

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η

ΘΕΜΑ: "ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ Γ' ΗΛΙΚΙΑ"

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
ΧΑΤΖΗ ΚΩΝ/ΝΑ
ΣΜΠΟΥΚΗ ΟΥΡΑΝΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΙΓΓΛΑΕΣΗ ΜΑΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ, 2001

34

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	3-5
II. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	5-8

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ

1.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ.....	9-10
1.2. ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ.....	10-11
1.3. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	12
1.4. Γ' ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΜΕ ΚΡΟΥΑΖΕΡΟΠΛΟΙΟ..	13
1.5. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ..	13-14
1.6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ.....	15
1.7. ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	16

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΑΜΕΣΑ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΕΣ ΜΕ ΤΟΝ
ΤΟΥΡΙΣΜΟ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ

1. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	17-18
1.1. ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΕ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ.....	18-21
2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΧΕΙΜΑΣΗΣ.....	21
2.1. ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	21-22
2.2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	22-23
2.3. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ..	23-28
2.4. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ.....	28-29

2.5.	ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	29-30
2.6.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	30-34

3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ

3.1.	ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ.....	34-35
3.2.	ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	36-38
3.3.	ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ.....	38-40
3.4.	ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ.....	42-44
3.5.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ.....	44-53
3.6.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	53-58
3.7.	ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	58-90

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ - ΜΙΑ ΤΕΡΑΣΤΙΑ

ΑΓΟΡΑ ΠΟΥ ΑΝΑΜΕΝΕΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	91-103
ΕΠΛΟΓΟΣ.....	104-106

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ι. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Σαν τουρισμό, εννοούμε τη μετακίνηση ενός ή περισσοτέρων ατόμων από το γεωγραφικό περιβάλλον της μόνιμου διαμονής τους σε ένα άλλο γεωγραφικό περιβάλλον με σκοπό τη προσωρινή παραμονή σε αυτό για την ικανοποίηση ψυχικών επιθυμιών ή πνευματικών περιεργειών.

Το κοινωνικό αυτό φαινόμενο είναι πανάρχαιο, όσο και ο πολιτισμός του ανθρώπου. Η διαφορά από τις πρώτες εκείνες μετακινήσεις, είναι ποσοτική καθώς τα κίνητρα που οδηγούν τους ανθρώπους να επισκεφθούν άλλους τόπους, είναι τα ίδια. Γεγονός είναι πως πολλές μορφές του σύγχρονου τουρισμού έχουν τη καταγωγή τους από την αρχαιότητα. Παραδείγματα είναι ο συνεδριακός τουρισμός που είναι εξέλιξη των αρχαίων Αμφικτυονιών, ο θρησκευτικός τουρισμός, στη Μέκκα ή στο Βατικανό. Ο θεραπευτικός τουρισμός που είναι η συνέχιση των αρχαίων Ασκληπειών, ο εμπορικός τουρισμός προέκταση των ταξιδιών που έκαναν οι αρχαίοι Έλληνες στις "αποικίες εκμεταλλεύσεως", ο μορφωτικός τουρισμός συνέχεια των ταξιδιών της Αλεξανδρινής περιόδου στα κέντρα του Ελληνισμού.

Πριν αναφερθούμε στο τουρισμό της εποχής μας πρέπει να σημειώσουμε την εποχή του αριστοκρατικού τουρισμού, που χρονικά τοποθετείται μεταξύ του πρώτου και δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Ο αριστοκρατικός τουρισμός, είναι ο τουρισμός των λουτροπόλεων, των κοσμικών κέντρων, των ιπποδρομιών, των καζίνων και των "παρισινών" θεαμάτων που πολύ λίγοι και εκλεκτοί απολάμβαναν. Αυτό το είδος

τουρισμού, έκανε τον τουρισμό πιο "δημοκρατικό" και τους ανθρώπους πιο πρακτικούς, καθώς στον τουρισμό βρήκαν ένα μέσο ξεκούρασης και ανανέωσης.

Ο τουρισμός, ως σύγχρονο πια φαινόμενο, έχει χαρακτήρα μαζικό, καθώς οι μαζικές μετακινήσεις των ανθρώπων συνδέονται άμεσα με τη δημιουργία μαζικών μέσων μεταφοράς. Έτσι, καθώς εξελίσσεται, ο τουρισμός, εξελίσσονται και τα συγκοινωνιακά μέσα. Τα ιστιοφόρα, τα υποζύγια και οι άμαξες της παλιάς εποχής, δεν διευκόλυναν τη μετακίνηση των ανθρώπων. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα όμως, ιδρύεται το πρώτο πρακτορείο ταξιδιών στην Αγγλία, το οποίο οργάνωνε μαζικές περιηγήσεις στην αρχή στο εσωτερικό της Αγγλίας και μετά στο εξωτερικό. Στα τέλη του περασμένου αιώνα σημειώνεται εξέλιξη του συγκοινωνιακού τουρισμού με την εμφάνιση του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου. Σήμερα, η χρήση των αυτοκινήτων εξυπηρετούν τους ανθρώπους στις καθημερινές μετακινήσεις τους είτε είναι επαγγελματικές είτε ψυχαγωγικές. Το ίδιο και με το αεροπλάνο, όπου ο σχετικά χαμηλός ναύλος καθιστά δυνατή τη μεταφορά πολλών ανθρώπων. Τέλος, τα περίφημα charter καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του διεθνούς τουρισμού.

Η ανάπτυξη των συγκοινωνιακών μέσων, παράλληλα με την αύξηση εισοδήματος και τη δικαιότερη κατανομή του στις διάφορες κοινωνικές τάξεις, τη βελτίωση, των όρων εργασίας και αμοιβής των εργαζομένων, την εξασφάλιση κοινωνικών παροχών και την ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων, προώθησαν το τουρισμό. Δύο βασικές περιπτώσεις, είναι η "βιομηχανία φιλοξενίας" (hospitality industry) και οι "οργανωτές ταξιδιών" (tour operators). Η επιχείρηση φιλοξενίας είναι μια αναπτυγμένη υπερεθνική δραστηριότητα, με διαστάσεις πολυεθνικής μορφής. Απόρροια της μορφής αυτής είναι τα γνωστά συγκροτήματα

διεθνών αλυσίδων ξενοδοχείων Hilton, Intercontinental, Sheraton, Holiday Inc κ.λ.π.

Η άλλη περίπτωση τουριστικής επιχείρησης - οι οργανισμοί ταξιδιών - είναι οι λεγόμενο "μεσάζοντες" ανάμεσα στους τουρίστες και τους "παραγωγούς" τουριστικών υπηρεσιών στους τόπους προορισμού. Τρίτη τουριστική επιχείρηση, μπορεί να θεωρηθεί η "βιομηχανία αερομεταφορών" (air transport industry). Κι αυτό, γιατί μερικές αεροπορικές εταιρείες όπως η T.W.A. και η Panamerican, ελέγχουν ή συμμετέχουν στις παραπάνω διεθνείς αλυσίδες ξενοδοχείων.

Οι διαστάσεις που πήρε το τουριστικό φαινόμενο και οι επιπτώσεις που προκαλεί στα οικονομικά των αναπτυγμένων τουριστικά χωρών, οδήγησε τις χώρες αυτές στη λήψη μέτρων υπέρ του κλάδου. Στη φάση αυτής της κρατικής επέμβασης, άρχισε να διαμορφώνεται μια τουριστική πολιτική που απέβλεπε κυρίως στη θέσπιση μερικών βασικών κανόνων για την ανάπτυξη του τουρισμού μέσα σε ελεγχόμενα πλαίσια. Η έντονη αυτή παρουσία του κράτους στην τουριστική ανάπτυξη είτε άμεσα με την ανάληψη πρωτοβουλιών σε έργα υποδομής, είτε έμμεσα μέσω του μηχανισμού των χρηματοδοτήσεων και γενικότερα των κινήτρων, αποτελεί ένα ακόμα χαρακτηριστικό γνώρισμα του σύγχρονου τουρισμού.

II. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η πολιτική που ασκήθηκε στον τουριστικό τομέα μέχρι σήμερα απέβλεπε σε ποσοτικούς στόχους και κυρίως στην αύξηση του τουριστικού συναλλάγματος "αντί πάσης θυσίας". Αυτός ο μονόπλευρος προσανατολισμός κάτω από την πίεση μάλιστα του "επείγοντος" είχε σαν αποτέλεσμα να γίνουν αλόγιστες επενδύσεις και από άποψη επιλογής χώρου και από άποψη μεγέθους (μεγάλα ξενοδοχειακά

συγκροτήματα) για να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες της ξένης τουριστικής ζήτησης σε βάρος άλλων παραγωγικών κλάδων που τοπικά παρουσίαζαν συγκριτικά πλεονεκτήματα και ακόμα και του εσωτερικού τουρισμού που πέρασε στο περιθώριο της τουριστικής ανάπτυξης. Ωστόσο θα πρέπει να ομολογήσει κανείς ότι τον τελευταίο καιρό εκδηλώνεται κάποιο ζωηρό ενδιαφέρον, για την ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού που δεν κατόρθωσε να διασπάσει ακόμα το φράγμα των ευχολογίων.

Η τουριστική πολιτική διακρίνεται από μια σχεδόν απόλυτη ταύτιση προς τον εξωτερικό τουρισμό. Το τουριστικό συνάλλαγμα είναι βέβαια πολύτιμο κάτω από τις σημερινές δυσμενείς εξελίξεις του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών, αλλά έχει διερωτηθεί κανείς ποιο είναι το "πραγματικό" του κόστος, όταν αφαιρέσουμε τις δαπάνες των Ελλήνων για ταξίδια στο εξωτερικό, τις δαπάνες σε προμήθειες αγαθών (κεφαλαιουχικών - καταναλωτικών) του τουριστικού κυκλώματος, και σε προσφορά υπηρεσιών, που πληρώνονται σε συνάλλαγμα και ακόμα το "κοινωνικό" του κόστος, που αντιπροσωπεύει τη "φθορά" του πολιτιστικού και κοινωνικού μας κεφαλαίου, που εξυπηρετεί τον τουρισμό στο βαθμό που "εμπλέκεται" στις διάφορες φάσεις του, τόσο τις παραγωγικές, όσο και τις καταναλωτικές. Στο κοινωνικό κόστος του τουρισμού θα πρέπει να προσθέσουμε ακόμα τις οικονομικές, κοινωνικές και ψυχικές θυσίες που υφίστανται οι γηγενείς των διεθνών κυρίως τουριστικών κέντρων της Χώρας για να εξυπηρετηθεί ο ξένος τουρίστας στο όνομα μάλιστα της "πατροπαράδοτης ελληνικής φιλοξενίας".

Χρειάζεται επομένως μια ριζική μεταβολή της τουριστικής μας πολιτικής, η οποία βαθμιαία θα εγκαταλείψει τα ποσοτικά κριτήρια και θα υιοθετήσει ποιοτικούς στόχους, που θ' αποσκοπούν σε μια σύμμετρη ανάπτυξη εξωτερικού και εσωτερικού τουρισμού και παράλληλα μια ανάπτυξη σε "λογικά" και "ανθρώπινα" μεγέθη. Ακόμα η νέα αυτή

πολιτική θα πρέπει να εναρμονίσει την τουριστική ανάπτυξη προς την ανάπτυξη των άλλων παραγωγικών κλάδων και να προστατεύσει την πολιτιστική μας κληρονομιά από τη "φυσική" φθορά και την αισθητή ρύπανση. Η τελευταία βλέπουμε καθημερινά να γίνεται με το αλαζονικό μάλιστα πρόσχημα της τουριστικής "αξιοποίησης".

Η ανάγκη για ποιότητα στον τουρισμό που προέρχεται και από τις αυξημένες απαιτήσεις των σημερινών τουριστών, επιβεβαιώνεται και από τις διαπιστώσεις στις οποίες καταλήγει μελέτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ), για την τουριστική Ελλάδα, που είδε πρόσφατα το φως της δημοσιότητας. "Έληξε η περίοδος ευμάρειας και σταθερών ανοδικών ρυθμών για τον διεθνή τουρισμό. Χωρίς να σταματήσει η ανάγκη για ταξίδια σε ξένες χώρες οι τουρίστες θα είναι εφεξής πιο απαιτητικοί και λιγότερο εύκολοι στη δαπάνη".

Στα πλαίσια αυτά ο διεθνής αλλά και ο ελληνικός τουρισμός προχωρούν τα τελευταία χρόνια σε κάποιες νέες επιλογές μορφών τουριστικής ανάπτυξης κύριοι στόχοι των οποίων είναι:

- α) η αποκόμιση μεγαλύτερων συναλλαγματικών οφελημάτων
- β) η δυνατότητα αντιμετώπισης του ισχυρού διεθνούς ανταγωνισμού.
- γ) η στροφή σε μορφές τουρισμού που δε ρυπαίνουν το περιβάλλον
- δ) η προσπάθεια παροχής τουριστικών υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών των σύγχρονων τουριστών, που κάθε άλλο παρά τυποποιημένες είναι.
- ε) η προσπάθεια αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των τουριστών με βάση τις σύγχρονες κοινωνικές και ψυχολογικές τους ανάγκες.
- ς) ο εκσυγχρονισμός του θεσμού και η κάλυψη των νέων απαιτήσεων του κοινού.

Από τις πλέον σύγχρονες μορφές τουριστικής ανάπτυξης, που έχουν τροχοδρομηθεί κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια διεθνώς - και ήδη

απασχολούν το ενδιαφέρον και της ελληνικής τουριστικής πολιτικής τόσο από την πλευρά του κράτους όσο και των ιδιωτών - είναι οι επόμενες:

1. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
2. TIME SHARING
3. ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ - ΟΡΕΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
4. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
5. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ
6. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ (ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ - ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ - ΚΙΝΗΤΡΩΝ).
7. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ
8. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
9. ΓΥΜΝΙΣΜΟΣ
10. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
11. ΟΜΑΔΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
12. ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
13. ΕΚΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
14. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ
15. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
16. ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
17. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ
18. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ

1.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Η γ' ηλικία, που θεωρείται και η τελευταία φάση της ζωής του ανθρώπου, συνδιάζεται με το όριο των 65 ετών, καθώς αυτό το όριο συμπίπτει με την ηλικία συνταξιοδότησης. Ο τουρισμός γ' ηλικίας πραγματοποιείται επομένως από τουρίστες άνω των 65 ετών. Για διάφορους βέβαια λόγους, εύλογα υπάρχει η άποψη υπέρ της μετατόπισης του ορίου νωρίτερα δηλαδή στην ηλικία των 55 ετών. Βασικότερος όμως λόγος, είναι η γενικότερη τάση για πρόωρη συνταξιοδότηση.

Σύμφωνα με τη παραδοχή του ορίου των 65 ετών το 2000, το 20-25% των Ευρωπαίων θα είναι άνω των 65 ετών. Αν το όριο είναι στην ηλικία των 55 ετών, το 2000 θα ανήκουν στην γ' ηλικία πάνω από 100.000.000 Ευρωπαίοι. Είναι γεγονός ότι η Ευρώπη γερνάει, καθώς το ποσοστό των άνω των 65 ετών Ευρωπαίων από το 1900 έως σήμερα διπλασιάστηκε. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι γεννήσεις και η επιμήκυνση της διάρκειας ζωής περιορίζονται, με αποτέλεσμα ο πληθυσμός να μην αντικαθίσταται επαρκώς και οι συνταξιούχοι να αυξάνουν γρηγορότερα από ότι τα νεογέννητα.

Μετά το 2000 η εξέλιξη του αριθμού των κατοίκων της Ευρώπης, μεταβάλλεται εντυπωσιακά: Η α' ηλικία αρχίζει να σταθεροποιείται, η β' μειώνεται και η γ' ηλικία αυξάνει θεαματικά. Το 2000, η σειρά των ομάδων ηλικιών κατά τάξη μεγέθους, προβλέπεται να είναι πρώτα οι ώριμοι, μετά οι νέοι και τέλος οι ηλικιωμένοι, ενώ το 2015, η γ' ηλικία γίνεται πρώτη από πλευράς αριθμού κατοίκων στην Ευρώπη. Μια σωστή

τουριστική πολιτική επομένως είναι λογικό να προβεί στην έγκαιρη λήψη μέτρων για την ανάπτυξη του τουρισμού της γ' ηλικίας.

Το ποσοστό των κατοίκων της γ' ηλικίας που πραγματοποιούν διακοπές τουλάχιστον μια φορά το χρόνο σε τέσσερις κυριότερες χώρες πηγές τουρισμού της Ευρώπης δηλαδή Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία και Ολλανδία, είναι 51%, 45% 37% και 33% αντίστοιχα. Χαρακτηριστικό είναι ότι το ποσοστό αυτό αυξάνει γρηγορότερα από ότι άλλων ομάδων ηλικιών.

Πρόκειται λοιπόν για μια ανερχόμενη αγορά τουριστών, γ' ηλικίας που αποτελείται από τουρίστες με χρόνο, χρήμα ενεργητικότητα και περιέργεια για νέες εμπειρίες μέσω των ταξιδιών. Έτσι, οι κυβερνήσεις και οι τουριστικές επιχειρήσεις, άρχισαν σταδιακά να στρέφουν τη προσοχή τους προς τον τουρισμό γ' ηλικίας, έναν τουρισμό καταναλωτών που αφιερώνουν περισσότερο χρόνο και ξοδεύουν αρκετό χρήμα για διακοπές ψυχαγωγίας και αναψυχής.

1.2. ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ

Ένα από τα ενδογενή προβλήματα του σύγχρονου τουρισμού στην Ευρώπη, είναι η εποχικότητα της ζήτησης, δηλαδή η εκδήλωση έντονης ζήτησης τουριστικών υπηρεσιών μέσα σε σύντομο και συγκεκριμένο χρόνο και συνήθως μέσα σε γεωγραφικά περιορισμένο χώρο. Η εποχικότητα, οφείλεται τόσο σε φυσικά όσο και σε θεσμικά αίτια.

Φυσικά αίτια είναι η διαφορετικές κλιματολογικές συνθήκες ανάμεσα στις χώρες - πηγές τουρισμού, ενώ θεσμικά, είναι η εποχιακή σύμπτωση των διακοπών των μαθητών και των εργαζομένων.

Ένα βασικό μειονέκτημα της εποχικότητας της ζήτησης, είναι η εποχιακή ανεργία, που αποτρέπει τους εργαζόμενους να επιλέγουν τουριστικά επαγγέλματα. Είναι γεγονός ότι η διακοπή της λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων, τα μηδαμινά έσοδα όσων λειτουργούν εκτός περιόδου, η υπολειτουργία των μέσων μεταφοράς και της υποδομής και γενικότερα η ελλειπής εκμετάλλευση διαθέσιμων πόρων, είναι από τις αρνητικές επιπτώσεις της εποχικότητας.

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας στο τουρισμό, απασχολεί τις κυβερνήσεις και τις τουριστικές επιχειρήσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ένα μέτρο αντιμετώπισης, είναι η κλιμάκωση των διακοπών μαθητών και εργαζομένων. Επίσης, η προώθηση νέων, μη εποχικών μορφών τουρισμού και η προσέλκυση τουριστικής πελατείας που είναι αποδεδειγμένη από χρονικούς περιορισμούς. Πελατεία με ελεύθερο χρόνο σε 12μηνη βάση είναι κυρίως οι συνταξιούχοι, γεγονός που αναδεικνύει τον τουρισμό γ' ηλικίας ως το αποτελεσματικότερο μέσο αντιμετώπισης του προβλήματος της εποχικότητας.

Η άμβλυνση γενικώς της εποχικότητας είναι στόχος τουριστικής πολιτικής και στο κοινοτικό επίπεδο γεγονός που παραπέμπει στην συλλογική προσπάθεια των φορέων που συμμετέχουν στη παραγωγή του τουριστικού προϊόντος. Ο ρόλος των Tour Operators είναι πολύ σημαντικός καθώς θα δημιουργεί κίνητρα για τουρισμό εκτός περιόδου αιχμής. Αυτό επιτυγχάνεται με την οργάνωση ελκυστικών τουριστικών πακέτων, με τη προσφορά ειδικών εκπτώσεων σε ξενοδοχεία και με τη καθιέρωση μειωμένων χειμερινών ναύλων των αεροπορικών εταιρειών.

1.3. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Από άποψη φυσικής ικανότητας των τουριστών της γ' ηλικίας, θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν τουριστικά ανάλογα με τους τουρίστες της προηγούμενης ομάδας ηλικίας. Αν αυτό δε συμβαίνει, οφείλεται όχι σε βιολογικούς, αλλά σε ψυχολογικούς παράγοντες. Ευνόητη είναι, η ύπαρξη ευαισθησίας και διάθεσης για άνεση, σε άτομα των 65 ετών. Και αυτά ακριβώς είναι τα στοιχεία που καθιστούν τον τουρισμό γ' ηλικίας ιδιόμορφο καθώς η αυξημένη φροντίδα και η ειδική μεταχείριση των τουριστών είναι απαραίτητη.

Οι τουρίστες της γ' ηλικίας έχουν τη τάση να παίρνουν μέρος σε δραστηριότητες που προάγουν την κοινωνική ζωή της ομάδας, ευνοούν τη κινητικότητα και ερεθίζουν τη σκέψη με την προϋπόθεση την ύπαρξη σωστών ρυθμών στο πρόγραμμα διακοπών, ήπιου κλίματος και ευχάριστου περιβάλλοντος. Έχουν προτίμηση στο τουρισμό πόλεων, τον θεραπευτικό τουρισμό, τα οργανωμένα ταξίδια εκτός περιόδου αιχμής, τη συμβίωση με μικρότερες ηλικίες, το αεροπλάνο και το λεωφορείο ως μέσα μεταφοράς από το σιδηρόδρομο κ.λ.π.

Σύμφωνα με τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των τουριστών της γ' ηλικίας θα πρέπει να προσαρμοστούν οι τουριστικές επιχειρήσεις ειδικότερα όμως τα ξενοδοχεία. Ακόμα και τα μονόροφα ξενοδοχεία, πρέπει να διαθέτουν ανελκυστήρα, το προσωπικό να είναι ειδικά εκπαιδευμένο, το εδεσματολόγιο να είναι υγιεινό, να είναι καθημερινή η διοργάνωση κοινωνικών συναναστροφών, ψυχαγωγικών εκδηλώσεων και αθλητικών δραστηριοτήτων. Τέλος, η ιατρική περίθαλψη να είναι άμεσα διαθέσιμη.

1.4. Γ' ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΜΕ ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΟΠΛΟΙΟ

Η κρουαζιέρα για τους τουρίστες της γ' ηλικίας αποτελεί ίσως τη ιδανικότερη τουριστική δραστηριότητα, καθώς τα περιλαμβάνει όλα. Το πλοίο είναι οργανωμένο κι έτσι είναι άνετη η προσπέλαση όλων των τουριστικών εξυπηρετήσεων και μάλιστα όταν αυτές βρίσκονται σε απόσταση αναπνοής από τη καμπίνα του επιβάτη. Επομένως, είναι αναμφισβήτητη η συμβολή της σύγχρονης ναυπηγικής και της τεχνολογίας η οποία εγγυάται ένα ασφαλές και άνετο θαλάσσιο ταξίδι (σταθεροποιητικά πτερύγια κατά των κλυδωνισμών, μετεωρολογικές προβλέψεις μακράς διάρκειας κ.λ.π.)

Όσον αφορά την επιλογή του τόπου προορισμού είναι ένα συνηθισμένο δίλημμα, το οποίο όμως μηδενίζεται καθώς το κρουαζιερόπλοιο επισκέπτεται περισσότερους από έναν τόπους. Πρόβλημα γλώσσας δεν υπάρχει, επίσης η δυνατότητα πλήρους ιατρικής περίθαλψης είναι από κάθε άποψη καλυμμένη.

Οι ναυτιλιακές εταιρείες κρουαζιερόπλοιων, έγκαιρα αναγνώρισαν τις δυνατότητες της γ' ηλικίας από πλευράς διαθεσιμότητας χρόνου και χρήματος. Έτσι, ανταποκρίθηκαν ανάλογα με ειδικά προγράμματα κρουαζιέρων σε θερμά κλίματα.

Αυτά τα προγράμματα, προβάλλονται ως "διακοπές για όλους" και η προσπάθεια γίνεται για να αναιρεθεί η εντύπωση που επικρατεί ότι η κρουαζιέρα είναι προνόμιο των ολίγων.

1.5. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Τα συμφέροντα της γ' ηλικίας, διασφαλίζονται από εθνικές και διεθνείς οργανώσεις, κρατικές υπηρεσίες, που καταρτίζουν προγράμματα κοινωνικού τουρισμού και ορισμένοι εξειδικευμένοι Tour Operators.

Σημαντικότερες διεθνείς οργανώσεις είναι η FIAPA (Διεθνής Ομοσπονδία Σωματείων Ηλικιωμένων Πολιτών) με περισσότερα από 10 εκατ. Μέλη και η ΒΙΤΣ (Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού).

Σε εθνικό επίπεδο, η Γαλλία είναι ο πρωτοπόρος στην κρατική μέριμνα για το τουρισμό γ' ηλικίας με σημαντικές επιδοτήσεις για τη κατασκευή ειδικών καταλυμάτων και για την οργάνωση διακοπών. Στο οργανωτικό μέρος των διακοπών για ηλικιωμένους συμμετέχει επίσης η τοπική αυτοδιοίκηση και μη κερδοσκοπικά σωματεία.

Από τους Tours Operators, μόνο το 10% ειδικεύεται σε τουρισμό γ' ηλικίας. Από τους επικρατέστερους είναι ο SAGA στο Ηνωμένο Βασίλειο και οι Nouvelles Frontieres κ.λ.π. στη Γαλλία. Οι γνωστοί Γερμανικοί Τ.Ο. όπως Tuī και Neckermann δεν ειδικεύονται στο τουρισμό γ' ηλικίας, έχουν όμως τουριστικά πακέτα 6 έως 12, εβδομάδων στην Ισπανία και άλλες μεσογειακές χώρες.

Στην Ελλάδα, τα προγράμματα Κοινωνικού Τουρισμού για Έλληνες στο εσωτερικό της χώρας, διαρκούν επί περίπου μια δεκαετία και συνεχίζονται με επιδότηση του ΕΟΤ και της Εργατικής Εστίας για τη πραγματοποίηση 7ήμερων διακοπών. Οι διακοπές γίνονται σε τουριστικά καταλύματα Α, Β και Γ τάξης με ημιδιατροφή και εκπτώσεις στην κατανάλωση μέσα στο ξενοδοχείο. Επίσης προβλέπονται μειωμένες τιμές εισιτηρίων στα μαζικά μέσα μεταφοράς.

Οι δικαιούχοι στα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού προέρχονται από τις οικονομικά ασθενέστερες ομάδες του πληθυσμού στους οποίους περιλαμβάνονται οι συνταξιούχοι και οι υπερήλικες, δηλαδή η γ' ηλικία.

1.6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Η Ελλάδα, είναι χώρα - δέκτρια τουρισμού και για λόγους κυρίως κλιματολογικούς αλλά και γενικότερης ανταγωνιστικότητας είναι κατάλληλος προορισμός για τουρισμό γ' ηλικίας. Οι δυνατότητες που έχουν οι τουρίστες είναι πολλές: πολιτιστικός τουρισμός, θεραπευτικός, τουρισμός παραχείμασης καθώς χειμερινές κρουαζιέρες στα ελληνικά νησιά.

Όπως συμβαίνει με όλες τις χώρες - δέκτριες μαζικού τουρισμού που ειδικεύονται στο τουριστικό πακέτο μεσογειακού τύπου με βάση το "ήλιος - θάλασσα - άμμος" προϋπόθεση προσέλκυσης τουρισμού γ' ηλικίας είναι η σχετική προσαρμογή της προσφοράς στις ιδιομορφίες της νέας πελατείας.

Η ελληνική αγορά είναι απολύτως κατάλληλη για τουρισμό γ' ηλικίας. Το θετικό είναι πως οι αναγκαίοι τουριστικοί πόροι υπάρχουν είτε ως ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες κυρίως στη νότια Ελλάδα είτε ως τουριστικά καταλύματα σε μεγάλο αριθμό και ποικιλία. Σημαντική είναι η ύπαρξη καταλυμάτων αυτοεξυπηρέτησης που κάνουν δυνατή την οικονομική και άρα παρατεταμένη διαμονή κατά την εκτός αιχμής περίοδο. Επίσης, δεν πρέπει να παραγνωρίζονται οι δυνατότητες που ο θεσμός της πολυμίσθωσης προσφέρει στον τουρισμό γ' ηλικίας όπως επίσης η άρτια οργανωμένη αγορά στον τομέα των κρουαζιερών.

1.7. ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Μελλοντικά, η τουριστική πελατεία της γ' ηλικίας, θα διαφοροποιηθεί από πλευράς προτιμήσεων, όπως γίνεται και σήμερα με τους τουρίστες της β' ηλικίας. Έτσι η κινητικότητα και η ακτίνα δράσης των τουριστών της γ' ηλικίας θα μεγαλώσουν. Παράγοντες διαφοροποίησης θα είναι το εισόδημα, δηλαδή η σύνταξη των ηλικιωμένων, το μορφωτικό επίπεδο, οι συνθήκες διαβίωσης και το επίπεδο περίθαλψης στις χώρες προέλευσης.

Προκειμένου να προσδιορισθούν τα αριθμητικά μεγέθη του μέλλοντος, πρέπει πρώτα να είναι γνωστό: α) το ποσοστό των ατόμων της γ' ηλικίας στο σύνολο του πληθυσμού και β) το μέρος του ποσοστού αυτού, που θα κάνει διακοπές. Για το Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία και Ολλανδία το ποσοστό στο σύνολο των ηλικιωμένων που θα κάνουν διακοπές το 2000 υπολογίζεται σε 65%, 51%, 48% και 41% αντίστοιχα. Για την Ελλάδα το ποσοστό αυτό, υπολογίζεται σε 18%.

Στο σύνολο της Ευρώπης του 2000, 61 εκατ. Άτομα άνω των 65 ετών με μέση συμμετοχή σε διακοπές 50%, σημαίνει 30 εκατ. Τουρίστες γ' ηλικίας, τόσο για διεθνή, όσο και για εσωτερικό τουρισμό.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΑΜΕΣΑ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΕΣ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ

1. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Αργή αλλά σταθερή ανάπτυξη παρουσιάζει ο θρησκευτικός τουρισμός. Με κέντρο τις μητροπόλεις των μεγάλων επαρχιακών πόλεων, τις μεγάλες ενορίες της περιοχής της πρωτεύουσας, αλλά και τις διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις, οργανώνονται επισκέψεις σε θρησκευτικούς τόπους, είτε με αφορμή κάποια θρησκευτική εορτή, εκδήλωση ή τελετή, είτε όχι.

Στενά συνδεδεμένος με τον τουρισμό γ' ηλικίας είναι ο θρησκευτικός τουρισμός. Οι συμμετέχοντες στις επισκέψεις θρησκευτικού χαρακτήρα ανήκουν συνήθως στην τρίτη ηλικία.

Τόσο ο θρησκευτικός χαρακτήρας των επισκέψεων, όσο και η μεγάλη ηλικία των συμμετοχόντων προσδιορίζει την διάρκεια αλλά και το επίπεδο των προσφερομένων τουριστικών υπηρεσιών.

Οι θρησκευτικού χαρακτήρα εκδρομές δεν διαρκούν πάνω από τρεις ημέρες, ενώ στην μεγάλη τους πλειονότητα είναι μονοήμερες. Στο σύνολο τους πραγματοποιούνται εντός της χώρας οδικώς, με κύριο συγκοινωνιακό μέσο το πούλμαν.

Από την άποψη της οργάνωσης τους, όσα ταξιδιωτικά γραφεία - συνήθως γραφεία ενοικιάσεως πούλμαν - προσφέρουν σταθερά πακέτα, αυτά είναι φθηνότερα από άλλες, αντίστοιχης διάρκειας και επιπέδου προσφερομένων υπηρεσιών, μορφές τουρισμού. Τα γραφεία που ειδικεύονται σ' αυτή την μορφή τουρισμού είναι λίγα. Στα μεγάλα γραφεία ενοικιάσεως πούλμαν ο θρησκευτικός τουρισμός αντιπροσωπεύει το 10% έως 15% του συνολικού τους τζίρου.

Τελευταία υπάρχει σημαντική ανάπτυξη του τουριστικού ρεύματος προς τους Αγίους τόπους. Το κόστος αυτών των εκδρομών είναι αρκετά μικρότερο από άλλες ανάλογες εκδρομές.

1.1. ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΕ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Αρκετά μοναστήρια σ' όλη την Ελλάδα προσφέρουν δωρεάν φιλοξενία για λίγες ημέρες. Οι επισκέπτες όμως οφείλουν να σεβαστούν τους κανονισμούς των μοναστηριών.

Μακεδονία

- **ΔΡΑΜΑ** : Μονή Αγίας Σοφίας
- **ΚΟΖΑΝΗ** : Μοναστήρια Μικροκάστου, Γλαρίωνος, Ζιδανίου, Πενταλόφου, Βελβενδούς.
- **ΠΑΓΓΑΙΟ** : Μονή Εικοσιφοινίσσης Παγγαίου
- **ΣΕΡΡΕΣ** : Μονή Τιμίου Προδρόμου Σερρών
- **ΦΛΩΡΙΝΑ** : Δωρεάν διαμονή σε κελιά του Αγίου Μάρκου Φλώρινας

Άγιο Όρος

Στα μοναστήρια του Αγίου όρους παρέχεται τροφή και στέγη, μόνο σε άνδρες και για λίγες ημέρες. Απαιτείται όμως η έκδοση άδειας από την Ιερά Επιστοασία του Αγίου Όρους στην πρωτεύουσα Καρυές.

Θεσσαλία

- **ΒΟΛΟΣ** : Μονή Αγίου Νικολάου, 52 χιλιόμετρα από το Βόλο.
- **ΚΑΡΔΙΤΣΑ** : Μονή της Ρεντίνας, 60 χιλιόμετρα από την Καρδίτσα.

Στερεά Ελλάδα

- **ΒΟΙΩΤΙΑ** : Μονή Ευαγγελίστριας Βοιωτίας και στην Μακαριώτισσα του χωριού Κορύνη Βοιωτίας.
- **ΔΕΛΦΟΙ** : Μοναστήρι του Προφήτη Ηλίου κάτω από τους Δελφούς στο Χρυσό.
- **ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ** : Μονή Προυσού
- **ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ**: Μονή Αμφίκλειας

Εύβοια - Σποράδες

- **ΕΥΒΟΙΑ** : Μοναστήρια Αγίου Νικολάου, Οσίου Δαβίδ, Αγίου Ιωάννη του Ρώσου, Αγίου Νικολάου Άνω Βάθειας, Κοιμήσεως Θεοτόκου και Αγίου Χαραλάμπους.
- **ΣΚΟΠΕΛΟΣ** : Στα δύο γυναικεία μοναστήρια του νησιού.

Επτάνησα

- **ΖΑΚΥΝΘΟΣ** : Μονή Άι - Γιώργη στα Γκρεμνά
- **ΛΕΥΚΑΔΑ** : Μονή της Φανερωμένης
- **ΚΥΘΗΡΑ** : Μοναστήρια της Μυρτιδιώτισσας, Αγίας Μονής και Αγίας Ελέσσας.
- **ΠΑΞΟΙ** : Μονή της Αργοκοιλιώτισσας.

Πελοπόννησος

- **ΑΣΤΡΟΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ** : Μονή Λουκούς Άστρους
- **ΑΧΑΪΑΣ** : Στο Μέγα Σπήλαιο, Καλάβρυτα
- **ΚΟΡΙΝΘΟΣ**: Μοναστήρια Αγίου Γεωργίου Φενεού, Οσίου Πατάπιου Λουτρακίου και Αγίου Βλασίου Άνω Τρικάλων.

Ανατολικό Αιγαίο

- **ΜΥΤΙΛΗΝΗ** : Μονή της Παναγίας του Λειμώνος

- **ΣΑΜΟΣ** : Μοναστήρια της Ζωοδόχου Πηγής, Αγίας Ζώνης, Προφήτη Ηλία, Ιωάννου Θεολόγου, Κοιμήσεως Θεοτόκου, Γενέθλιου Θεοτόκου.
- **ΧΙΟΣ** : Μοναστήρια της Βολισσού και της Νέας Μονής Χίου.
- **ΨΑΡΑ** : Μονή Κοίμησης της Θεοτόκου.

Κυκλάδες

- **ΑΜΟΡΓΟΣ** : Μονή Παναγίας Χαζοβιώτισσας
- **ΑΝΔΡΟΣ** : Μοναστήρι στο χωριό Αποίκια
- **ΚΕΑ** : Μοναστήρι Παναγιάς της Καστριανής
- **ΜΥΚΟΝΟΣ** : Μοναστήρια Αγίου Αντωνίου. Λογγοβάρδας και Εκατονταφυλιανής της Παρουκίας.
- **ΣΙΦΝΟΣ**: Μοναστήρια Παναγιάς του Βουνιού και Χρυσοπηγής.
- **ΤΗΝΟΣ** : Μοναστήρια Ευαγγελίστριας και Κεχρονονιού.

Δωδεκάνησα

- **ΚΑΣΟΣ** : Μοναστήρια Χαθιές, Αϊ - Μάμα και Αγίου Γεωργίου.
- **ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟ** : Μονή Προφήτη Ηλία
- **ΛΕΡΟΣ** : Μονή της Αγίας Κουράς στο Παρθένι
- **ΝΙΣΥΡΟΣ** : Μοναστήρια Κυρά - Πηγής, Κυρά - Σπηλιανής, Ιωάννου Θεολόγου και στο Μανδράκι.
- **ΠΑΤΜΟΣ**: Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου.
- **ΡΟΔΟΣ** : Μονή Αγίου Νεκταρίου στην Αρχίπολη
- **ΣΥΜΗ** : Μονή Πανορμίτη

Κρήτη

- **ΗΡΑΚΛΕΙΟ** : Μονές Βροντησιού, Αγίου Γεωργίου του Επανωσήφη και Μονή Αράθου.
- **ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ** : Μονή Φανερωμένης

- **ΛΑΣΙΘΙ**: Μοναστήρι της Κρουσταλένιας
- **ΡΕΘΥΜΝΟ** : Μονή Μυρκεφάλων και Μονή πρεβέλης
- **ΣΗΤΕΙΑ** : Μονή Τοπλού
- **ΧΑΝΙΑ** : Μοναστήρια της Αγίας Τριάδας και Κυρά Γωνιάς

2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΧΕΙΜΑΣΗΣ

2.1. ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο τουρισμός γ' ηλικίας για λόγους που είναι συνδυασμός της ελευθερίας χρόνου, της διάθεσης για άνεση και της αναζήτησης προσιτών τιμών, ρέπει προς χώρους και εποχές απαλλαγμένες από τουριστική συμφόρηση.

Επομένως ο τουρισμός τρίτης ηλικίας είναι από την φύση του αντιεποχικός και αποκεντρωτικός. Για τους μεσογειακούς τουριστικούς προορισμούς που πάσχουν από εποχικότητα της ζήτησης και υπερσυγκέντρωση της προσφοράς ο τουρισμός τρίτης ηλικίας και ειδικότερα ο τουρισμός παραχείμασης είναι ιδιαίτερα ευπρόσδεκτος. Υπάρχει λοιπόν οργανική σχέση μεταξύ πολιτικής για άμβλυνση της εποχικότητας και για επέκταση της τουριστικής περιόδου και του τουρισμού παραχείμασης, ως ειδικής μορφής του τουρισμού γ' ηλικίας.

Ο τουρισμός παραχείμασης είναι η τουριστική διαμονή μακράς διάρκειας (τουλάχιστον 4 εβδομάδων) κατά την χειμερινή περίοδο. Επειδή ευχέρια διακοπών τον χειμώνα έχουν κυρίως οι συνταξιούχοι, ο τουρισμός παραχείμασης γίνεται από άτομα γ' ηλικίας. Οι ιδιομορφίες του σε σχέση με άλλες μορφές τουρισμού αφορούν την επιλογή των προορισμών την διάρκεια παραμονής και τις κοινωνικές τάξεις των τουριστών παραχείμασης.

Η διάρκεια παραμονής όταν πρόκειται για ένα ταξίδι το έτος, είναι άνω των 7 εβδομάδων, ενώ όταν πρόκειται για περισσότερα είναι 2 - 3 εβδομάδες κατά ταξίδι. Εκτός από τις κλιματολογικές συνθήκες παράγοντες που επηρεάζουν την διάρκεια παραμονής είναι το κόστος διαβίωσης στον τόπο παραχείμασης και το διαθέσιμο εισόδημα του τουρίστα. Τέλος, η κοινωνική τάξη, προσδιορίζει, τόσο την συμπεριφορά του τουρίστα, όσο και το καταναλωτικό του πρότυπο. Πάντως οικονομικά, οι τουρίστες παραχείμασης ανήκουν στα δύο άκρα της ομάδας των μεσαίων εισοδημάτων.

Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης μπορεί να είναι είτε εξωγενείς, όπως το κλίμα, η πρόωρη συνταξιοδότηση, ή η διαφορά του κόστους ζωής μεταξύ της χώρας - πηγής και της χώρας - δέκτριας τουριστών, είτε καθαρά τουριστικοί. Τουριστικοί παράγοντες επιρρής είναι η υπερπροσφορά κλινών σε ορισμένες μεσογειακές χώρες και η ύπαρξη τεχνικής υποδομής και κοινωνικού εξοπλισμού. Παράλληλα, οι ευνοϊκές κοινοτικές ρυθμίσεις στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, διευκολύνουν την κινητικότητα των πληθυσμών και την τουριστική διαμονή διαρκείας.

2.2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Χειμερινή διαβίωση σε έναν τουριστικό τόπο. Ουσιαστικά πρόκειται για έναν τύπο ενδημικού τουρισμού για μια ειδική κατηγορία της γ' ηλικίας. Δεύτερη μορφή κατάλληλη για την γ' ηλικία είναι ο τουρισμός χειμερινών διακοπών και ειδικότερα ο τουρισμός πόλεως. Οι διαφορές μεταξύ των δύο μορφών είναι ότι ο τουρισμός παραχείμασης είναι οργανωμένος, στατικός, για τουρίστες χαμηλού εισοδήματος και για ηλικίες άνω των 65 ετών. Αντίθετα, ο τουρισμός χειμερινών διακοπών

μπορεί να είναι ημιοργανωμένος, είναι κινητικός, για τουρίστες υψηλότερων εισοδημάτων και για ηλικίες κάτω των 65 ετών.

Το όφελος από τον τουρισμό παραχείμασης για τις τοπικές κοινωνίες είναι ασήμαντο: Το μικρό κέρδος που αποφέρει στο μέτριο εισοδηματικό επίπεδο των τουριστών και στο καταναλωτικό τους πρότυπο, που βασίζεται στα τουριστικά καταλύματα αυτοεξυπηρέτησης. Υπενθυμίζεται ότι το κυριότερο κίνητρο για τον τουρισμό παραχείμασης είναι οι χαμηλές χειμερινές τιμές.

Αλλά ακόμα και όταν η παραχείμαση γίνεται σε ξενοδοχεία η οικονομική επίπτωση είναι αρνητική στο βαθμό που ο τουρισμός παραχείμασης, επειδή συμπίπτει χρονικά, μπορεί να εκτοπίσει κερδοφόρες μορφές όπως ο επαγγελματικός και ο συνεδριακός τουρισμός. Οι μορφές αυτές συνήθως πραγματοποιούνται επίσης εκτός περιόδου αιχμής.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις της διαμονής μακράς διάρκειας επάνω στις τοπικές κοινωνίες, είτε πρόκειται για β' κατοικία, είτε για τουρισμό παραχείμασης δεν είναι αρνητικές, καθώς οι ξένοι τελικά αφομοιώνονται από το περιβάλλον επειδή προσαρμόζονται στον τρόπο ζωής.

2.3. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις του τουρισμού παραχείμασης μπορεί να ανιχνευθούν σε περιοχές της Γαλλίας, Ισπανίας και Πορτογαλίας που ειδικεύονται σε μορφές τουρισμού εκτός περιόδου αιχμής. Τέτοιες περιοχές είναι κυρίως η Κυανή Ακτή στη Γαλλία, τα νησιά Βελεαρίδες και Κανάρια στην Ισπανία και η νήσος Μαδέρα στην Πορτογαλία.

Στη Γαλλία ο τουρισμός παραχείμασης αλλάζει ανάλογα με τις ιδιομορφίες της κάθε περιοχής με αποτέλεσμα οι απόψεις των αρχών

όσον αφορά το κοινωνικοοικονομικό όφελος της τουριστικής αυτής μορφής, να ποικίλουν. Με εξαίρεση το Μπίαριτς, που έχει μακρά παράδοση τουρισμού παραχείμασης βρετανικής κυρίως προέλευσης, τα οικονομικά αποτελέσματα στην Κυανή Ακτή είναι εντελώς ασήμαντα, λόγω της περιορισμένης κίνησης το χειμώνα. Αντίθετα, τα κέντρα λουτροθεραπείας έχουν χειμερινή κίνηση, μικρής όμως διάρκειας.

Η Ισπανία έχει ήδη καθιερωθεί ως χώρα τουριστικής διαμονής μακράς διάρκειας, παράλληλα με το μεσογειακό τουριστικό πακέτο που προσφέρει από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Ο τουρισμός παραχείμασης προέρχεται από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Σκανδιναβία και την Ολλανδία, με πρώτο κέντρο τα Κανάρια νησιά, λόγω ημιτροπικού κλίματος. Σε πολλές μάλιστα περιοχές έχουν δημιουργηθεί παροικίες αλλοδαπών κατά τους χειμερινούς μήνες.

Στη Μαδέρα της Πορτογαλίας συγκεντρώνεται ο βρετανικός τουρισμός παραχείμασης λόγω κλίματος και ιστορικών θεσμών του νησιού με το Ηνωμένο Βασίλειο. Παράλληλα ενθαρρύνεται η προσέλκυση τουριστών υψηλών εισοδηματικών τάξεων. Παρόλο ότι η Πορτογαλία είναι ακριβότερη από την γειτονική Ισπανία, το υψηλό επίπεδο υπηρεσιών κάνει την Πορτογαλία απολύτως ανταγωνιστική στην διεθνή αγορά του τουρισμού παραχείμασης.

Η συμμετοχή του τουρισμού παραχείμασης στα τουριστικά έσοδα των παραπάνω περιοχών δεν υπερβαίνει το 1 - 2%. Αυτός είναι ο λόγος που τα ξενοδοχεία προτιμούν για την εκτός αιχμής περίοδο άλλες μορφές τουρισμού όπως ο επαγγελματικός και συνεδριακός, ως περισσότερο κερδοφόρες. Παρόλο που ο στόχος της άμβλυνσης της εποχικότητας είναι παρών στην τουριστική πολιτική και των τριών χωρών, μόνο η Ισπανία παίρνει συγκεκριμένα μέτρα για την επέκταση της τουριστικής περιόδου. Αντίθετα, η Πορτογαλία και περισσότερο η Γαλλία θεωρούν

τον τουρισμό παραχείμασης αναπτυξιακό στόχο χαμηλής προτεραιότητας.

Στην Ελλάδα ο τουρισμός παραχείμασης, δηλαδή η τουριστική διαμονή μακράς διάρκειας είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Αυτό που υπάρχει είναι περιορισμένος τουρισμός διακοπών εκτός περιόδου αιχμής με επίκεντρο τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Η διάρκεια των τουριστικών πακέτων είναι 2- 3 εβδομάδες και πραγματοποιούνται κατά τους πλάγιους μήνες (άνοιξη και φθινόπωρο).

Το πρόβλημα της εποχικότητας έγινε πειστικό από την εποχή που η Ελλάδα, ανταποκρινόμενη στη διεθνή ζήτηση του μαζικού τουρισμού, βρέθηκε να διαθέτει αξιόλογη υποδομή σε τουριστικά καταλύματα και εργατικό δυναμικό. Το επενδεδυμένο αυτό κεφάλαιο σε κατασκευές και σε επαγγελματική εκπαίδευση, έμεινε ανεκμετάλλευτο εκτός περιόδου αιχμής, δηλαδή, για περισσότερους από 6 μήνες το χρόνο. Το αποτέλεσμα ήταν να προκαλούνται αρνητικές κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, τόσο για τον κλάδο όσο και για την οικονομία γενικότερα.

Ο ΕΟΤ ως εντεταλμένος κρατικός φορέας για την ανάπτυξη του τουρισμού, με έγκαιρη παρέμβαση προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της εποχικότητας μέσω επέκτασης της τουριστικής περιόδου. Στην περίπτωση της Ελλάδας αυτό μπορεί να επιτευχθεί με μορφές τουρισμού κατάλληλες για την εκτός αιχμής περίοδο που είναι ο θρησκευτικός και ο χειμερινός τουρισμός, είτε ως χιονοδρομικός και παραχείμαση, είτε ως τουρισμός διακοπών εκτός περιόδου αιχμής. Τα κυριότερα μέτρα πολιτικής που έλαβε ο ΕΟΤ υπό μορφή μέτρων τα τελευταία 15 χρόνια για την επέκταση της τουριστικής προόδου είναι, κατά χρονολογική σειρά, τα εξής:

- Επιδότηση των ξένων Tour Operators (T.O.) για κάθε εισερχόμενο τουρίστα.

- Καταστολή της καταβολής των τελών χρήσης αερολιμένα από πτήσεις Charter.
- Επιδότηση κατά 25% των καυσίμων των πτήσεων Charter.
- Έκπτωση 50% στα εισιτήρια εισόδου μουσείων και αρχαιολογικών χώρων.
- Προσφορά δωρεάν εισιτηρίων για 3 πτήσεις εσωτερικού με την Ολυμπιακή Αεροπορία (O.A) για προγράμματα μεγαλύτερα των 3 εβδομάδων.

Όλα τα παραπάνω κίνητρα αφορούσαν το σύνολο της χώρας. Επειδή όμως το πρόβλημα της εποχικότητας είναι πιεστικότερο στα μεγάλα τουριστικά κέντρα, ειδικά κίνητρα για την Ρόδο και την Κρήτη, ήταν τα εξής:

- Ελεύθερη είσοδος στα μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.
- Επιδότηση του μέρους των πτήσεων charter που αφορούσε τα δύο νησιά.
- Επιδότηση επιλεγμένων εστιατορίων για να λειτουργούν και τον χειμώνα.
- Επιδότηση 50% των φυλλαδίων των Τ.Ο που διαφημίζουν τα δύο νησιά.
- Ελεύθερη είσοδος στο καζίνο και στο γκολφ της Ρόδου.

Τα κίνητρα διήρκεσαν για 7 χειμερινές περιόδους, από Οκτώβριο μέχρι Μάρτη του επόμενου έτους και η συνολική δαπάνη ήταν περίπου 320εκατ.

Παρά τα κίνητρα, οι διεθνείς αφίξεις τις τρεις τελευταίες χειμερινές περιόδους 1979-80, 1980-81 και 1981-82 ήταν 21,5%, 19,4% και 19,4% αντίστοιχα. Αυτό σημαίνει μείωση της συμμετοχής των χειμερινών μηνών στο σύνολο και επιβεβαίωση του γεγονότος ότι

η εποχικότητα εμμένει. Επισημαίνεται ότι από τα τρία μέρη της τουριστικής συνάρτησης ζήτηση - διάμεσος - προσφορά, η πολιτική κινήτρων της εποχής εκείνης απευθύνθηκε κυρίως στον διάμεσο, δηλ. τον Τ.Ο, με τα αποτελέσματα που προαναφέρθηκαν.

Την επόμενη περίοδο η παροχή κινήτρων μετατοπίστηκε από τους Τ.Ο προς την πλευρά της προσφοράς, με παράλληλη έμφαση στην γεωγραφική ανακατανομή της τουριστικής κίνησης. Τα κίνητρα αυτής της χρονικής περιόδου, προέβλεπαν:

- Από το 1982, επιδότηση των άγονων γραμμών Κρήτης-Πελοποννήσου και Ν.Αιγαίου -Β.Ελλάδας.

- Από το 1983, προσφορά δωρεάν ακτοπλοϊκών εισητηρίων για τα μικρότερα νησιά των συμπλεγμάτων της Δωδεκανήσου, Κυκλάδων και Χίου, τον Απρίλιο και Μάιο καθώς επίσης τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο.

- Από το 1985, σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ, η επιδότηση με το επίδομα ανεργίας των αποδοχών των ξενοδοχοϋπαλλήλων των εργαζομένων σε ξενοδοχεία που παράτειναν την λειτουργία τους.

- Από το 1986 και μέχρι το 1989 καθιερώθηκε η απαλλαγή των αεροσκαφών charter από τα τέλη προσγείωσης και η μείωση κατά 50% των τελών χρήσης αεροδρομίου για το 5μηνο Νοεμβρίου-Μαρτίου εκτός της περιόδου των Χριστουγέννων.

Από τα κίνητρα για την ανάπτυξη της εκτός αιχμής τουριστικής κίνησης το μόνο που ισχύει σήμερα είναι η μεταφορά του επιδόματος ανεργίας.

Για 15 χρόνια περίπου ο ΕΟΤ επιδίωξε την άμβλυση της εποχικότητας με διάφορα μέτρα πολιτικής και ειδικότερα με κίνητρα για την επέκταση της τουριστικής περιόδου και την ανάπτυξη του τουρισμού εκτός περιόδου αιχμής.

Το αποτέλεσμα είναι ότι η εποχικότητα "αντιστέκεται" επειδή είναι συνάρτηση του μαζικού τουρισμού. Ο μαζικός τουρισμός στην Ελλάδα έχει την μορφή του παραθαλάσσιου θερινού παραθερισμού. Όσο ο μαζικός τουρισμός διαρκέσει με την παρούσα μορφή, θα συνοδεύεται από το φαινόμενο της εποχικότητας της ζήτησης.

2. 4. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Η ελληνική αγορά έχει τις βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι: α) το σχετικό ήπιο κλίμα του χειμώνα κυρίως στην νοτιοανατολική περιοχή της χώρας και β) το πολιτιστικό στοιχείο.

Περιοχές που συνδυάζουν τις φυσικές και τις πολιτιστικές προϋποθέσεις με τρόπο ιδανικό είναι η Ρόδος και η Κρήτη, όπου το ήπιο κλίμα και οι αρχαιότητες συνυπάρχουν. Παρόλο που για τον τουρισμό παραχείμασης κυρίαρχο στοιχείο είναι οι κλιματολογικές συνθήκες δεν πρέπει να υποτιμηθεί η σημασία του πολιτιστικού στοιχείου, που συμβάλει στη δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος.

Αντίθετα, στον τουρισμό χειμερινών διακοπών το πολιτιστικό επίπεδο είναι σε προτεραιότητα γιατί αποτελεί τον κύριο τουριστικό πόλο έλξης. Στην περίπτωση αυτή η σημασία του κλίματος είναι υποβαθμισμένη δεδομένου ότι η διάρκεια των χειμερινών διακοπών περιορίζεται σε 1-3 εβδομάδες. Το πολιτιστικό στοιχείο σε συνδυασμό με την ύπαρξη τεχνικής υποδομής και κοινωνικού εξοπλισμού βρίσκεται περισσότερο στα δυο πρώτα αστικά κέντρα της χώρας, την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Οι πόλεις αυτές είναι επίσης σημαντικά κέντρα κλασσικών και βυζαντινών αρχαιοτήτων.

Ο τουρισμός παραχείμασης και ο τουρισμός χειμερινών διακοπών είναι δύο συγγενείς μορφές χειμερινού τουρισμού που μοιάζουν ως προς την εποχή αλλά διαφέρουν ως προς την διάρκεια. Τόσο ο τουρισμός παραχείμασης, όσο και ο τουρισμός χειμερινών διακοπών προσδιορίζονται, όπως άλλωστε οι περισσότερες μορφές τουρισμού, από την πρωτογενή και την παραγόμενη τουριστική προσφορά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτές είναι, η φύση (κλίμα) και η ιστορία (αρχαιότητες), σε συνδυασμό με τις τουριστικές υπηρεσίες (ξενοδοχεία - εγκαταστάσεις εστίασης και αναψυχής). Αυτό που χαρακτηρίζει τις παραπάνω μορφές τουρισμού είναι η βαρύτητα του κλιματολογικού παράγοντα στην απόκτηση ανταγωνιστικής θέσης.

2.5. ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Οι διεθνείς προοπτικές για την ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης εξαρτώνται από την γενική ανάπτυξη του τουρισμού και από την ανάπτυξη του τουρισμού τρίτης ηλικίας ειδικότερα.

Είναι γνωστό ότι η ανάπτυξη του τουρισμού θα συνεχισθεί, έστω και με βραδύτερους ρυθμούς, ότι ο πληθυσμός γ' ηλικίας αυξάνει και ότι οι μορφές τουρισμού των ηλικιωμένων θα αναπτύσσεται ταχύτερα, σε σχέση με τις μορφές που προτιμούν άλλες ομάδες ηλικιών. Όλα αυτά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο τουρισμός παραχείμασης έχει ζήτηση από τουρίστες γ' ηλικίας οδηγούν στην αισιόδοξη διαπίστωση ότι οι προοπτικές είναι θετικές.

Οι θετικές προοπτικές ασφαλώς δεν σημαίνουν θεαματική αύξηση των αριθμών. Ο λόγος είναι το χαμηλό εισόδημα των τουριστών παραχείμασης και επομένως το σφιχτό καταναλωτικό τους πρότυπο, που ελαχιστοποιεί το οικονομικό ενδιαφέρον των τουριστικών επιχειρηματιών για την ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης.

Περιορισμένο επίσης είναι το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων που με επιφύλαξη αντιμετωπίζουν την παρουσία παροικιών υπερηλίκων σε περιοχές της χώρας τους.

Αντίθετα ο τουρισμός χειμερινών διακοπών είναι περισσότερο συναλλαγματοφόρος και δεν απαιτεί ειδική υποδομή γιατί ως πολιτιστικός τουρισμός πόλεως κάνει χρήση της προσφοράς που βρίσκεται στα αστικά κέντρα.

Βέβαια με την εννιαία Ευρωπαϊκή αγορά το 1992 δόθηκε σημαντική ώθηση στον τουρισμό παραχείμασης. Έτσι με την ελευθερία διακίνησης προσώπων και κεφαλαίων διευκολύνθηκε η αγορά καταλυμμάτων και η εγκατάσταση για μακρύτερο χρονικό διάστημα.

Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα συγκεντρώνει τις βασικές προϋποθέσεις για την προσέλκυση τουρισμού παραχείμασης. Παρόλα αυτά, ο τουρισμός παραχείμασης στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτος. Δηλαδή, η χώρα δεν είναι ανταγωνιστική έναντι των καθιερωμένων τουριστικών προορισμών. Ο λόγος είναι ότι το Ελληνικό κλίμα παρά τα προσόντα του, υστερεί τον χειμώνα σε σύγκριση με τα ημιτροπικά κλίματα των Καναρίων και της Μαδέρας, πράγμα που εμποδίζει την είσοδο της χώρας στην αγορά της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης.

2.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το μέλλον του τουρισμού παραχείμασης είναι συνάρτηση της επιβράδυνσης της διεθνούς τουριστικής κίνησης και της ποσοστιαίας αύξησης της συμμετοχής των τουριστών γ' ηλικίας, στο σύνολο της τουριστικής κίνησης. Η συνάρτηση αυτή προδιαγράφει βραδεία αριθμητική αύξηση, επειδή με τις κοινοτικές ρυθμίσεις, ένα μέρος του τουρισμού παραχείμασης θα είναι δυνατόν να διοχετευθεί προς την β' κατοικία, ως ημιμόνιμη χειμερινή διαμονή.

Τόσο η Γαλλία όσο η Ισπανία και η Πορτογαλία θα εξακολουθήσουν να προσελκύουν τουρισμό παραχείμασης υψηλού και χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου, αντίστοιχα. Η θέση της Ελλάδας θα παραμείνει οριακή στην διεθνή αγορά, με περιορισμένη προοπτική βελτίωση, λόγω μειωμένης ανταγωνιστικότητας.

Οι προοπτικές σχετικής βελτίωσης της ελληνικής θέσης στη διεθνή αγορά προϋποθέτουν την χάραξη νέας συνολικής πολιτικής για την άμβλυνση της εποχικότητας και την επέκταση της τουριστικής περιόδου. Όπως είναι γνωστό, η πολιτική κινήτρων που εφαρμόστηκε είτε προς τούτο, είτε προς την πλευρά της προσφοράς δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι λόγοι είναι:

- Η εικόνα της Ελλάδας στις ξένες αγορές είναι της χώρας των θερινών παραθαλάσσιων διακοπών. Η εδραιωμένη αυτή εικόνα στη συνείδηση του τουρίστα καταναλωτή είναι δύσκολο να μεταβληθεί.
- Η εξαγγελία των οικονομικών κινήτρων προς τους ΤΟ ήταν πάντα καθυστερημένη και ίσχυε μόνο για την τρέχουσα χειμερινή περίοδο, χωρίς μεσοπρόθεσμη δέσμευση των αρχών η προοπτική προγράμματος.
- Η διαδικασία καταβολής των χρηματικών κινήτρων στους δικαιούχους ήταν γραφειοκρατική και επομένως βραδυκίνητη.
- Δεν αξιοποιήθηκε ο τοπικός παράγων στους τόπους προορισμού.
- Η μεταφορά του επιδόματος ανεργίας στα ξενοδοχεία που λειτουργούν και εκτός τουριστικής περιόδου, είναι το μόνο κίνητρο που εξακολουθεί να ισχύει. Επειδή όμως η εποχικότητα είναι δεδομένη για τον κλάδο, η εποχική ανεργία έχει γίνει παραδεκτή και έχει ενσωματωθεί σταθερά στο πρότυπο απασχόλησης των εργαζομένων στον τουρισμό. Έτσι, το πρότυπο αυτό περιλαμβάνει, τόσο την εργασία κατά την τουριστική περίοδο, όσο και μια συγκυριακή συμπληρωματική απασχόληση το χειμώνα. Αυτός είναι ο κυριότερος λόγος που ελάχιστες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις ανταποκρίθηκαν στο κίνητρο.

Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα έχει δομηθεί τουριστικά ως χώρα παραθαλάσσιων θερινών διακοπών και έτσι, έχει καθιερωθεί. Η αλλαγή της παρούσας τουριστικής εικόνας της χώρας δεν είναι εφικτή, αλλά ούτε επιθυμητή. Επομένως οριακές μόνο συμπληρώσεις του σημερινού προτύπου πρέπει να επιχειρηθούν, γιατί όπως απέδειξε το παρελθόν, οτιδήποτε άλλο θα ήταν μάταιη και δαπανηρή προσπάθεια.

Προτεραιότητα έχει η κατάρτιση μιας συνολικής μακροχρόνιας πολιτικής για την άμβλυνση της εποχικότητας, στον βαθμό που αυτό είναι από τα πράγματα εφικτό. Επί μέρους στόχοι πρέπει να είναι, η προώθηση μορφών τουρισμού και η προσέλκυση ειδών πελατεία, εξωεποχικού χαρακτήρα.

Είναι αυτονόητο ότι η επιλογή μορφών τουρισμού και τουριστικής πελατείας πρέπει να βασίζονται σε προηγούμενες μελέτες κόστους - οφέλους για να αποφευχθούν λάθη του παρελθόντος. Για την εκπόνηση αυτών των μελετών υπάρχει επάρκεια στοιχείων, προς το παρόν και μέχρι να ληφθούν οι πολιτικές αποφάσεις, χρήσιμο είναι να γίνει εξειδικευμένη διαφημιστική εκστρατεία με αντικείμενο την προβολή:

- Των πολιτιστικών τουριστικών πόρων των πόλεων, για την προσέλκυση τουρισμού χειμερινών διακοπών.
- Των περιοχών εκείνων που κατέχουν το κλιματικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη τουρισμού παραχείμασης υπό τον όρο της ύπαρξης των βασικών προϋποθέσεων (καταλύματα υψηλών κατηγοριών, εγκαταστάσεις εστίασης - αναψυχής, ιατρική περίθαλψη).

Στην διαφημιστική εκστρατεία θα συμμετέχουν ο ΕΟΤ, τοπικοί φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και ξένοι ΤΟ. Είναι θετικό ότι στο τουριστικό πολυνομοσχέδιο που τώρα προωθείται, υπάρχουν προβλέψεις για την λειτουργία των ΝΕΤ, ΤΕΤ (Νομαρχιακές και Τοπικές Επιτροπές Τουρισμού), του Συμβουλίου Προβολής Τουρισμού

και της συνδιαφήμισης μεταξύ φορέων. Είναι ευκαιρία να δοκιμασθούν οι νέες θεσμικές ρυθμίσεις πάνω στην άμβλυνση της εποχικότητας.

Είναι φανερό ότι τουριστικούς πόρους για την προσέλκυση τουρισμού χειμερινών διακοπών συγκεντρώνουν κυρίως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη στις οποίες υπάρχουν τόσο κλασσικές και βυζαντινές αρχαιότητες παγκόσμια γνωστές, όσο και ξενοδοχειακά καταλύματα συνεχούς λειτουργίας και υψηλών κατηγοριών.

Βασικό προσόν για την προσέλκυση τουρισμού παραχείμασης είναι το ήπιο κλίμα όπως εκείνο της Ν. Κρήτης. Η Ιεράπετρα είναι η περισσότερο κατάλληλη περιοχή γιατί εκτός από τις κλιματικές συνθήκες, διαθέτει την στοιχειώδη υποδομή που με ορισμένες βελτιώσεις γίνεται επαρκής. Σε περίπτωση που μελέτες αποδείξουν ότι η Ιεράπετρα έχει δυνατότητες να γίνει διεθνής προορισμός τουρισμού παραχείμασης, τότε η υπάρχουσα υποδομή πρέπει να συμπληρωθεί με πρόσθετες υπηρεσίες.

Παράλληλα πρέπει να συνεχισθεί η χρησιμοποίηση του εσωτερικού και κοινωνικού τουρισμού ως μέσου άμβλυνσης της εποχικότητας, όπως επίσης των περισσότερο κερδοφόρων μορφών του επαγγελματικού τουρισμού (συνέδρια, incentives κ.λ.π.).

Τέλος, αξίζει να επαναληφθεί, ότι ο τουρισμός παραχείμασης, αντιπροσωπεύει μικρό μόνο μέρος της συνολικής τουριστικής ζήτησης και ότι έχει πολύ περιορισμένα οικονομικά αποτελέσματα για τους καθιερωμένους προορισμούς, όπως η Γαλλία, Ισπανία και Πορτογαλία. Παρόλα αυτά, θεωρείται ένα από τα μέσα, όχι το προσφορότερο, για την κάλυψη μέρους των λειτουργικών εξόδων των ξενοδοχείων, το χειμώνα.

Οι τουρίστες παραχείμασης, δαπανούν λίγα και κοστίζουν πολλά στα ξενοδοχεία, λόγω της ανάγκης εξειδικευμένου προσωπικού και της υψηλής κατανάλωσης σε θέρμανση, ηλεκτρικό κ.λ.π. Επομένως, μη

εποχικές πελατείες, όπως του επαγγελματικού τουρισμού, είναι πάντα προτιμότερες, τόσο από τα ξενοδοχεία όσο και από τους ΤΟ.

Σταθεροί καθοριστικοί παράγοντες επηρεασμού της ζήτησης για τουρισμό παραχείμασης, είναι οι κλιματικές συνθήκες και οι χαμηλές τιμές. Παρόλα αυτά, η μελλοντική ανάπτυξη του θα εξαρτηθεί και από την στάση των κυβερνήσεων έναντι της κοινωνικής διάστασης του θέματος και από το οικονομικό ενδιαφέρον που η μορφή αυτή θα έχει για τις τουριστικές επιχειρήσεις.

3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

3.1. Οι Διαφορετικοί Τύποι Τουρισμού Υγείας.

Ο τουρισμός υγείας ιστορικά και έως το πρόσφατο παρελθόν ταυτιζόταν με το θεραπευτικό - ιαματικό τουρισμό. Τα τελευταία χρόνια όμως έχει αναπτυχθεί και ένα νέο είδος τουρισμού υγείας που δεν αφορά τους αρρώστους αλλά υγιείς κατά κύριο λόγο οι οποίοι επιδιώκουν μέσα από ειδικές "κούρες" (υγιεινή διατροφή, υδρομασάζ, γυμναστική) να διατηρήσουν μιὰ καλή φυσική κατάσταση και να αναζωογονηθούν.

Η νέα αυτή εξειδίκευση του τουρισμού υγείας κερδίζει διαρκώς και μεγαλύτερη πελατεία στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και στις ΗΠΑ. Σε κάθε περίπτωση πάντως ο ιαματικός - θεραπευτικός τουρισμός παραμένει η κυρίαρχη μορφή του τουρισμού με ιστορία και παράδοση πολλών αιώνων και με ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας που διαθέτει ένα τεράστιο και σε μεγάλο ποσοστό ανεκμετάλλευτο πλούτο ιαματικών πηγών. Υπάρχει τέλος και μια τρίτη εξειδίκευση του τουρισμού υγείας

που θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε στη συνέχεια. Πρόκειται για τον τουρισμό αναπήρων ή ατόμων με ειδικές ανάγκες. Το ποσοστό των ατόμων αυτών διαρκώς αυξάνεται τα τελευταία χρόνια στις ανεπτυγμένες χώρες με αποτέλεσμα η κρατική μέριμνα να στρέφει τώρα το ενδιαφέρον της και στη χρήση του ελεύθερου χρόνου των ατόμων αυτών για δραστηριότητες τουρισμού και αναψυχής. Οι τρεις - διαφορετικές πλευρές του τουρισμού υγείας έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά κυρίως τους χρήστες αυτών των τύπων τουρισμού που επιτρέπουν να προωθηθεί η ανάπτυξή τους σαν ένα πλέγμα ειδικών μορφών με κοινά χαρακτηριστικά. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχουν και σημαντικές διαφορές ως προς τα κίνητρα και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των τουριστών που επιτρέπουν και μια ανεξάρτητη προσέγγιση. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται για την περιγραφή αυτών των ειδικών μορφών μια αποσαφήνιση των χρησιμοποιούμενων όρων, έτσι θα αναφερθούμε α) στο "θεραπευτικό" τουριστικό που περιλαμβάνει τον ιαματικό τουρισμό στις διάφορες μορφές του, β) στον τουρισμό "υγιεινής και φυσικής διαβίωσης" που περιλαμβάνει όλες τις μορφές αυτού του νέου και ιδιαίτερα προσοδοφόρου τύπου τουρισμού, γ) στον τουρισμό για άτομα με ειδικές ανάγκες που αναφέρεται κυρίως σε άτομα με κάποιας μορφής φυσική αναπηρία.

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια τάση για ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης (άτομα τρίτης ηλικίας που περνούν μεγάλο χρονικό διάστημα του χειμώνα σε περιοχές της Ευρώπης με ήπιο κλίμα) σε σύνδεση με το θεραπευτικό τουρισμό. Χωρίς να αμφισβητήσουμε ότι υπάρχουν κάποια στοιχεία που συνδέουν τις δύο περιπτώσεις γεγονός που θα επέτρεπε να εξετασθούν σε ένα κοινό πλέγμα πιστεύουμε ότι ο τουρισμός παραχείμασης δεν μπορεί να θεωρηθεί μορφή του τουρισμού υγείας παρά μόνον στις περιπτώσεις όπου το κίνητρο που οδηγεί σ' αυτήν τη μορφή τουρισμού είναι η υγεία.

3. 2. Ιστορικά στοιχεία

Από τους τρεις τύπους τουρισμού υγείας ο θεραπευτικός είναι αυτός που έχει τη μεγαλύτερη ιστορία. Οι θεραπευτικές ιδιότητες των μεταλλικών υδάτων έχουν επισημανθεί από τον Ιπποκράτη. Κατά τη Ρωμαϊκή και Βυζαντινή εποχή τα ιαματικά λουτρά γνωρίζουν μεγάλη άνθιση και συνίστανται στη θεραπεία πολλών παθήσεων. Από τον 16^ο αιώνα στη Γαλλία τοποθετούνται γιατροί στις ιαματικές πηγές ενώ από τον 19^ο αιώνα οι ιαματικές πηγές γνωρίζουν σημαντική ανάπτυξη και συνδέονται με την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές που βρίσκονται.

Στην Ελλάδα το 1840 διορίζονται για πρώτη φορά γιατροί στις πηγές ενώ αρχίζει η μελέτη των ιδιοτήτων τους. Το 1938 συνίσταται Έδρα Κλινικής Υδροθεραπείας και Ιατρικής Κλιματολογίας η οποία όμως καταργείται αργότερα. Στην εποχή του μεσοπολέμου ιδιαίτερα οι ελληνικές λουτροπόλεις ακμάζουν και προσελκύουν τουρίστες υψηλών εισοδημάτων ενώ μετά τον πόλεμο η επικράτηση του προτύπου "Ελλάδα χώρα διακοπών" οδηγεί σε παρακμή τις περισσότερες λουτροπόλεις. Μόνον τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται ένα νέο ενδιαφέρον γι' αυτό τον τύπο του τουρισμού που συνδέεται και με την παράλληλη ανάπτυξη του τουρισμού υγιεινής και φυσικής διαβίωσης. Αυτή η μορφή τουρισμού αναπτύσσεται καταρχάς σε πολλές περιοχές με ιαματικά λουτρά που εμφανίζουν μείωση αφίξεων λόγω στροφής μεγάλου μέρους τουριστών (ιδιαίτερα των νέων και μεσαίων ηλικιών) στον τουρισμό διακοπών. Η ανάπτυξη αυτή καθορίστηκε από δύο παράγοντες: την ανάγκη των περιοχών αυτών - και όχι μόνον - να ζητήσουν μια νέα πελατεία ώστε να παραμείνουν στην αγορά και την εμφάνιση κάποιων νέων κοινωνικών προτύπων στη μεσαία τάξη των αστικών κέντρων της Ευρώπης ιδιαίτερα. Σύμφωνα με αυτά η φυσική διατροφή, η υγιεινή διαβίωση και η

σωματική υγεία γίνονται παράγοντες καθοριστικοί μιας "εικόνας" κοινωνικής ανόδου χαρακτηρίζοντας παράλληλα τον ανερχόμενο μεσοαστό της εποχής μας.

Η αναζήτηση αυτών των υπηρεσιών γίνεται σε κάποια κέντρα που αναπτύχθηκαν καταρχάς στην Κεντρική Ευρώπη (Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία) και αργότερα και σε άλλες χώρες (Γαλλία, Ισπανία) και μετατράπηκαν σύντομα σε τουριστικά θέρετρα υψηλών προδιαγραφών.

Οι περιοχές που είχαν μια παράδοση στο θεραπευτικό τουρισμό κατόρθωσαν έτσι να διαφοροποιήσουν τα χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος που προσφέρουν και να αποκτήσουν μια νέα πελατεία. Τα τελευταία δέκα χρόνια αυτή η μορφή τουρισμού υγείας αναπτύσσεται ραγδαία και κατακτά ένα σημαντικό μέρος της αγοράς.

Τέλος, ο τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες δεν στοχεύει στη θεραπεία ή τη βελτίωση της υγείας των ατόμων αλλά στην παροχή της καταρχάς δυνατότητας να ταξιδέψουν και να μπορέσουν να απολαύσουν την εμπειρία αυτή. Ιδιαίτερη σημασία έχει δοθεί την τελευταία δεκαετία στη βελτίωση της υποδομής των ξενοδοχείων και τουριστικών θερέτρων για την υποδοχή των ατόμων με φυσικές αναπηρίες. Παράλληλα ιδιωτικοί τουριστικοί οργανισμοί και κρατικοί φορείς έχουν αναλάβει την προώθηση και προβολή προγραμμάτων ταξιδίων που θα επιτρέψουν σ' αυτά τα άτομα να ταξιδεύουν περισσότερο. Οι περιοχές θεραπευτικού τουρισμού συχνά προτιμώνται από τα άτομα με ειδικές ανάγκες ενώ δημοφιλή είναι και τα χειμερινά και καλοκαιρινά θέρετρα διακοπών. Προτιμώνται επίσης γιατί συνδυάζουν τις άλλες τουριστικές υπηρεσίες με προγράμματα αθλητισμού, ψυχαγωγίας κ.λ.π. Η ανάπτυξη αυτού του τμήματος της αγοράς προβλέπεται ραγδαία αν ληφθεί υπόψη ότι μόνο στις Η.Π.Α., τα άτομα με κάποια φυσική αναπηρία υπολογίζονται σε 35 εκατομμύρια.

3.3. Χώρες Προέλευσης και Προορισμού Τουριστών και Χαρακτηριστικά Συμμετεχόντων.

Οι χώρες προέλευσης αλλά και προορισμού των περισσότερων πελατών τουρισμού υγείας είναι οι αναπτυγμένες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και η Σκανδιναβία. Σημαντικό ρόλο παίζει ιδιαίτερα στον θεραπευτικό τουρισμό η ιστορική παράδοση αλλά και η ιατρική που παραδέχεται σ' αυτές τις χώρες τις ιαματικές ιδιότητες των πηγών. Για τον ίδιο λόγο τα ιστορικά θέρετρα ιαματικού τουρισμού (Γερμανία, Τσεχοσλοβακία, Αυστρία) παρέμειναν δημοφιλή (R. B. C. Mill A. Morisson, 1985 pp 190 - 191) και μετά την επικράτηση των σύγχρονων φαρμακευτικών μεθόδων στη θεραπεία πολλών παθήσεων. Οι μεσογειακές χώρες έχουν μια ικανοποιητική ζήτηση αλλά υστερούν σε υποδομή αφού όλο το βάρος της ανάπτυξής τους δόθηκε στον οργανωμένο, μαζικό τουρισμό διακοπών. Σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για τις μεσογειακές χώρες είναι το ήπιο κλίμα τους ιδιαίτερα για τον τουρισμό υγιεινής διαβίωσης και τον τουρισμό για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Οι περισσότεροι τουρίστες που πηγαίνουν σε θέρετρα θεραπευτικού τουρισμού είναι μέσης και μεγάλης ηλικίας, γεγονός που συνδέεται με το είδος των παθήσεων που έχουν. Το εισοδηματικό επίπεδο ποικίλει αλλά με εξαίρεση τον μικρό αριθμό των αριστοκρατικών θερέτρων η μεγάλη πλειοψηφία των πελατών είναι μεσαίου ή χαμηλού επιπέδου και πολλοί καλύπτουν το ταξίδι τους μέσω της Κοινωνικής τους Ασφάλισης ή των προγραμμάτων Κοινωνικού Τουρισμού. Στην περίπτωση του τουρισμού υγιεινής και φυσικής διαβίωσης οι πελάτες είναι κυρίως νέας και μεσαίας ηλικίας, ενώ σημαντικό είναι και το ποσοστό των ηλικιωμένων. Εδώ οι ηλικίες συνδέονται με το κίνητρο που είναι η αναζωογόνηση, η κοινωνική άνοδος αλλά και η αλλαγή από τον αγχώδη

ρυθμό της ζωής στην πόλη. Όσον αφορά άλλα χαρακτηριστικά των ταξιδιωτών του τουρισμού υγείας έρευνες στην Γερμανία (J. Maier, G. T. Weiss, 1989, pp. 126 - 127) δείχνουν ότι υπερτερούν όσοι ταξιδεύουν μόνοι καθώς και τα ζευγάρια. Ο τουρισμός των ατόμων με ειδικές ανάγκες αφορά σε όλες τις ηλικίες και τα εισοδηματικά επίπεδα αλλά στην περίπτωση αυτή είναι ενδιαφέρον ότι η φυσική αναπηρία φαίνεται να επηρεάζει το χρόνο διακοπών αφού σύμφωνα με αμερικανική έρευνα (R.W.Mcintosh - C.R. Goelder, 1986, p. 175) υψηλότερο ποσοστό ατόμων με ειδικές ανάγκες σε σύγκριση με υγιή άτομα κάνουν διακοπές πολλών ημερών (άνω των 12 ημερών).

Η αναγκαία υποδοχή και ανωδομή για την ανάπτυξη του Τουρισμού Υγείας (Εξειδικευμένες Υπηρεσίες, Εκτιμήσεις Κόστους Επένδυσης).

Η αναγκαία υποδοχή για τη δημιουργία ενός κέντρου θεραπευτικού τουρισμού ή τουρισμού υγιεινής διαβίωσης λαμβάνει εκτός της κλασσικής κτιριακής υποδομής (θεραπευτήριο και συχνά ξενοδοχείο) και μια σειρά άλλες παροχές που θα βελτιώνουν και θα κάνουν ανταγωνιστική την εικόνα του κέντρου. Έτσι μια τέτοια υποδομή στα σύγχρονα θεραπευτικά κέντρα περιλαμβάνει (M. Band - Bovey, F. Lawson. 977, pp. 81 - 83).

α. Σύγχρονα ιατρεία

β. Θεραπευτήρια με πολλαπλές παροχές που να καλύπτουν όλες τις μορφές παθήσεων.

γ. Πισίνες και αίθουσες γυμναστικής

δ. Πάρκα περιπάτου, ηλιοθεραπείας και ξεκούρασης σε αίθουσες ψυχαγωγίας και σύγχρονα κέντρα επικοινωνιών.

Εκτός όμως από αυτήν την υποδομή και επειδή αυτά τα κέντρα στοχεύουν σε τουρίστες υψηλών εισοδημάτων καθώς και στον τουρισμό υγιεινής διαβίωσης είναι αναγκαία και μια πρόσθετη υποδοχή (M. Band Bony, F. Lawson, 1977, ο.σ.) σε αθλητικές εγκαταστάσεις και σε αίθουσες προβολής (κινηματογράφος, θέατρο, βίντεο κ.λπ.) ενώ πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα και για την ψυχαγωγία των πελατών (πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λπ.) που συχνά μένουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Τέλος, από πλευράς αρχιτεκτονικής του τοπίου ένα τέτοιο κέντρο πρέπει να δίνει την αίσθησή της ηρεμίας και της ησυχίας στους πελάτες.

Στην περίπτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες η υποδοχή αφορά είτε σε αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις που θα προσαρμόσουν την υπαρκτή ξενοδοχειακή υποδομή στις ανάγκες τους, είτε σε παρεμβάσεις στον περιβάλλοντα χώρο που θα επιτρέπουν την άθληση ή τον περίπατο σε αυτούς τους τουρίστες.

Εκτός όμως της κλασσικής υποδομής απαιτείται και μια υποδομή σε εξειδικευμένες υπηρεσίες που σχετίζονται με θέματα υγείας ιδιαίτερα αλλά και με τις ιδιαίτερες ανάγκες αυτού του είδους των τουριστών, αναφερόμαστε συγκεκριμένα στην υποδομή σε εξειδικευμένο ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό που η παρουσία του είναι ουσιαστική για σωστή λειτουργία τέτοιων κέντρων.

Η εκτίμηση του κόστους μια επένδυσης για τη δημιουργία ενός κέντρου τουρισμού υγείας που θα στοχεύει συνδυασμένα στα δύο πρώτα είδη τουρισμού υγείας (θεραπευτικός και υγιεινής διαβίωσης) μπορεί να γίνει μόνο με ανάλυση των εξής παραγόντων:

1. Την κατάσταση και τις μεσοπρόθεσμες εξελίξεις στον εσωτερικό τουρισμό.
2. Την κατάσταση και τις μεσοπρόθεσμες εξελίξεις στον αλλοδαπό τουρισμό.

3. Την εκτίμηση του κόστους που θα απαιτηθεί για το εξειδικευμένο προσωπικό.
4. Το θεσμικό πλαίσιο (νομοθεσία, εθνικές και διεθνείς πηγές χρηματοδότησης).
5. Των επιδιωκόμενων στόχων και του φορέα που θα αναλάβει την επένδυση (ιδιώτης, κράτος, T.A.).
6. Της δυνατότητας χρηματοδότησης μιας εξειδικευμένης διαφημιστικής εκστρατείας και ενός ευέλικτου μάρκετινγκ).

Μια γενική εκτίμηση είναι ότι οι διεθνείς εξελίξεις της ζήτησης για τέτοιες μορφές τουρισμού είναι θετικές καθώς και ότι μια τέτοια επένδυση προσφέρεται για μακροπρόθεσμο περιφερειακό προγραμματισμό αφού δημιουργεί σημαντικό αριθμό νέων θέσεων απασχόλησης. Σημαντικά πλεονεκτήματα είναι επίσης ότι πρόκειται για τουριστική δραστηριότητα που ασκείται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (I. Καρατζά, 1988, σελ. 3) καθώς και ότι μπορεί να συμπληρώνεται σε πολλές περιπτώσεις και με προσοδοφόρες παράλληλες παραγωγικές δραστηριότητες (μεταλλικά νερά). Τέλος πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι αυτός ο τύπος τουρισμού εμφανίζει μια συνεχή τάση ανανέωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών (J. Maier. G. T. Weiss, 1989, pp 126 - 128) (τουρισμός φυσικοθεραπείας, τουρισμός αθλητικός, τουρισμός ομορφιάς) σε τρόπο ώστε να γίνεται ένας από τους δυναμικότερους νέους κλάδους της τουριστικής αγοράς ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό χώρο με δυνατότητες να ανταποκριθεί τόσο στην εγχώρια και στην αλλοδαπή ζήτηση.

3.4. Επιπτώσεις κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές από την ανάπτυξη του Τουρισμού Υγείας

Η καταγραφή των κοινωνικών επιπτώσεων έχει ιδιαίτερη σημασία κυρίως για τους χρήστες τέτοιων μορφών τουρισμού. Ο θεραπευτικός τουρισμός συμβάλλει ιδιαίτερα στο αίτημα "υγεία για όλους" ιδιαίτερα σημαντικό δε είναι αυτό για τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις. Παράλληλα όπως έχει επισημανθεί (Ο Wightman, G. Wall, 1985, p. 408) τα κέντρα θεραπευτικού τουρισμού εξελίχθηκαν στον εικοστό αιώνα από κέντρα θεραπείας ασθενών σε κέντρα που έδιναν έμφαση στην ψυχαγωγία παράλληλα με την υγεία. Κατ' αυτόν τον τρόπο συνέβαλαν σε μιας ιδιαίτερης μορφής κοινωνικοποίηση ειδικά των ατόμων μέσης και μεγαλύτερης ηλικίας που συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα αποξένωσης και απομόνωσης στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις. Με αφορμή το πρόβλημα υγείας και με τη συνδρομή των προγραμμάτων ψυχαγωγίας τα άτομα αυτά (που αποτελούν το σημαντικότερο ποσοστό των πελατών) βρίσκουν έναν "κοινό τόπο" (φίλοι, κοινά προβλήματα, ίδια ηλικία) στα κέντρα γεγονός που λειτουργεί αναμφισβήτητα θετικά και για την ψυχική τους υγεία. Διαφορετικές είναι οι κοινωνικές επιπτώσεις σε όσους ενδιαφέρονται για τον τουρισμό υγιεινής και φυσικής διαβίωσης. Εδώ κυριαρχεί η ανάγκη αυτοπεποίθησης αλλά και αποδοχής από μια κοινωνία που αλλάζει ταχύτατα κοινωνικά πρότυπα.

Η φυσική υγεία σαν ένα από αυτά, αλλά και ο καταναλωτισμός, που επιβάλλει την κάθε νέα μόδα στα μεσοαστικά στρώματα των πόλεων που επιδιώκουν να επιδείξουν την κοινωνική τους άνοδο με διάφορα σύμβολα (ταξίδια, εμπειρίες, καλή φυσική κατάσταση) - είναι αναμφισβήτητα οι δύο καθοριστικοί παράγοντες της ταχύτητας ανάπτυξης αυτού του τύπου τουρισμού. Παράλληλα δεν πρέπει να παραβλέπουμε την συμβολή αυτών των διαλειμμάτων φυσικής υγιεινής

και διαβίωσης στην απαλλαγή των τουριστών από την αρρώστια της εποχής μας: το άγχος. Τέλος, ο τουρισμός για τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχει μία σημαντική κοινωνική επίπτωση γι' αυτά: τονίζει τη δυνατότητά τους για συμμετοχή σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και την ανάγκη να μην αποκλείονται από το κοινωνικό σύνολο (C. Skrudlik, 1977, pp. 184 - 185). Η συμβολική σημασία αυτού του γεγονότος είναι τεράστια αφού δίνει την καλύτερη απάντηση στο αίτημα για "δημοκρατικοποίηση" του δικαιώματος για τουρισμό και αναψυχή.

Οι οικονομικές επιπτώσεις αφορούν τόσο τους τουρίστες όσο και τους κατοίκους των περιοχών που αναπτύσσονται τέτοια κέντρα. Όσον αφορά τους πρώτους θα σταθούμε, ιδιαίτερα στο γεγονός ότι ο θεραπευτικός - ιαματικός τουρισμός ήταν παραδοσιακά μορφή τουρισμού για ασθενείς προερχόμενους από τις υψηλότερες οικονομικά τάξεις. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι πολλά γράμματα θεραπευτικού τουρισμού περιλήφθηκαν μεταπολεμικά στις δοτούμενες μορφές κοινωνικού τουρισμού. Τα οικονομικά οφέλη για την τοπική οικονομία πάλι εμφανίζονται ιδιαίτερα ελκυστικά. Όλες οι μορφές τουρισμού υγείας απαιτούν σημαντική υποδομή σε προσωπικό (ανειδίκευτο και εξειδικευμένο) το οποίο στο μεγαλύτερο ποσοστό του ασχολείται σε όλη την διάρκεια του έτους. Εκτός όμως της άμεσης ύπαρξης και η έμμεση απασχόληση στους κλάδους που ωφελούνται από μιας τέτοιας μορφής ανάπτυξη (εμπόριο, οικοδομή, γεωργία) αλλά και με αυτούς που συνδέονται άμεσα με αυτήν (βιομηχανίες μεταλλικών νερών). Τέλος, οι πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις στον τουρισμό υγείας δείχνουν ότι μετατρέπεται σε έναν ιδιαίτερα προσοδοφόρο για την τοπική οικονομία κλάδο.

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις συνδέονται αφενός με τις αναγκαίες παρεμβάσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον και αφετέρου με τα έργα προστασίας των πηγών. Η απλή παρατήρηση της αρχιτεκτονικής

εξέλιξης των θεραπευτικών κέντρων δείχνει ότι ξεκίνησαν από απλά κτίρια δίπλα στις πηγές για να εξελιχθούν στη συνέχεια σε συγκροτήματα που καταλαμβάνουν σημαντική έκταση και περιλαμβάνουν θεραπευτήρια, ξενοδοχεία, αίθουσες αναψυχής και αθλητισμού κ.λπ. Αυτό το γεγονός οδήγησε στην ανάγκη χωροθέτησης αυτών των κέντρων στα πλαίσια των οικισμών που λειτουργούσαν με αποτέλεσμα συχνά τις συγκρούσεις στις χρήσεις γης λόγω και της επέκτασης των οικισμών. Παράλληλα η εκτεταμένη υποδομή κατέληξε συχνά σε επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και σε προβλήματα ένταξης στο δομημένο περιβάλλον. Το θέμα της προστασίας των πηγών συνδέεται με την υποδομή του γειτονικού οικισμού σε αποχετευτικό δίκτυο και συστήματα βιολογικού καθαρισμού των λυμάτων.

Είναι ανάγκη να δημιουργείται μια υδρογεωλογική ζώνη προστασίας γύρω από την πηγή, γεγονός που απαιτεί έργα συχνά δαπανηρά αλλά απολύτως απαραίτητα ώστε να αποφεύγονται προβλήματα μόλυνσης των ιαματικών πηγών.

3.5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ (Νομοθετικό Πλαίσιο, Υποδομή, Εκτιμήσεις στην Προσφορά και τη Ζήτηση).

Νομοθετικό Πλαίσιο, Υποδομή

Το νομοθετικό πλαίσιο που αφορά τον θεραπευτικό τουρισμό ανάγεται στο 1920 (Ν. 2188/1920) περί ιαματικών Πηγών) και έχουν γίνει μόνον κάποιες τροποποιήσεις με νόμο του 1960 (Ν. 4086 / 1960). Ένα από τα κυριότερα μειονεκτήματα αυτής της νομοθεσίας είναι ότι δεν λαμβάνει υπόψη τις σύγχρονες διεθνείς εξελίξεις στον κλάδο. Καθοριστικό στοιχείο της νομοθεσίας είναι ο χωρισμός των ιαματικών

πηγών σε πηγές τουριστικής σημασίας και σε πηγές τοπικής σημασίας. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την κατάταξη είναι η κίνηση των λουομένων, η χημική σύνθεση των νερών και η τουριστική σημασία των περιοχών που βρίσκονται. Οι πηγές τουριστικής σημασίας είναι 23 και λειτουργούν 16 ενώ σε 3 από αυτές υπάρχουν και εμφιαλωτήρια μεταλλικού νερού. Οι πηγές αυτές υπάγονται στην αρμοδιότητα του Ε.Ο.Τ. ο οποίος εκδίδει τις άδειες λειτουργίας και καθορίζει τις τιμές.

Οι πηγές τοπικής σημασίας είναι 51 και από αυτές λειτουργούν μόνον οι 36. Υπάγονται στην Τοπική Αυτοδιοίκηση στην οποία έχουν παραχωρηθεί από τον ΕΟΤ. Με ελάχιστες εξαιρέσεις (Σουρωτή, Σμόκοβο, Λουτράκι κ.λ.π.) οι πηγές αυτές υπολειτουργούν ενώ υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεών τους. Η υποδομή των κέντρων αυτών χαρακτηρίζεται από κακή έως μέτρια με ελάχιστες εξαιρέσεις που αφορούν στις πηγές τουριστικής σημασίας. Αυτό εξηγεί ουσιαστικά και την χαμηλή κίνηση που παρουσιάζουν τα κέντρα αυτά τα τελευταία χρόνια με εξαίρεση την Αιδηψώ και το Λουτράκι που έχουν τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις. Τα κυριότερα προβλήματα στην υπαρκτή υποδομή των λουτροπόλεων είναι: η έλλειψη σύγχρονων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, ο εκσυγχρονισμός των θεραπευτηρίων, η έλλειψη κάποιας παράλληλης υποδομής (ψυχαγωγία, αθλητισμός) και η χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες. Αυτό εξηγεί γιατί η μεγάλη πλειοψηφία των πελατών είναι άτομα μεγάλης ηλικίας. Εξίσου προβληματική εμφανίζεται η κατάσταση και στα τρία εμφιαλωτήρια μεταλλικού νερού, Σουρωτή, Λουτράκι, Ξ. Νερό τα οποία στερούνται ικανοποιητικού μάρκετινγκ και διαφήμισης τόσο για την τοπική όσο και για την διεθνή αγορά.

Αν στην περίπτωση του θεραπευτικού τουρισμού υπάρχει υποδομή χαμηλής ποιότητας στις περιπτώσεις του τουρισμού υγιεινής διαβίωσης

υπάρχουν μόνον προσπάθειες της ιδιωτικής πρωτοβουλίας να δημιουργηθεί κάποια υποδομή.

Τέλος, για τον τουρισμό των ατόμων με ειδικές ανάγκες δεν υπάρχουν παρά μόνον αποσπασματικές προσπάθειες που δεν έχουν καταλήξει στη δημιουργία ενός πλαισίου παρεμβάσεων στην υπάρχουσα τουριστική υποδομή (κλασσική και λουτροπόλεις).

Εκτός της υπάρχουσας υποδομής πρέπει να δοθεί και η εικόνα των ανεκμετάλλετων δυνατοτήτων του τομέα ιδιαίτερα στον ιαματικό - θεραπευτικό τουρισμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι έχουν απογραφεί περίπου, 850 αναβλύσεις ιαματικών νερών στη χώρα από τις οποίες μόνον 340 χρησιμοποιούνται και από αυτές λιγότερες από 100 συστηματικά (εγκαταστάσεις και στοιχειώδης υποδομή). Μια δεύτερη πλευρά των ανεκμετάλλετων δυνατοτήτων είναι η ανεπαρκής υποδομή σε βιομηχανίες εμφιάλωσης μεταλλικών νερών. Επισημαίνουμε ότι τα μεταλλικά νερά εκτός της εμπορικής σημασίας τους αποτελούν και μια μορφή ενεργούς διαφήμισης της περιοχής και των πηγών της.

Θεωρητικές Εκτιμήσεις στην προσφορά και τη Ζήτηση της Ελλάδας

Η σημερινή κατάσταση της προσφοράς ουσιαστικά χαρακτηρίζεται από υποεκμετάλλευση της υποδομής καθώς και από την παραδοσιακή μορφή της που της επιτρέπει να απευθύνεται μόνον σε έναν τύπο πελατών (ηλικιωμένοι ή μεσαίας ηλικίας με προβλήματα υγείας) (ΕΤΒΑ, ΙΚΑΡΙΑ, 1985 σελ. 93 - 99, Ι. Κονιός, οπ. σελ. 64 - 68). Το καθοριστικό ίσως στοιχείο πάντως φαίνεται να είναι ότι η προσφορά αυτή αφορά σχεδόν αποκλειστικά την ημεδαπή πελατεία με μεσαία και χαμηλά εισοδήματα. Αυτό το γεγονός συνδέεται με την ισχυρή παράδοση που έχει ο ιαματικός θεραπευτικός τουρισμός στην χώρα ήδη το 20^ο αιώνα,

μια παράδοση που οι νέες φαρμακευτικές μέθοδοι της ιατρικής επιστήμης δεν έχουν επηρεάσει.

Η διατήρηση αυτής της παράδοσης ενισχύεται και από το γεγονός ότι μέρος των δαπανών αυτών καλύπτεται από την κοινωνική ασφάλιση των ασθενών καθώς και ότι ειδικά προγράμματα θεραπευτικού τουρισμού συμπεριλήφθηκαν στον κοινωνικό τουρισμό. Είναι φανερό ότι αυτής της μορφής η ζήτηση δεν είναι ικανή να οδηγήσει και σε ποιοτικές αλλαγές την προσφορά ή ακόμη περισσότερο σε έργα εκσυγχρονισμού της υπάρχουσας υποδομής.

Στην περίπτωση του τουρισμού φυσικής και υγιεινής διαβίωσης η ημεδαπή ζήτηση υπήρχε παραδοσιακά και σταδιακά αυξανόταν την μεταπολεμική περίοδο αλλά το γεγονός ότι εδώ δεν υπήρχε υποδομή, κατέληξε στην διοχέτευση της σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Μ. Βρετανία, Ελβετία, Ρουμανία, Βουλγαρία κ.λ.π.). Κάθε προσπάθεια για διαφοροποίηση της ζήτησης με στόχο την προσέλκυση και αλλοδαπής πελατείας πρέπει να λάβει υπόψη δύο καθοριστικά δεδομένα:

- α) ότι υπάρχει μια παράδοση στην ελληνική αγορά που επιτρέπει να στηριχθεί μια τέτοια προσπάθεια στη βελτίωση και επέκταση της υπάρχουσας υποδομής των κέντρων θεραπευτικού τουρισμού και,
- β) ότι οι διεθνείς εξελίξεις στον τουρισμό φυσικής και υγιεινής διαβίωσης δείχνουν ότι ένα σημαντικό μέρος της ζήτησης κατευθύνεται πλέον σε χώρες με ήπιο κλίμα και σε περιοχές με παράδοση στον θεραπευτικό τουρισμό που εκσυγχρονίστηκαν προσθέτοντας στην υποδομή τους και υπηρεσίες που σχετίζονται με αυτή τη μορφή τουρισμού (αθλητικά κέντρα, ιαματική και διαιτητική παρακολούθηση κ.λ.π.).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η προβλεπόμενη ζήτηση μπορεί να κατευθυνθεί και σε περιοχές που δεν έχουν παράδοση στο είδος αλλά στην περίπτωση αυτή το μάρκετινγκ και η διαφήμιση θα είναι στοιχεία

καθοριστικά στην επιτυχία μιας τέτοιας επένδυσης. Ίσως όμως η περισσότερο ενδιαφέρουσα εξέλιξη συνίσταται στο γεγονός ότι ο τουρισμός υγείας που παραδοσιακά αφορούσε ειδικές ομάδες πληθυσμού αποκτάει ένα νέο νόημα τα τελευταία χρόνια και μ' αυτόν τον τρόπο κατευθύνεται δυναμικά σε όλο και μεγαλύτερες ομάδες πληθυσμού με διαφορετικά δημογραφικά και εισοδηματικά χαρακτηριστικά. Σ' αυτήν την εξέλιξη τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας είναι πολλά αλλά απαιτούν παρεμβάσεις νομοθετικές και μέτρα που θα επιτρέψουν να αναπτυχθούν και να γίνουν ανταγωνιστικές οι μορφές του τουρισμού υγείας που αναλύσαμε.

Αναγκαίες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελληνική αγορά.

Η πρώτη προϋπόθεση είναι η έρευνα και μελέτη της ελληνικής διεθνούς αγοράς τόσο σε ότι αφορά την ζήτηση όσο και σε ότι συνδέεται με τις εξελίξεις στην προσφορά (εγκαταστάσεις, προσωπικό, προβολή, κόστος κ.λπ.). Μια τέτοια έρευνα θα θέσει τους εξής στόχους όσον αφορά την Προσφορά και τη Ζήτηση:

A. Προσφορά στον Τουρισμό Υγείας

1. Λεπτομερής απογραφή του συνόλου των ιαματικών πηγών της χώρας
2. Εξειδικευμένες μελέτες (εδαφολογικές, υδρογεωλογικές, περιβαλλοντικές, χωροταξικές) για όσες θεωρηθούν ότι έχουν τις περισσότερες δυνατότητες για τουριστική ανάπτυξη.
3. Ανάλυση των τύπων τουριστικής ανάπτυξης και των ροών του ημεδαπού και αλλοδαπού τουρισμού στις περιοχές που βρίσκονται ιαματικές πηγές.

4. Καταγραφή των περιοχών και μονάδων που προσφέρονται για ανάπτυξη τουρισμού φυσικής και υγιεινής διαβίωσης. Στις περιοχές απαιτείται ειδικός χωροταξικός σχεδιασμός ενώ όσον αφορά τις μονάδες υπάρχει διεθνώς μια τάση για προσφορά εκ μέρους ξενοδοχειακών μονάδων τέτοιων υπηρεσιών ή για δημιουργία αυτόνομων μονάδων που στοχεύουν αποκλειστικά σε τέτοια πελατεία. Τέτοιες μονάδες είναι σημαντικό να βρίσκονται κοντά σε περιοχές με παράλληλη υποδομή (εμπόριο, ψυχαγωγία) ώστε να καλύπτονται όλες οι ανάγκες του τουρίστα.
5. Μελέτη των αναγκών σε εξειδικευμένο προσωπικό κατά περιοχή και μονάδα (θεραπευτικός τουρισμός - τουρισμός φυσικής και υγιεινής διαβίωσης).
6. Μελέτη των δυνατοτήτων αφενός να δημιουργηθεί ειδική υποδομή για υποδομή τουρισμού αναπήρων (ξενοδοχεία - κάμπινγκ) και αφετέρου να υπάρξουν παρεμβάσεις (είτε αρχιτεκτονικές, είτε δημιουργία ειδικών υπηρεσιών στα ξενοδοχεία) στην υπάρχουσα υποδομή.

B. Ζήτηση στον Τουρισμό Υγείας

1. Έρευνα της ελληνικής αλλοδαπής αγοράς, - ιδιαίτερα της ευρωπαϊκής για τις τάσεις της ζήτησης σε όλες τις μορφές τουρισμού υγείας.
2. Έρευνα των περιφερειακών ροών τουριστών σε σχέση με τους πιθανούς τόπους που συγκεντρώνεται η ζήτηση ώστε να δημιουργηθούν μικτά προγράμμάτα τουρισμού διακοπών και υγείας σε κοντινές περιοχές.

Η δεύτερη προϋπόθεση είναι οι αναγκαίες παρεμβάσεις στη νομοθεσία που θα επιτρέψουν την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης τουρισμού υγείας στην χώρα μας

στηριγμένου στη μελέτη της προσφοράς και της ζήτησης που θα προηγηθεί.

Συγκεκριμένα προτείνεται:

1. Αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου ώστε να δημιουργηθεί ένας ενιαίος φορέας που θα καλύπτει τη λειτουργία των πηγών τουριστικής σημασίας. Δημιουργία των προϋποθέσεων και προδιαγραφών που να επιτρέπουν την ανάπτυξη τουρισμού φυσικής και υγιεινής διαβίωσης και τουρισμού αναπήρων. Σαφέστερα κριτήρια ανάδειξης και πηγής σε πηγή τουριστικής σημασίας και σύνδεση αυτών των κριτηρίων με τους στόχους της τουριστικής πολιτικής και ιδιαίτερα με το θέμα της ανάπτυξης ενός προγράμματος ειδικών μορφών τουρισμού.
2. Κατάρτιση ενός προγράμματος με βραχυπρόθεσμους και μεσοπρόθεσμους στόχους για την ανάπτυξη τουρισμού υγείας σε συγκεκριμένες περιοχές που θα επιλεγούν με κριτήρια: α) την υπάρχουσα υποδομή, β) την παράλληλη τουριστική υποδομή, γ) την ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού, δ) το κόστος της επένδυσης, ε) τους στόχους της περιφερειακής ανάπτυξης, στ) τις αναγκαίες χωροταξικές και περιβαλλοντικές παρεμβάσεις, ζ) την υπάρχουσα ζήτηση.
3. Νομοθεσία επενδυτικών κινήτρων για δημιουργία μονάδων ειδικευμένων σε τουρισμό φυσικής και υγιεινής διαβίωσης ή για μετατροπή μέρους ή του συνόλου της υποδομής μιας μονάδας ώστε να παρέχει τέτοιας μορφής τουριστικές υπηρεσίες.
4. Δημιουργία ειδικής νομοθεσίας (κίνητρα επενδύσεων και προδιαγραφές) για τον τουρισμό αναπήρων με παράλληλη ανάπτυξη ειδικών προγραμμάτων τουρισμού τέτοιας μορφής στον ελληνικό χώρο με στόχο να αποτελέσουν πιλότο για την επέκτασή τους και στη Ευρωπαϊκή και Αμερικανική αγορά.

5. Κίνητρα για τη δημιουργία βιομηχανιών εμφιάλωσης μεταλλικού νερού. Εκτός του γεγονότος ότι υπάρχει σημαντική ζήτηση στο εξωτερικό αποτελούν τα προϊόντα αυτά μια χωρίς κόστος διαφήμιση.
6. Προγράμματα εξειδίκευσης και μετεκπαίδευσης στο εξωτερικό του ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού ώστε να αποκτηθεί η αναγκαία εμπειρία αλλά και η τεχνογνωσία στις σύγχρονες εξελίξεις του τουρισμού υγείας.
7. Ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξης αυτών των πηγών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγή ενέργειας. Ιδιαίτερη σημασία για ένα τέτοιο πρόγραμμα έχει η μελέτη των χωροταξικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε τουριστικές περιοχές ώστε να μην υπάρχουν συγκρούσεις στις χρήσεις γης.
8. Δημιουργία ημεδαπής τεχνολογίας με μετεκπαίδευση και εξειδίκευση τεχνικού προσωπικού σε θέματα που σχετίζονται με τη λειτουργία των ιαματικών πηγών.

Η τρίτη προϋπόθεση είναι μια ολοκληρωμένη διαφημιστική εκστρατεία που θα στηριχθεί στα σημαντικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η χώρα στον τομέα αυτό. Πιο συγκεκριμένα:

1. Υπάρχει σημαντικός αριθμός ιαματικών πηγών που η σύστασή τους καλύπτει πολλές κατηγορίες παθήσεων. Το κλίμα είναι σε πολλές περιοχές με ιαματικές πηγές ήπιο και ξερό γεγονός που δίνει δυνατότητα λειτουργίας όλον τον χρόνο. Πολλές ιαματικές πηγές βρίσκονται σε περιοχές που μπορούν να προσφέρουν και άλλες μορφές τουρισμού, π.χ. θαλάσσιο, χειμερινό, φυσιολατρικό κ.λπ.
2. Η διαφημιστική εκστρατεία πρέπει να στηριχθεί σε ένα πρόγραμμα μάρκετινγκ που θα θέσει σαν στόχο την "πώληση" του τουρισμού υγείας σαν ένα "προϊόν, νέο και κατάλληλο για όλες τις ηλικίες και

εισοδήματα". Η πιο πρόσφορη μορφή διαφήμισης είναι αυτή που εξειδικεύεται σε περιοχή και είδος τουρισμού προβάλλοντας και τα δύο επίπεδα ταυτόχρονα. Είναι χαρακτηριστικές τέτοιες διαφημιστικές εκστρατείες από περιοχές της Ιταλίας και Αυστρίας που προβάλλουν σε ένα πρώτο επίπεδο στην περιοχή (π.χ. Ραβέννα) σαν ένα τόπο όπου ο τουρίστας θα βρει διαφορετικές ειδικές μορφές τουρισμού (θαλάσσιο, εκπαιδευτικό, περιηγητικό, ιαματικό κ.λ.π.) ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο προβάλλεται η κάθε μία μορφή ξεχωριστά. Αυτός ο τύπος διαφήμισης στοχεύει σε δύο ομάδες τουριστών: σε αυτούς που ενδιαφέρονται για τις διαφορετικές μορφές τουρισμού που προσφέρει η περιοχή και σε όσους ενδιαφέρονται για μια συγκεκριμένη ειδική μορφή.

Το ζήτημα της διαφημιστικής εκστρατείας και των χαρακτηριστικών της μας οδηγεί και στην τελευταία και καθοριστική προϋπόθεση που συνδέεται με τη μορφή ανάπτυξης που θα έχει ο τουρισμός υγείας. Ο μεσοπρόθεσμος ή και μακροπρόθεσμος χαρακτήρας του κόστους επένδυσης θέτει επιτακτικά το ζήτημα της σταθερής και πολύμορφης (όσον αφορά την πελατεία) ζήτησης που θα οδηγήσει και σε ταχύτερη απόσβεση. Θεωρούμε άρα ότι ο τουρισμός υγείας πρέπει να αναπτυχθεί είτε σαν ένα πλέγμα που θα καλύπτει όλες τις μορφές του ή θα συνδυάζει κάποια από τις μορφές αυτές, με τουρισμό παραχείμασης ή αναπήρων να ενταχθεί σε ένα πλέγμα που θα περιλαμβάνει τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού για άτομα χαμηλών εισοδημάτων με προβλήματα υγείας. Αυτής της μορφής η συνδυασμένη ανάπτυξη επιτρέπει την στόχευση ευρύτερων ομάδων τουριστών και άρα και ένα περισσότερο ευέλικτο μάρκετινγκ της συγκεκριμένης ειδικής μορφής.

3. 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυσή μας προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα για το ζήτημα της ανάπτυξης του τουρισμού υγείας:

- Οι διεθνείς εξελίξεις στον τομέα δείχνουν μια δυναμική αύξηση της ζήτησης τόσο του ιαματικού τουρισμού όσο και του τουρισμού φυσικής και υγιεινής διαβίωσης.
- Η κλασική υποδομή προσφοράς για ιαματικό-θεραπευτικό τουρισμό δίνει πλέον την θέση σε συγκροτήματα πολλαπλών χρήσεων που στοχεύουν σε διαφορετικούς τύπους τουριστών με κοινό χαρακτηριστικό τους τη διάθεση να επενδύσουν / ξοδέψουν για την υγεία τους.
- Ο τουρισμός αναπήρων είναι επίσης μια σχεδόν άγνωστη αγορά με αυξητικές τάσεις τα προηγούμενα χρόνια.
- Η Ελλάδα έχει ανεπαρκές νομοθετικό πλαίσιο και μέτριας ποιότητας υποδομή αλλά διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας ενώ έχουν ξεκινήσει σημαντικά έργα εκσυγχρονισμού λουτροπόλεων (Ικαρία, Νέα Απολλωνία, Κυλλήνη). Η εικόνα αυτή δείχνει σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης του κλάδου υπό τον όρο ότι θα ληφθούν υπόψη κάποιοι παράγοντες:
α) ο εκσυγχρονισμός της υπάρχουσας υποδομής, β) η έρευνα και μελέτη της ημεδαπής και αλλοδαπής ζήτησης, γ) η μελέτη των χωροταξικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

ΠΗΓΗ ΝΕΡΟΥ, ΠΗΓΗ ΖΩΗΣ

Η ενεργητική δράση του ιαματικού νερού στον ανθρώπινο οργανισμό, παρατηρήθηκε αρχικά από τους αρχαίους Έλληνες, οι οποίοι θεωρούσαν "Θείκά" τα δώρα της υγείας, της ευεξίας, της ομορφιάς και του σθένους που χαρίζει το νερό των πηγών. Οι αμέτρητες πηγές που βρίσκονται διάσπαρτες στον Ελλαδικό χώρο ήταν η αιτία για να αναπτυχθεί, μια στενή σχέση του ανθρώπου με το ιαματικό νερό. Είναι γεγονός ότι οι διάφορες μορφές υδροθεραπείας κάνουν καλό στο μυοσκελετικό, το αναπνευστικό, το καρδιαγγειακό, το ουροποιητικό, το νευρικό και το πεπτικό σύστημα, καθώς και στις δερματικές παθήσεις.

Η πρώτη προσπάθεια επιστημονικής περιγραφής των ιαματικών πηγών ανήκει στον Ηρόδοτο (484-410π.Χ.), τον πρώτο που καθόρισε τη διάρκεια της λουτροθεραπείας σε 21 μέρες, κάτι που ισχύει ακόμη και σήμερα. Η υδροθεραπεία ωστόσο, γεννήθηκε στην Κω, το νησί του Ιπποκράτη, στον οποίο ανήκει η πρώτη ολοκληρωμένη μελέτη της δράσης των θερμών και των ψυχρών λουτρών στο σώμα, καθώς και στις παθήσεις για τις οποίες ενδείκνυται η χρήση τους. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι ο Ιπποκράτης και η σχολή του είδαν την υδροθεραπεία ως μέσο όχι μόνο σωματικής θεραπείας, αλλά και ψυχικής ευεξίας. Την περίοδο των ιαματικών λουτρών στην αρχαία Ελλάδα διαδέχτηκαν οι ρωμαϊκές θέρμες. Στα βυζαντινά χρόνια οι δεισιδαιμονίες και οι προκαταλήψεις πλήττουν και την υδροθεραπεία, όχι όμως ολοκληρωτικά, όπως μαρτυρούν οι βυζαντινοί λουτήρες στο Λαγκαδά και την Τραϊανούπολη. Η υδροθεραπεία αναζωογονείται στις αρχές του 16^{ου} αιώνα και προσεγγίζεται με επιστημονικό τρόπο. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οργανώνονται οι πρώτες ιαματικές πηγές της χώρας μας.

Σήμερα, 25 αιώνες μετά τη γέννηση της υδροθεραπείας, ένα είναι βέβαιο: η σχέση του ανθρώπου με το ιαματικό νερό δεν είναι μόνο

θεραπευτική, αλλά συνίσταται σε μια συνολική επαφή με τους ιαματικούς πόρους και το φυσικό περιβάλλον, με στόχο τη θεραπεία, την πρόληψη και την ψυχική ευεξία. Αυτή η ολοκληρωμένη σχέση, εκφράζεται με την έννοια του θερμαλισμού της θερμαλιστικής θεραπείας και του θερμαλιστικού κέντρου, που προσπαθούν να διευρύνουν τις παραδοσιακές έννοιες του "λουτρού" και της "λουτρόπολης". Το νέο αυτό μοντέλο, το οποίο ουσιαστικά επαναφέρει μια θεώρηση των ιαματικών πηγών που έχει τις ρίζες της στις απόψεις του Ιπποκράτη, εφαρμόζεται ήδη στις ευρωπαϊκές χώρες.

Οι περισσότεροι, όταν ακούν ιαματικά λουτρά, τα συνδιάζουν αυτόματα με την τρίτη ηλικία. Πράγματι, πριν από μια δεκαετία η συντριπτική πλειοψηφία των λουομένων ήταν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (30% λουόμενοι 50-60ετών, 37,5% λουόμενοι 60-70 ετών και 20% λουόμενοι 70-80 ετών). Άλλωστε, τα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας μας αλλά και του εξωτερικού (π.χ. Γαλλία) δικαιολογούν μέρος των εξόδων για τα ιαματικά λουτρά. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, παρατηρείται μια στροφή των νέων ανθρώπων προς τον ιαματικό τουρισμό. Όλο και περισσότεροι νέοι πηγαίνουν στα λουτρά για λόγους πρόληψης και αναψυχής. Οι ειδικοί εκτιμούν ότι το ποσοστό των νέων λουομένων ανέρχεται πλέον στο 10-15% του συνόλου, γεγονός που σηματοδοτεί μια νέα - και ευπρόσδεκτη - τάση στο χώρο της υδροθεραπείας.

ΤΡΟΠΟΙ ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η υδροθεραπεία είναι η θεραπευτική αγωγή που αξιοποιεί τις φυσικές και χημικές ιδιότητες των μεταλλικών νερών, με στόχο τη φροντίδα της υγείας του ανθρώπου. Η μορφή, η διάρκεια και η

συχνότητα της θεραπείας καθορίζουν τα αποτελέσματά της. Διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική.

1. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΠΟΣΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ. Βασίζεται στην πόση του ιαματικού νερού και συνήθως διαρκεί 3-4 εβδομάδες. Τα αποτελέσματά της είναι άμεσα. Ενδείκνυται για τις παθήσεις των ουροφόρων οδών, του ήπατος, των χοληφόρων οδών, το δωδεκαδακτυλικό έλκος (όχι σε ενεργό φάση) και την παχυσαρκία.

ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ. Είναι η εισπνοή σταγονιδίων ιαματικού νερού, με τη βοήθεια ειδικών συσκευών. Η θεραπεία αυτή αξιοποιεί τις ευεργετικές ιδιότητες των αερίων που απελευθερώνονται με τη μορφή υδρατμών από τα ιαματικά νερά. Ενδείκνυται για την αντιμετώπιση παθήσεων του αναπνευστικού συστήματος.

ΠΛΥΣΕΙΣ. Είναι η χρήση του ιαματικού νερού για ρινικές, στοματικές και γυναικολογικές πλύσεις.

2. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΛΟΥΤΡΑ. Είναι η ολική ή μερική βύθιση του σώματος σε μια μπανιέρα (ατομικός λουτήρας) ή πισίνα με μεταλλικό νερό. Ένας κύκλος θεραπείας περιλαμβάνει ένα λουτρό την ημέρα για ένα διάστημα που κυμαίνεται από 10 έως 20 ημέρες. Ενδείκνυται για τις χρόνιες ρευματικές παθήσεις, για παθήσεις του νευρικού συστήματος, δερματικές και γυναικολογικές παθήσεις.

ΥΔΡΟΜΑΛΑΞΕΙΣ. Βασίζονται στην εκτόξευση θερμού νερού (34 - 27°C) με πίεση πάνω στο σώμα, που βρίσκεται βυθισμένο στο νερό. Κατά τη διάρκεια της θεραπείας ο λουόμενος μπορεί να είναι σε καθιστή,

ύπτια ή πρηνή θέση, γιατί η μάλαξη, γίνεται κάθε φορά σε διαφορετικό σημείο του σώματος. Διάρκει 20 λεπτά.

ΥΔΡΟΚΙΝΗΣΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ. Είναι ο συνδυασμός της λουτροθεραπείας και της κινησιοθεραπείας, μια χρήσιμη συμπληρωματική θεραπευτική μέθοδος για τις παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος. Διάρκει από 5 έως 30 λεπτά.

ΠΗΛΟΘΕΡΑΠΕΙΑ. Βασίζεται στη χρήση θεραπευτικού πηλού, που εφαρμόζεται είτε τοπικά με επιθέματα είτε με βύθιση του σώματος σε μείγμα ιαματικού νερού και πηλού. Συνήθως, η θερμοκρασία των επιθεμάτων είναι 42-44° C. Ο πηλός αυξάνει τη θερμοκρασία του δέρματος, προκαλεί μεταβολές στην κυκλοφορία, του αίματος και αύξηση της αφίδρωσης (ο οργανισμός χάνει περίπου ένα λίτρο υγρών μέσα σε 1-2 ώρες). Ενδείκνυται για τις παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος (ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες) και τις δερματικές παθήσεις.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΥΟΜΕΝΟΥΣ

- Η γνωμάτευση του ειδικού πριν από οποιαδήποτε μορφή θεραπείας είναι απαραίτητη (η υδροθεραπεία δεν συνίσταται σε ορισμένες περιπτώσεις καρδιακών και δερματικών παθήσεων).
- Η υδροθεραπεία γίνεται με άδειο στομάχι.
- Μετά το λουτρό, ακολουθεί ανάπαυση του λουόμενου, καλά καλυμμένου για 20 έως 30 λεπτά.
- Στην πηλοθεραπεία, μετά την τρίτη ή την τέταρτη αγωγή, πρέπει να μεσολαβήσει μια ημέρα ανάπαυσης.
- Κάθε μορφή υδροθεραπείας έχει και το δικό της μοντέλο π.χ. στην ποσιοθεραπεία το πόσο νερό θα πιεί ο λουόμενος καθορίζεται από τον υπεύθυνο των λουτρών και διαφέρει από πηγή σε πηγή.

ΠΟΙΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΩΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Για να χαρακτηριστεί το μεταλλικό νερό μιας πηγής ως ιαματικό, πρέπει να διαπιστωθεί η ευεργετική του επίδραση στον ανθρώπινο οργανισμό, μετά από εξωτερική (λουτροθεραπεία) ή εσωτερική του χρήση (ποσιοθεραπεία). Γενικότερα, ιαματικοί χαρακτηρίζονται οι φυσικοί πόροι (θερμά νερά, πηλός, ατμοί) που εμφανίζουν θεραπευτικά αποτελέσματα στον ανθρώπινο οργανισμό, μετά την πρακτική εμπειρία του παρελθόντος ή με βάση τη σύγχρονη επιστημονική έρευνα.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΓΕΩΘΕΡΜΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Είναι η περιοχή από την οποία μπορεί να παραχθεί γεωθερμική ενέργεια. Ο όρος αναφέρεται στις κατάλληλες γεωλογικές, γεωφυσικές και γεωχημικές συνθήκες, κάτω από τις οποίες σχηματίζονται και διατηρούνται στο φλοιό της γης και σε βάθος προσπελάσιμο στις γεωτρήσεις νερό και υδρατμοί υψηλής θερμοκρασίας, με δυνατότητα αξιοποίησης. Οι θερμές πηγές αποτελούν την καλύτερη ένδειξη για την ύπαρξη γεωθερμικών πεδίων.

3. 7. ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΛΟΥΤΡΑ ΔΗΜΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (ΘΕΡΜΗ)

Βρίσκονται στο 25^ο χιλιόμετρο του δρόμου Θεσσαλονίκης-Πολυγύρου μέσα σε μια δασωμένη έκταση 500 στρεμμάτων. Πάρκα, δρόμοι περιπάτου, άφθονο ιαματικό νερό, υγιεινό περιβάλλον και εξυπηρέτηση από έμπειρο προσωπικό συνθέτουν την λουτρόπολη. Κατασκευάστηκαν και λειτουργούν 11 ατομικοί λουτήρες και τρεις μεγάλες πισίνες. Θερμοκρασία νερού 40 C.

Οι λούσεις γίνονται ανά μισή ώρα. Πριν από κάθε λούση και παρουσία του λουόμενου η μπανιέρα καθαρίζεται και απολυμαίνεται.

Λειτουργούν από 12 Ιούνη μέχρι τέλος Οκτώβρη. Διαθέτουν ξενοδοχεία μεγάλης δυναμικότητας κρεβατιών.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ρευματοπάθειες και αρθροπάθειες, παθήσεις των περιφερειακών νεύρων και αγγείων. Δερματοπάθειες.

Πληροφορίες: 031 4610130, 235.981 Δήμου Θεσσαλονίκης

ΛΟΥΤΡΑ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Στις ιστορικές πηγές των Θερμοπυλών λίγο πριν το άγαλμα του Λεωνίδα υπάρχουν τα ομώνυμα υδροθεραπευτήρια. Ανήκουν στον Ε.Ο.Τ. και λειτουργούν: το κτίριο του Υδροθεραπευτηρίου, ξενοδοχεία (του Ε.Ο.Τ.) και εστιατόριο (ιδιωτικό). Όλα βρίσκονται μέσα σε ένα καταπράσινο πάρκο.

Οι εγκαταστάσεις του Υεροθεραπευτηρίου είναι συντηρημένες κατά το δυνατό κάτω από επίμονες προσπάθειες του υπεύθυνου στα στενά περιθώρια των χρηματικών χορηγήσεων. Είναι χαρακτηριστική η ύπαρξη πληροφόριακού πίνακα για τη σύσταση και τις θεραπευτικές ικανότητες των νερών.

Το ξενοδοχείο έχει φροντιστεί και είναι φανερές οι προσπάθειες για την όσο καλύτερη διαμονή των λουομένων.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Εφαρμόζεται η μέθοδος της λουτροθεραπείας και γίνεται χρήση των αερίων στοιχείων με εισπνευσοθεραπεία. Σε περιπτώσεις αρθροπαθειών γενικά, ρευματοπαθειών, γυναικολογικών παθήσεων, δερματικές παθήσεις και παθήσεις αναπνευστικού.

Πληροφορίες: στο τηλέφωνο 0231/93.305

ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ (Τραϊανούπολη)

Η πηγή είναι υπέρθερμη - Υδροθεοχλωριονατριούχος .

Θεραπευτικές ενδείξεις: γυναικολογικές παθήσεις, παθήσεις ήπατος και χοληδόχου, κυκλοφοριακού, περιστατικά περιφερειακών νεύρων, ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες.

Τα Λουτρά βρίσκονται Β.Α. της Αλεξανδρούπολης στα ερείπια της αρχαίας Τραϊανούπολης. Λειτουργούν από 1η Ιούνη μέχρι τέλη του Οκτώβρη. Διαθέτουν ξενοδοχεία δυναμικότητας 340 κρεβατιών κάθε κατηγορίας. Η εκμετάλλευση γίνεται από τον δήμο Αλεξανδρούπολης και την κοινότητα Λουτρού Έβρου.

Ετοιμάστηκε μελέτη για σύγχρονη Λουτρόπολη.

Πληροφορίες: τηλέφωνο 0551 - 61225

ΛΟΥΤΡΑ ΑΙΔΗΨΟΥ

Στη γωνιά του Ευβοϊκού, αυτού του καταγάλανου καναλιού με τα δελφίνια και τους γλάρους, ανταμώνουν οι ανταύγειες του ήλιου και τα αρώματα του γιασεμιού και αγκαλιάζουν την Αιδηψό. Τα γαλάζια νερά και η αρμύρα της θάλασσας σε καλούν στις ακρογιαλιές της.

Η Αιδηψός σήμερα αποτελεί ένα σύγχρονο παραθεριστικό και λουτρο-θεραπευτικό κέντρο με δυνατότητες να φιλοξενεί σε μόνιμη βάση 25.000 παραθεριστές και λουόμενους.

Ένας μεγάλος αριθμός ξενοδοχείων, ξενώνων και πανσιόν καλύπτουν τις ανάγκες των λουομένων.

Υπάρχουν περισσότερες από 20 θερμές πηγές που η θερμοκρασία τους διαφοροποιείται από 28 βαθμούς μέχρι 86.

Το νερό διοχετεύεται στα υδροθεραπευτήρια όπου προσφέρει τις υπηρεσίες του στους πάσχοντες.

Το μεγάλο απόκτημα βέβαια για την Αιδηψό είναι το νέο υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ που προσφέρει όλες τις σύγχρονες τεχνικές. Διαθέτει 80 ατομικούς λουτήρες σύγχρονου τύπου, εσωτερική πισίνα κινησιοθεραπείας, αίθουσες μασάζ και ντους.

Θεραπευτικές ενδείξεις: παθήσεις αρθρώσεων, μυαλγίες, νευραλγίες, γυναικολογικές παθήσεις.

Πληροφορίες: Τηλ. Δημαρχείου 0226 22264, τηλ. ΕΟΤ 0226 23500, 23502. Θεσ/νίκης 512121.

ΑΜΜΟΥΔΑΡΑ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Η πηγή βρίσκεται σε πολύ μικρή απόσταση από το χωριό Αμμουδάρα (1,5 χλμ. περίπου) και η προσπέλαση σ' αυτήν είναι εύκολη. Ο ασφαλτοστρωμένος δρόμος φθάνει σχεδόν μέχρι την πηγή. Το περιβάλλον τοπίο είναι εξαιρετικά ωραίο, γαλήνιο με φυσική δενδρώδη βλάστηση.

Η πηγή είναι ψυχρομεταλλική θειούχος. Η παροχή εκτιμήθηκε 15 την ώρα.

Οι ιαματικές ιδιότητες του νερού, το προσπελάσιμο της πηγής, το φυσικό κάλλος της γύρω περιοχής και το γεγονός ότι δεν υπάρχουν άλλες ιαματικές πηγές στη Δυτ. Μακεδονία είναι σίγουρο ότι η πηγή μπορεί ν' αναπτυχθεί σε μια σύγχρονη λουτρόπολη.

Πρόκειται να κατασκευασθεί θεραπευτήριο και να γίνει σωστή διευθέτηση και αξιοποίηση του χώρου.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, παθήσεις του κυκλοφοριακού.

Πληροφορίες: τηλ. 0462 - 42248

ΛΟΥΤΡΑ ΔΗΜΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Το πλούσιο σε καλλονές και αρχαιότητες νησί της Λέσβου πλαισιώνεται από ένα μεγάλο αριθμό θερμοπηγών με διάφορη χημική σύσταση. Οι πηγές είναι γνωστές από την αρχαία εποχή και αφιερωμένες στη θεά Αρτέμιδα. Δασοσκεπείς εκτάσεις, καθαρές κρυστάλλινες ακρογιαλιές, πλούσια λαϊκή παράδοση, άφθονο ιαματικό νερό, συνθέτουν ένα σύνολο που κάνει ευχάριστη τη διαμονή κάθε επισκέπτη.

Λουτροθεραπευτικός σταθμός κόλπου Γέρας Δήμου Μυτιλήνης

Η ιαματική πηγή και το λουτροθεραπευτήριο βρίσκονται στον ονομαστό κόλπο Γέρας και σε απόσταση 6 χλμ. από την πόλη της Μυτιλήνης. Χαρακτηριστικό είναι το άφθονο ιαματικό νερό που συνεχώς ανανεώνεται στους ομαδικούς λουτήρες. Το νερό έχει θερμοκρασία 40° C και οι θεραπευτικές ενδείξεις είναι γυναικολογικά νοσήματα, ψαμμιάσεις, ρευματισμοί χρόνιοι, βρογχίτιδες, εντερικά νοσήματα, νευρσθένεια, ισχυαλγίες, δερματικές παθήσεις.

Πληροφορίες στα τηλ. 0251 - 21329 και 0393 - 41510.

ΛΟΥΤΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

Νότια του όρους Παγγαίο μέσα σε μια κατάφυτη κοιλάδα όπου ρέει ο ποταμός Μαρμαράς 42 χλμ. από Καβάλα και 1 χλμ. από τη θάλασσα βρίσκεται ο λουτροθεραπευτικός σταθμός Ελευθερών.

Τρεις ιαματικές πηγές με θερμοκρασία 40 - 41° C και μεγάλης παροχής εξυπηρετούν ατομικούς και ομαδικούς λουτήρες.

Η πηγή είναι μεσόθερμη, αλκαλική, χλωρονατριούχος και των αλκαλικών γαιών οξυπηγή. Ραδιενέργεια 0,64 ΜΑCΗΕ.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ρευματισμοί χρόνιοι και υποξείς, αρθριτικές παθήσεις, γυναικολογικές παθήσεις.

Η πηγή βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο Θεσ/νίκης - Καβάλας.

Η λουτρόπολη ανήκει στον Ε.Ο.Τ. και συνεργάζεται στενά με τον Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας. Πρόθεση του Συνδέσμου είναι να αναμορφώσει όλες τις εγκαταστάσεις και να δημιουργήσει στη λουτρόπολη Ελευθερών κέντρο έρευνας και σχολή θεραπευτικού τουρισμού.

Πληροφορίες: τηλ. 0592 - 41240.

ΛΟΥΤΡΑ ΚΑΪΑΦΑ

Βρίσκονται στην νοτιοδυτική πλευρά της Πελοποννήσου και στην όχθη της λίμνης.

Σε νησάκι που βρίσκεται μέσα στη λίμνη υπάρχουν σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. Το νησί συνδέεται με την ακτή με λιθόκτιστο δρόμο μήκους 85 μέτρων.

Η τοποθεσία της πηγής είναι μαγευτική. Τα ιαματικά νερά αναβλύζουν από την σπηλιά των Ανυγρίδων Νυμφών. Οι πηγές Καϊάφα είναι γνωστές και από την αρχαιότητα.

Δύο φυσικές δεξαμενές, 96 λουτήρες και περίπτερο ποσιθεραπείας είναι στη διάθεση των επισκεπτών.

Θεραπευτικά το νερό ενδείκνυται για παθήσεις αρθρώσεων, γυναικολογικές και δερματικές παθήσεις. Ακόμη για χολολιθιάσεις και ηπατίτιδες προσφέρεται η ποσιθεραπεία.

Πληροφορίες: τηλ. 0625 - 31705

ΛΟΥΤΡΑ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Στις ιστορικές πηγές των Θερμοπυλών λίγο πριν το άγαλμα του Λεωνίδα υπάρχουν τα ομώνυμα υδροθεραπευτήρια. Ανήκουν στον Ε.Ο.Τ. και λειτουργούν: το κτίριο του Υδροθεραπευτηρίου, ξενοδοχεία (του Ε.Ο.Τ.) και εστιατόριο (ιδιωτικό). Όλα βρίσκονται μέσα σε ένα καταπράσινο πάρκο.

Οι εγκαταστάσεις του Υδροθεραπευτηρίου είναι συντηρημένες κατά το δυνατό κάτω από επίμονες προσπάθειες του υπεύθυνου στα στενά περιθώρια των χρηματικών χορηγήσεων. Είναι χαρακτηριστική η ύπαρξη πληροφοριακού πίνακα για τη σύσταση και τις θεραπευτικές ικανότητες των νερών.

Το ξενοδοχείο έχει φροντιστεί και είναι φανερό οι προσπάθειες για την όσο καλύτερη διαμονή των λουομένων.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Εφαρμόζεται η μέθοδος της λουτροθεραπείας και γίνεται χρήση των αερίων στοιχείων με εισπνευσοθεραπεία, περιπτώσεις αρθροπαθειών γενικά, ρευματοπαθειών, γυναικολογικών παθήσεων, δερματικές παθήσεις και παθήεις αναπνευστικών.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0231 - 93.305.

ΛΟΥΤΡΟΠΗΓΗ ΘΕΡΜΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

Η πηγή βρίσκεται κοντά στη θάλασσα και σε απόσταση 11 χλμ. από την πόλη της Μυτιλήνης και 2 χλμ. περίπου από το χωριό Θερμή.

Είναι σιδηρούχος αλιπηγή, θερμοκρασίας 46,9° C ραδιενέργειας 0,8 Mache.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματισμοί χρόνιοι, χρόνιες αρθροπάθειες, νοσήματα ήπατος, νοσήματα αίματος, σακχαρώδης διαβήτης, γυναικολογικές παθήσεις.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0251 - 71277

ΛΟΥΤΡΑ ΘΕΡΜΩΝ - ΝΙΓΡΙΤΑΣ ΣΕΡΡΩΝ

Η Νιγρίτα είναι χτισμένη στη Δυτική όχθη του Στρυμόνα και αποτελεί κέντρο πλούσιας επαρχίας. Προς Α και Ν της Νιγρίτας σε απόσταση 3 χλμ. υπάρχουν αλκαλικές θερμοπηγές 55° C μέσα στα όρια της Κοινότητας Θερμών. Η πηγή του πόσιμου νερού είναι υπόθερμη, αλκαλική, οξυπηγή.

Είναι πλήρης λουτρόπολη με ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και εστιατόρια. Υπάρχει υδροθεραπευτήριο με λουτήρες και δεξεμενές κοινής λούσης, κρήνες ποσιθεραπείας, εγκαταστάσεις εμφιάλωσης πόσιμου μεταλλικού νερού.

Η εκμετάλλευση της λουτρόπολης γίνεται απ' τον Ε.Ο.Τ. προς το παρόν. Υπάρχει πρόταση του Νομαρχιακού Συμβουλίου Σερρών και του Συνδέσμου για συνεκμετάλλευση και δημιουργία δημοκοινωνικής επιχείρησης με ποσοστά 50- 50% Δήμου Νιγρίτας και Κοινότητας Θερμών.

Θεραπευτικές ενδείξεις: αρθριτισμός, νευραλγίες, μυαλγίες, παθήσεις, ουροφόρων οδών.

Πληροφορίες στο τηλ. 0322 - 22314

ΛΟΥΤΡΑ ΙΚΑΡΙΑΣ

Οι θερμοπηγές της Ικαρίας είναι οκτώ και αναβλύζουν σε διάφορα σημεία του νησιού. Γνωστές σε παγκόσμια κλίμακα προσελκύουν από κάθε σημείο της γης επιστήμονες για να τις δουν και να τις μελετήσουν.

Στον Άγιο Κήρυκο ο Σύνδεσμός σε συνεργασία με την ΕΤΒΑ μελετούν την κατασκευή σύγχρονου υδροθεραπευτηρίου που σύντομα θα υλοποιηθεί. Τα ξενοδοχεία και τα νοικιαζόμενα δωμάτια είναι πολλά και κάθε κατηγορίας.

Το νερό διοχετεύεται στο υδροθεραπευτήριο Ασκληπιού στον Άγιο Κήρυκο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: χρόνιοι ρευματισμοί, παραμορφωτική αρθρίτιδα, ουρική αρθρίτιδα, σπονδυλοαρθρίτιδα. Οι επισκέπτες μπορούν να ταξιδέψουν με οχηματαγωγό πλοίο από τον Πειραιά ή με αεροπλάνο μέσω της Σάμου.

Πληροφορίες: τηλ. 0275 - 22202.

ΚΑΒΑΣΙΛΛΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Οι θερμές μεταλλικές πηγές των Καβάσιλλων βρίσκονται στην Επαρχία Κόνιτσα Νομού Ιωαννίνων. Είναι δύο γκρουπ στις δύο όχθες του ποταμού Σαρανταπόρου και στον οποίο χύνονται. Οι πηγές βρίσκονται 4 χλμ. βόρεια των Καβάσιλλων και 10 από την Εθνική οδό.

Τα ιαματικά λουτρά Καβάσιλλων δεν είναι πολύ μακριά από τα ατμούχα Λουτρά του Αμαράντου. Στις πηγές των Καβάσιλλων ανήκουν και οι πηγές της Αγίας Βαρβάρας 5 χλμ. Β.Α.

Στην περιοχή των πηγών υπάρχουν μεγάλες επιφάνειες από λεπτή λάσπη. Αυτή η λεπτή λάσπη εμπλουτίζεται αδιάκοπα από τα στοιχεία των μεταλλικών πηγών, που πάντα συσσωρεύεται καινούργια.

Σημερινή κατάσταση: σήμερα έχει κατασκευασθεί ένα μικρό Λουτρο-θεραπευτήριο με 2 πισίνες.

Οι ιαματικές πηγές με τέτοιες χημικές και φυσικές ιδιότητες έχουν πολλές και σπουδαίες θεραπευτικές ιδιότητες όπως για δερματικές παθήσεις, ρευματισμούς, χρόνιες γυναικολογικές ασθένειες, κυκλοφοριακό, παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, άσθμα, φύσημα των πνευμόνων, ερεθισμός του λάρυγγα για καπνιστές και μη, για παθήσεις του συστήματος χώνευσης, καθώς επίσης και για παθήσεις του συκωτιού, χολής και νεφρών.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0655 / 22.191, 22.903.

ΚΑΜΜΕΝΑ ΒΟΥΡΛΑ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Βρίσκονται στην αρχή του Μαλλιακού Κόλπου στον εθνικό δρόμο Αθηνών Λαμίας ανάμεσα σε απότομες δασωμένες πλαγιές του Καλλίδρομου και σε όμορφες παραλίες.

Από τις πιο γνωστές και πολυσύχναστες λουτροπόλεις με περίφημες ραδιούχες ιαματικές πηγές που τροφοδοτούν σύγχρονες εγκαταστάσεις υδροθεραπείας.

Στους επισκέπτες τους προσφέρουν μια ζωντανή ατμόσφαιρα παραθεριστικού κέντρου, συνδυάζοντας όχι μόνο τη λουτροθεραπεία αλλά και τις χαρές της θάλασσας στην όμορφη και οργανωμένη plάζ.

Οι πηγές που υπάρχουν είναι σε τρεις περιοχές

1. Πηγή Κνημίδας: η θερμοκρασία στις πηγές είναι από 37 μέχρι 41° C.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Χρόνια ρευματοπάθεια, παραμορφωτική αρθρίτιδα, γυναικολογικές παθήσεις, δερματοπάθειες.

2. Πηγή Ασπρονερίου: η πηγή προμηθεύει το πόσιμο νερό στα Καμμένα Βούρλα και η ποιότητά του είναι εφάμιλλη της φημισμένης πηγής Εβιάν της Γαλλίας που θεωρείται η καλύτερη του κόσμου.

3. Πηγή Κονιαβίτου: η θερμοκρασία του νερού είναι 33° C και εκτός από λουτροθεραπεία τα νερά ενδείκνυνται και για ποσιθεραπεία. Λειτουργούν από 1 Μάη μέχρι 31 Οκτώβρη.

Πληροφορίες: τηλ. 0235 22300 και 22640.

ΚΡΗΝΙΔΕΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Τα λασπόλουτρα της κοινότητας Κρηνίδων λειτουργούν από αρχαιότατων χρόνων. Η άφιξη του επισκέπτη στο χώρο των λασπόλουτρων είναι εύκολη.

Η συγκοινωνία Δράμας - Καβάλας είναι πολύ τακτική. Ανά 20 λεπτά έχει λεωφορείο. Πέρα απ' αυτό κατά την περίοδο λειτουργίας των λασπόλουτρων, τα ΚΤΕΛ δρομολογούν λεωφορεία που μεταφέρουν επισκέπτες κατ' ευθείαν στο χώρο των λασπόλουτρων.

Υπάρχει ξενοδοχειακή μονάδα δυναμικότητας 50 κρεβατιών με τηλ. 051-516450. Ήδη η κοινότητα βρίσκεται στο στάδιο ενεργειών για τη δημιουργία κάμπινγκ Β' κατηγορίας.

Εκπονείται ήδη μια μελέτη για τη δημιουργία ξενοδοχειακής εγκατάστασης και η κοινότητα βρίσκεται σε στενή συνεργασία με την ομάδα συμβούλων - μελετητών του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών και Λουτροπόλεων Ελλάδας από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης.

Το καλοκαίρι δίδονται συχνές παραστάσεις στο αρχαίο θέατρο των Φιλίππων. Η επιχείρηση ανήκει στην κοινότητα.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, παραλυσίες, ισχυαλγίες.

Πληροφορίες: τηλ. 051 - 516233

ΛΟΥΤΡΑ ΚΥΘΝΟΥ

Οι πηγές της Κύθνου βρίσκονται στο ομώνυμο νησί στη βορειοανατολική παραλία, σε απόσταση περίπου 140 μέτρων από το λιμάνι της Αγίας Ειρήνης. Οι εγκαταστάσεις περιέχουν υδροθεραπευτήριο με ατομικούς λουτήρες.

Διαθέτει ξενοδοχεία και δωμάτια κάθε κατηγορίας, εστιατόρια διαφόρων κατηγοριών.

Η πηγή, που η παροχή της δεν μπορεί να υπολογισθεί αλλά εκτιμάται γενικά μικρή, χρησιμοποιείται μαζί με την πηγή Κακάβου στις λουτρικές εγκαταστάσεις του ΕΟΤ.

Χαρακτηρίζεται σαν χλωριονατιούχο.

Θερμοκρασία νερού 38° .

Ραδιενέργεια 24,98 Mache.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ρευματολογικές παθήσεις, παθήσεις αρθρώσεων, γυναικολογικές παθήσεις.

Πληροφορίες: τηλ. 0281 / 31277

ΚΥΛΛΗΝΗ

Στη Δυτική ακτή της Πελοποννήσου μέσα σε δασώδη έκταση από το 1860 άρχισε η οργάνωση για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών. Μια από τις κυριότερες πηγές της χώρας για την εφαρμογή της εισπνοθεραπείας.

Το υδροθεραπευτήριο, οι σύγχρονες εγκαταστάσεις ατομικών εισπνοών, ομαδικών εισπνοών, ρινοπλύσεων, συνθέτουν μια σύγχρονη μονάδα.

Η συγκοινωνία οδικά από την Αθήνα (700 χλμ.) και σιδηροδρομικά είναι ευχάριστη. Ακόμη ο λούόμενος μπορεί να επισκεφθεί πολλούς αρχαιολογικούς χώρους όπως η αρχαία Ολυμπία, να γνωρίσει και να χαρεί τις καθαρές ακρογιαλιές.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Παθήσεις αναπνευστικού συστήματος, ασθματικές βρογχίτιδες, χρόνιες βρογχίτιδες, το πνευμονικό εμφύσημα, λαρυγγίτιδες, τραχειίτιδες. Με τη μέθοδο της λουτροθεραπείας αντιμετωπίζονται παθήσεις του δέρματος.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0623 - 96.440, 96.270, 1, 2.

ΛΑΓΚΑΔΑΣ

Χαρακτηριστικά των Πηγών: Η θερμοκρασία του νερού στις Πηγές είναι 42° C. Η ραδιενέργεια 2 μον. Mache.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Παθήσεις αρθρώσεων και οστών, παθήσεις κυκλοφοριακού συστήματος, νευρικού συστήματος, ήπατος και χολής, παθήσεις γυναικολογικές, ρευματικές παθήσεις, παθήσεις πεπτικού συστήματος, παθήσεις ουροποιητικού συστήματος.

Ο Λαγκαδάς βρίσκεται στα Β.Α. της Θεσσαλονίκης και σε απόσταση 19 χιλιομέτρων. Είναι πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και έχει υψόμετρο 110 μ. Σε απόσταση 1.500μ. και νότια από την πόλη, βρίσκονται τα Λουτρά.

Η ιστορία των λουτρών στηρίζεται σε δύο στοιχεία. Πρώτο στοιχείο είναι η παράδοση κατά την οποία τα λουτρά ήταν γνωστά από την εποχή του Μεγ. Κωνσταντίνου. Δεύτερο στοιχείο της ιστορίας των λουτρών είναι οι δύο δεξαμενές που υπάρχουν, τα κτίσματα των οποίων φανερώνουν ότι πρέπει να κατασκευάστηκαν την εποχή του Ιουστινιανού.

Τμήματα Ιαματικών Πηγών:

1. Δεξαμενή Α. (Βυζαντινή) θερμοκρασία νερού 41° C.
2. Δεξαμενή Β. θερμοκρασία νερού 39° C.
3. Ατομικοί λουτήρες, θερμοκρασία νερού ρυθμιζόμενη (μέγιστη 39° C).
4. Αμμόλουτρο. Θερμοκρασία νερού 38° C.

Τα λουτρά βρίσκονται μέσα σ' ένα ωραιότατο φυσικό περιβάλλον και διαθέτουν τέτοιο οδικό δίκτυο.

Υπάρχουν εστιατόρια, BAR, αναψυκτήρια.

Τα λουτρά τα εκμεταλλεύεται η Δημοτική Επιχείρηση Εκμετάλλευσης Ιαματικών Πηγών.

Πληροφορίες: τηλ. 0394 - 22488, 22221.

ΛΙΣΒΟΡΙ ΛΕΣΒΟΥ

Η Πηγή χαρακτηρίζεται σαν χλωρονατριούχος με θερμοκρασία 69° C και ραδιενέργεια 2,6 Mache. Η παροχή του νερού ανέρχεται στο ύψος των 20m³/h. Βρίσκεται στην περιοχή Θέρμα της κοινότητας Λισβορίου, όπου υπάρχει κοινοτική έκταση 2.000 τ.μ.

Υπάρχει ένας ξενώνας επτά δωματίων, ένα κυλικείο και δύο λουτήρες. Υπάρχει τοπογραφική μελέτη της περιοχής και μελέτη υδρομάστευσης των πηγών και μεταφορά του νερού σε απόσταση 1.500 μέτρων από τις πηγές για την κατασκευή θερμοκηπίων.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματισμούς, αρθρίτιδες, γυναικολογικές και δερματικές παθήσεις, ισχυαλγίες.

Πληροφορίες: τηλ. 41515. Η πηγή ανήκει στην κοινότητα Λισβορίου.

ΛΟΥΤΡΑ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ ΑΡΙΔΑΙΑΣ

Στο νομό Πέλλης Β.Δ. της Αριδαίας και στους πρόποδες του όρους Καϊμακτσαλάν βρίσκονται οι ιαματικές πηγές "ΠΟΖΑΡ".

Θεραπευτικές ενδείξεις: παθήσεις του ουροποιητικού συστήματος, παθήσει της θρέψεως, παθήσεις του ήπατος και των χοληφόρων οδών, παθήσεις του πεπτικού συστήματος. Το νερό χρησιμοποιείται ευρύτατα για ποσιθεραπεία.

Διαθέτουν ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 50 κρεβατιών, εστιατόριο και μίνι - μάρκετ. Υπάρχει γιατρός όλο το 24ωρο καθώς και άριστα εκπαιδευμένο προσωπικό.

Όλη η μονάδα είναι κτισμένη σ' ένα καταπράσινο χώρο, με μεγάλα πλατάνια και πολλά ποταμάκια και ρυάκια. Γίνονται διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις για την ψυχαγωγία των λουομένων (χορευτικά - μουσικά - θεατρικά). Υπάρχει τακτική συγκοινωνία μέσω Αριδαίας. Όλη

η έκταση είναι 2.400 στρέμματα και υπάρχουν διάφοροι δρόμοι περίπατου μέσα στο άλσος.

Για περισσότερες πληροφορίες: στα τηλ. 0384, 91300, 91388.

ΛΟΥΤΡΑΚΙ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Το Λουτράκι αποτελεί ένα σταθμό υδροθεραπείας διουρήσεως με παγκόσμια ακτινοβολία.

Στις ακτές του Κορινθιακού κόλπου και σε μήκος 800μ. αναβλύζουν οι ιαματικές πηγές γνωστές από αρχαίους χρόνους. Οι πηγές του Λουτρακίου με την πλούσια ιστορία και το μαγευτικό τοπίο τα τρία τελευταία χρόνια αξιοποιήθηκαν με τον καλύτερο τρόπο ώστε να αποτελούν σύγχρονο λουτροθεραπευτικό σταθμό. Στο Λουτράκι είναι γνωστό από τον Πausανία το λουτρό της ωραίας Ελένης. Υδροθεραπευτήρια, κέντρα ποσιθεραπείας, ξενοδοχεία, συνιστούν μια οργανωμένη λουτρόπολη.

Λουτροθεραπεία, Θεραπευτικές ενδείξεις: παθήσεις ουροφόρων οδών, Ιοσιθεραπεία.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ψαμμιάσεις, νεφρολιθιάσεις, ολιθιάσεις, μικρές ηπατικές ανεπάρκειες, υποσθενικές δυσπεψίες.

Συγκοινωνία: Απέχει 80 χλμ. από την Αθήνα. **Πληροφορίες:** στα τηλ. 0744 - 22205 και 26325.

ΜΑΝΔΡΑΚΙ ΝΙΣΥΡΟΥ

Η λουτόπολη του Δήμου Μανδρακίου βρίσκεται στη Β.Α. πλευρά του νησιού και απέχει από την πόλη περίπου 1000μ. Έχει γύρω πλούσια βλάστηση και απέναντί της απλώνεται η θάλασσα με τις καθαρές

παραλίες και γενικά είναι ένα ευχάριστο περιβάλλον για τους λουόμενους.

Από την αφετηρία του λιμανιού της πόλης ξεκινούν δύο λεωφορεία. Ένα της γραμμής για το χωριό και το άλλο του δημοτικό που εξυπηρετεί τη λουτρόπολη κάθε τρεις ώρες.

Η λειτουργία της λουτρόπολης αρχίζει από τις 15 Ιούλη και λήγει στις 15 Οκτώβρη. Όσον αφορά τη συγκοινωνία έχει δύο φορές την εβδομάδα από τον Πειραιά, 4 φορές από την Ρόδο και καθημερινή συγκοινωνία από Κω τους καλοκαιρινούς μήνες. Οι εγκαταστάσεις της λουτρόπολης είναι σε καλή κατάσταση και χωρίζονται σε δύο συγκροτήματα.

Η λουτρόπολη διαθέτει μαγειρείο, εστιατόριο, καφέ μπαρ. Η δυναμικότητα σε κρεβάτια είναι για την Α΄ θέση 32 δωμάτια και 64 κρεβάτια για τη Β΄ θέση 27 δωμάτια και 50 κρεβάτια. Προοπτική του Συνδέσμου είναι να καταργηθεί ο διαχωρισμός της Α΄ και Β΄ θέσης και να υπάρχει το ίδιο επίπεδο παροχής υπηρεσιών σε όλα τα δωμάτια.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Παθήσεις ήπατος και χοληδόχου, παθήσεις διαφόρων οδών.

Πληροφορίες: τηλ. 0242 - 31203, 31330 του Δήμου και της λουτρόπολης 32284.

ΜΕΘΑΝΑ

Οι ιαματικές πηγές αναβλύζουν κατά μήκος της παραλίας των Μεθάνων και αντιπροσωπεύουν διάφορες κατηγορίες όπως θειούχες, χλωρονατριούχες, οξυπηγές.

Τα Μέθανα είναι γνωστά από την αρχαιότητα λόγω του ηφαιστείου. Ο Στράβων, ο Πausanias και πολλοί άλλοι ιστορικοί γιατροί

ασχολήθηκαν με τα Μέθανα. Η χρησιμοποίηση των πηγών στη νεότερη εποχή άρχισε από το 1870.

Τρία υδροθεραπευτήρια και πολλά ξενοδοχεία πλαισιώνουν μια δασοσκεπή παραλιακή χερσόνησο. Λόγω της διαφορετικής χημικής σύστασης των νερών τα Μέθανα καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα παθήσεων όπως ρευματικές, αρθριτικές, γυναικολογικές, περιφερειακών νεύρων και δερματικές παθήσεις. Τα Μέθανα απέχουν 27 μίλια αεροπορικά από τον Πειραιά.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0298 - 92.324, 92.922

ΛΟΥΤΡΑ ΝΕΑΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΣ

Σε απόσταση 50 χιλιομέτρων από τη Θεσ/νίκη και πάνω στον εθνικό δρόμο Θεσ/νίκης Καβάλας βρίσκεται η λουτρόπολη της Ν. Απολλωνίας. Η τοποθεσία είναι πολύ όμορφη γιατί απ' τη μια μεριά βρέχεται απ' την λίμνη της Βόλβης και απ' την άλλη μεριά ορθώνεται το καταπράσινο βουνό.

Αυτός ο συνδυασμός βουνού και λίμνης δημιουργεί το γλυκό και ξηρό κλίμα και γι' αυτό το λόγο κάνει τη λουτρόπολη τόπο παραθερισμού. Οι πηγές αυτές είναι θερμές, αλκαλικές και γνωστές απ' τους αρχαίους χρόνους.

Θεραπευτικές ενδείξεις: δυσκοιλιότητες, παθήσεις ήπατος, παθήσεις νεφρών, ρευματισμοί, αρθριτισμοί, γυναικολογικές παθήσεις, κατάγματα, διαστρέμματα.

Οι ιαματικές πηγές της Ν. Απολλωνίας έδωσαν άριστα αποτελέσματα και θεραπεύουν χιλιάδες ασθενείς που υποφέρουν από αρθριτισμό. Γιατρός υπάρχει μόνιμος στα λουτρά.

Η λουτρόπολη είναι εκσυγχρονισμένη, έχει πλήθος καταστημάτων, λειτουργεί λαϊκή αγορά και έτσι μπορεί ο κάθε λουόμενος να έχει ευχάριστη και άνετη παραμονή.

Υπάρχουν ξενοδοχεία με μονόκλινα, δίκλινα και τρίκλινα δωμάτια και αρκετά λαϊκά συγκροτήματα. Υπάρχουν 40 μονοί λουτήρες και 18 διπλοί.

Συγκοινωνία: Από Θεσσαλονίκη είναι πολύ τακτική και τα λεωφορεία περνάνε μέσα από τα λουτρά κάθε ώρα. Το λεωφορείο μπορεί να το πάρει κανείς από το πρακτορείο Σταυρού (κοντά στο Βαρδάρη, οδός Ειρήνης τηλ. 522164). Η λουτρική περίοδος αρχίζει από Ιούνη μέχρι τέλη Οκτώβρη. Η λουτρόπολη είναι κοινοτική επιχείρηση.

Πληροφορίες: τηλ. 0393 - 41510, 41207.

ΠΛΑΤΥΣΤΟΜΟ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Τα λουτρά Πλατυστόμου βρίσκονται στο νομό Φθιώτιδας και απέχουν από τη Λαμία 35 χλμ. και 11 χλμ. από την ομώνυμη κοινότητα. Αποτελούν μια σύνθεση από φυσικές ομορφιές, επιβλητικά βουνά, κοιλάδες, ποτάμια και καταπράσινες πλαγιές.

Είναι ένας τόπος που έχει πολλά να προσφέρει στον ταξιδιώτη λουόμενο παράλληλα με τη θεραπεία. Υπάρχουν δύο πηγές, μια αλκαλική θεοποιητή για λουτρά και μια υπόθερμη υδροθειοπηγή με πόσιμο νερό.

Οι πηγές αυτές έχουν μεγάλες θεραπευτικές ιδιότητες και συνειστώνται κυρίως για χρόνιους ρευματισμούς, παθήσεις του ήπατος, του αναπνευστικού συστήματος καθώς και για δερματικές παθήσεις. Υπάρχει υδροθεραπευτήριο με 38 λουτήρες και περίπτερο ποσιθεραπείας. Υπάρχουν ξενοδοχεία κάθε κατηγορίας και πολλά νοικιαζόμενα δωμάτια.

Πληροφορίες: 0236 - 22471

ΛΟΥΤΡΑ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Το κλίμα του Νομού είναι μεσογειακό στα παράλια και ηπειρωτικό στο εσωτερικό. Τα λουτρά βρίσκονται μέσα στην πόλη της Πρέβεζας και ανήκουν και λειτουργούν κάτω από την επίβλεψη του Δήμου.

Η πηγή βρίσκεται στη θέση Παλιοσάραγα. Είναι υπόθερμη, ραδιονατριούχος. Στη θέση αυτή ο Αλή - Πασάς το 1820 είχε χτίσει το σπίτι του που όμως δεν κατάφερε ν' αντέξει στο χρόνο.

Παραθαλάσσιες ταβέρνες, εξοχικά κέντρα, φρέσκα θαλασσινά και ντόπια ποτά δίνουν το δικό τους χρώμα σε μια ήρεμη παρένθεση. Υπάρχουν πολλά ξενοδοχεία κάθε κατηγορίας, καθώς και νοικιαζόμενα δωμάτια.

Η λειτουργία των λουτρών αρχίζει από το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου και τελειώνει με το τέλος του Οκτώβρη.

Από την Πρέβεζα αρχίζουν διάφορες λεωφορειακές γραμμές που εξυπηρετούν τα χωριά του νομού και τις γειτονικές πόλεις. Επίσης η Πρέβεζα συνδέεται με πορθμείο με την απέναντι ακτή της Αιτ/νίας. Είναι σχετικά νεώτερη πόλη η οποία δημιουργήθηκε μετά την παρακμή της αρχαίας Νικόπολης.

Θεραπευτικές ενδείξεις: ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0682 - 22212.

ΛΟΥΤΡΑ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Είναι ένα πανέρμορφο νησί του Β.Α. Αιγαίου. Ν.Δ. από τις εκβολές του Έβρου και σε απόσταση 24 χλμ. από τη Θρακική ακτή. Το έδαφος του νησιού είναι ορεινό. Το πιο γραφικό από όλα είναι το βουνό Σάος που είναι συνήθως σκεπασμένο από χιόνια ακόμη και στους πιο

ζεστούς μήνες. Στο νησί βρίσκονται και αριστουργήματα της ελληνικής τέχνης.

Ο λουόμενος θα έχει την ευκαιρία να θαυμάσει ευρήματα αρχαίων με μεγάλο αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Ανάμεσα σ' αυτά είναι και το Αρσινοεΐον το πιο περίφημο κυκλικό κτίριο της Ελληνικής Αρχαιότητας.

Η πηγή είναι υπέρθερμη, χλωρονατριούχος και η παροχή της υπολογίσθηκε σε 0,25 λίτρα ανά δευτερόλεπτο. Υπάρχει σύγχρονο υδροθεραπευτήριο και λειτουργούν ομαδικοί και ατμικοί λουτήρες. Τα λουτρά ανήκουν στην κοινότητα.

Υπάρχουν τρεις ξενοδοχειακές μονάδες και νοικιαζόμενα δωμάτια δυναμικότητας 500 κρεβατιών. Δύο καράβια από Αλεξανδρούπολη κάθε μέρα και μια φορά από την Καβάλα. Τα λουτρά λειτουργούν από 20 Ιούνη μέχρι 20 Οκτώβρη.

Θεραπευτικές ενδείξεις: αρθροπάθειες, ρευματοπάθειες.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0551 - 41218.

ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟ ΣΕΡΡΩΝ

Το Σιδηρόκαστρο είναι πρωτεύουσα του Δήμου και της επαρχίας Σιντικής του νομού Σερρών. Υπάρχουν 3 οξυπηγές 45° C.

Είναι χτισμένο στις όχθες του Κρουσοβίτικου, παραπόταμος του Στρυμώνα. Μέσα απ' την πόλη περνάει ο δημόσιος δρόμος για την Κούλα (Βουλγαρικά σύνορα) και σ' ένα της ύψωμα πάνω σε πελώριο βράχο υπήρχε άλλοτε ισχυρότατο φρούριο (κάστρο) απ' όπου πήρε και τ' όνομά του.

Είναι όμορφη πολιτεία με υγιεινό κλίμα και μαζί με τις αξιόλογες θερμοπηγές που έχει, έλκει πολλούς παραθεριστές και λουόμενους ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες.

Λειτουργούν από 15 του Μάη μέχρι τέλος Οκτώβρη. Διαθέτουν ξενοδοχείο δυναμικότητας πολλών κρεβατιών και πολλά νοικιαζόμενα δωμάτια. Τα λουτρά τα εκμεταλλεύεται ο Δήμος.

Θεραπευτικές ενδείξεις: παθήσεις ουροφόρων οδών.

Πληροφορίες: στα τηλ. 0323 - 22370 και 22655.

ΛΟΥΤΡΑ ΣΜΟΚΟΒΟΥ

Οι Πηγές είναι πολλές:

Πηγή Αλεξάνδρου: είναι μεσόθερμη, αλκαλική, θεοπηγή.

Πηγή Ηρακλέους: είναι μεσόθερμη, αλκαλική, θεοπηγή.

Πηγή Πηλέως: είναι μεσόθερμη, αλκαλική, θεοπηγή.

Πηγή Δερματοπαθών: είναι υπόθερμη, αλκαλική θεοπηγή.

Πηγή Χλιαράς: είναι υπόθερμη, αλκαλική θεοπηγή.

Πηγή Πόσιμου Νερού: υπόθερμη, υδροθειοπηγή

Δρανίτσα: Ψυχρή, Σιδηρούχος οξυπηγή.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Αναπνευστικό σύστημα, ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες.

Οι ιαματικές πηγές βρίσκονται στην περιοχή του χωριού Λουτροπηγή της επαρχίας και του νομού Καρδίτσας. Αξιόλογη είναι η τουριστική κίνηση στην Καρδίτσα.

Οι Έλληνες και οι ξένοι που πηγαίνουν εκεί επισκέπτονται τα διάφορα μνημεία και για να θεραπευθούν στα εκεί ιαματικά λουτρά του Σμόκοβου. Τα νερά είναι κατάλληλα για ρευματισμούς, δερματικές παθήσεις και παλιά τραύματα.

Επίσης το πόσιμο νερό του είναι κατάλληλο για παθήσεις νεφρών και στομάχου. Τα λουτρά είναι καλά οργανωμένα με σύγχρονους λουτήρες, αίθουσες εισπνοών και άνετα ξενοδοχεία.

Οι πηγές απέχουν 25 χιλιόμετρα από την Καρδίτσα. Η εκμετάλλευση γίνεται από την κοινότητα Σμόκοβου και αποτελούν κοινωνικοποιημένη επιχείρηση. Γίνονται λούσεις σε ατομικούς λουτήρες και υπάρχουν αίθουσες για ατμόλουτρα και εισπνευσοθεραπεία.

Διαθέτουν ξενοδοχεία με σύγχρονο εξοπλισμό και εστιατόρια.

Πληροφορίες: τηλ. 0443 - 61222, 61210, 61241.

ΤΡΥΦΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Πολύ σύντομα η Κοινότητα Τρύφου που βρίσκεται 15 χιλιόμετρα από την Αμφιλοχία και 40 χλμ. από το Αγρίνιο θα έχει ένα νέο σύγχρονο υδροθεραπευτήριο.

Η κατασκευή του νέου υδροθεραπευτηρίου σε συνδυασμό με το υγιεινό κλίμα θα αποτελέσει ένα θέρετρο ικανό να προσφέρει την φυσικοθεραπεία σε όλο το φάσμα. Η ευρύτερη περιοχή αποτελεί και ένα σπάνιο βιότοπο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Δερματικές παθήσεις, ασθένειες θρέψεως, στομάχου, εντέρων.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0646 - 31453

ΛΟΥΤΡΑ ΥΠΑΤΗΣ

17 χιλιόμετρα δυτικά της Λαμίας στο δοξασμένο ποτάμι Σπερχειό και την ψηλομέτωπη Οίτη που η μυθολογία μας δεν την διάλεξε τυχαία, για να γραφεί ο επίλογος του γοητευτικού Ηρακλή σε μια μαγευτική τοποθεσία, βρίσκονται τα λουτρά Υπάτης.

Απ' το χάσμα που άνοιξε ο σεισμός του 427π.Χ. ανάβλυσαν τα ιαματικά νερά και από τότε, χωρίς σταματημό, χύνουν βάλαμο, ανακουφίζουν γιατρέυουν. Απ' το όνομα της Αφροδίτης σε κεφαλόσκαλο

της πηγής, συμπεραίνεται πως τα λουτρά ήταν αφιερωμένα στη θεά της ομορφιάς. Για τις θαυμαστές θεραπευτικές τους ιδιότητες τα βάφτισαν "κολομβήθρα του Σιλωάμ". Οι αναλύσεις δικών μας και ξένων ειδικών αποδείξανε πως η φυσικοχημική τους σύσταση δεν έχει ταίρι.

Το καταπράσινο του τοπίου, το ήσυχο και η απέραντη απλωσιά του κάμπου, κάνουν το μέρος ειδυλλιακό που φέρνει ηρεμία και γαλήνη. Η πηγή είναι υπόθερμη (33,5° C) υδροθεο-χλωρονατριούχος.

Είναι μια απ' τις ελληνικές πηγές που είναι καλά οργανωμένη. Το υδροθεραπευτήριό της είναι απ' τα τελειότερα. Περιλαμβάνει λουτήρες και μια σειρά από δωμάτια ανάπαυσης Α και Β κατηγορίας μεγάλης δυναμικότητας κρεβατιών.

Θεραπευτικές ενδείξεις: αγγειοπάθειες, προβλήματα κυκλοφοριακού, υπέρταση. Η λουτροθεραπεία στις πηγές της Υπάτης αποτελεί σαφή ένδειξη μέσα απ' τις κλινικές εμπειρίες των δυνατοτήτων της θεραπευτικής δράσης των μεταλλικών νερών. Λειτουργεί από 1 του Μάη έως τα τέλη Σεπτέμβρη.

Πληροφορίες: στα τηλ. 0231 - 59641 και 59616.

ΣΑΡΙΖΑ ΑΝΔΡΟΥ

Βρίσκεται στον ομώνυμο συνοικισμό του νησιού της Άνδρου. Το νησί έχει πολλές ομορφιές. Τα καταγάλανα νερά έλκουν τον λουόμενο και έτσι συνδυάζει τη θεραπεία με τον τουρισμό.

Η παροχή δεν είναι δυνατόν να υπολογισθεί επειδή το νερό της πηγής χρησιμοποιείται από μονάδα εμφιάλωσης, και γι' αυτό το λόγο ο Σύνδεσμος θα προχωρήσει σε υδρογεωλογική μελέτη.

Χαρακτηρίζεται σαν ψυχρή ολιγομεταλλική ακρατοπηγή. Θερμοκρασία νερού 14° C.

Το νησί διαθέτει ξενοδοχεία και νοικιαζόμενα δωμάτια κάθε κατηγορίας. Τα παραδοσιακά μαγαζάκια προσφέρουν ειδικά γεύματα στον τουρίστα λουόμενο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Πηγή πόσιμου νερού προσφερόμενο ιδίως για ποσιθεραπεία σε παθήσεις κυρίως του ουροποιητικού συστήματος.

Πληροφορίες: στο τηλ. 0282 - 22.155

ΚΡΗΤΗ

Στην Κοινότητα Πλουτή βρίσκεται η πηγή Απυρόνερο ΚΡΗΤΗΣ. Η θερμοκρασία νερού είναι 17,2° C. Η παροχή υπολογίστηκε σε 30-40m³/h. Η πηγή είναι μερικά υδρομεστευμένη και είναι σήμερα ανεκμετάλλευτη.

Στην κοινότητα Ξύδα βρίσκεται η πηγή Σπυριδιάνος Κρήτης. Η ροή είναι συνεχής. Η θερμοκρασία νερού είναι 15,3° C. Η παροχή υπολογίστηκε σε 1 m⁴/h περίπου.

Η πηγή είναι υδρομαστευμένη και παλαιότερα την χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή αεριούχων ποτών.

Στην κοινότητα Πανασού βρίσκεται η πηγή Βρωμολίμνη Κρήτης. Θερμ. νερού 14,2° C, pH: 6,85. Η ροή είναι συνεχής. Η πηγή έχει παροχή μικρότερη από 1m³/h και είναι μερικά υδρομαστευμένη.

ΣΑΜΟΣ

Στην κοινότητα Περδικίου υπάρχει η πηγή Αγία Κυριακή Ικαρίας. Θερμ. νερού 37°C. Ραδιενέργεια: 51,14 MACHE, PH: 7,05. Πρόκειται για μεσόθερμη αλιπηγή με πολλές αναβλύσεις παράκτιες και υποθαλάσσιες.

Στον ίδιο Δήμο (Αγίου Κηρύκου) βρίσκεται η πηγή Σπηλαιού Ικαρίας. Θερμ. νερού 54° C. Ραδιενέργεια: 6,5 ΜΑCΗΕ.

ΛΟΥΤΡΑ ΓΕΝΗΣΑΙΑΣ (ΞΑΝΘΗΣ)

Στην περιοχή Γενησαία βρίσκεται η πηγή με το όνομα Λίντζα Γενησαίας. Είναι υπέρθερμη θερμοπηγή και πρόσφατες έρευνες έφεραν στην επιφάνεια μεγάλες παροχές θερμού νερού και θα αξιοποιηθεί στην κατασκευή θερμοκηπίων. Τα Λουτρά λειτουργούν τη θερινή περίοδο.

ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. ΘΕΡΜΙΑ ΔΡΑΜΑΣ

Οι ιαματικές πηγές βρίσκονται 30 χλμ. βόρεια της κωμόπολης του Παρανεστίου, σε απόσταση 70 χλμ. από τη Δράμα. Τα νερά αναβλύζουν σε υψόμετρο 620 μ. σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία που συνδιάζει το όμορφο τοπίο με καλό κλίμα. Στην περιοχή υπάρχουν πέντε πηγές, θερμοκρασίας 20-58° C.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Λουτροθεραπεία για ρευματοπάθειες, οσφυαλγίες, ισχιαλγίες. Ποσιοθεραπεία για παθήσεις των ουροφόρων οδών, του ήπατος και των χοληφόρων οδών.

Πληροφορίες: 0524 - 22333.

2. ΠΕΤΡΑΙΑ ΠΕΛΛΑΣ

Η ιαματική πηγή της Πετραίας βρίσκεται 16 χλμ. νοτιοανατολικά της Έδεσσας. Στην περιοχή κατασκευάζεται ένα σύγχρονο υδροθεραπευτήριο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Αρθροπάθειες, ρευματοπάθειες, δερματικές παθήσεις.

Πληροφορίες: 0381 - 26841

3. ΑΓΚΙΣΤΡΟ ΣΕΡΡΩΝ

Οι ιαματικές πηγές βρίσκονται περίπου 39 χλμ. βόρεια των Σερρών. Η θερμοκρασία του νερού είναι 40,5° C.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες.

Πληροφορίες: 0323 - 41296

4. ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Οι ιαματικές πηγές βρίσκονται στη χερσόνησο της Κασσάνδρας, σε απόσταση 85 χλμ. από τον Πολύγηρο. Η θερμοκρασία του ιαματικού νερού είναι 39° C. Τα λουτρά λειτουργούν από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Δερματοπάθειες, γυναικολογικές παθήσεις, ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες.

Πληροφορίες: 0374 - 61439. Ξενοδοχείο ΑΦΡΟΔΙΤΗ τηλ. 0374 - 71228.

Ενοικιαζόμενα δωμάτια τηλ. 71227, 71349, 71390.

5. ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΙΒΩΤΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Οι ιαματικές πηγές της Κιβωτού βρίσκονται περίπου 26 χλμ. βόρεια των Γρεβενών. Γίνονται μελέτες για την ανάπτυξή τους.

Πληροφορίες: 0462 - 41236

6. ΑΓΡΑΠΙΔΑ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Η Αγραπιδιά βρίσκεται σε απόσταση 37 χλμ. νοτιοανατολικά της Φλώρινας. Στην περιοχή κατασκευάζεται σύγχρονη υδροθεραπευτική μονάδα.

Πληροφορίες: 0386 - 41273

7. ΜΥΡΤΙΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Οι ιαματικές πηγές "Κόκκινο Στεφάνι" βρίσκονται στο βορειοανατολικό άκρο της λίμνης Τριχωνίδας, σε απόσταση 30 μ. από τις όχθες της λίμνης και περίπου 20 χλμ. από το Αγρίνιο. Η θερμοκρασία του νερού είναι 19° C. Τα λουτρά λειτουργούν από τον Ιούλιο έως το Σεπτέμβριο. Η λίμνη, οι λεμονιές, οι πορτοκαλιές, δίνουν μια ιδιαίτερη ομορφιά στον ευρύτερο χώρο των λουτρών.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, παθήσεις του γαστρεντερικού και ουροποιητικού συστήματος, δερματικές και γυναικολογικές παθήσεις.

Πληροφορίες: 0644 - 51307.

8. ΣΟΥΒΑΛΑ ΑΙΓΙΝΑΣ

Οι ιαματικές πηγές της Σουβάλας απέχουν 10 χλμ. από την πρωτεύουσα του νησιού. Η θερμοκρασία των νερών είναι 28° C. Το νερό θερμαίνεται στις εγκαταστάσεις.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, δερματικές και γυναικολογικές παθήσεις.

Πληροφορίες: 0237 - 53172

9. ΕΦΤΑΛΟΥ ΛΕΣΒΟΥ

Η ιαματική πηγή βρίσκεται 4 χλμ. ανατολικά του Μόλυβου (Μήθυμνα) στις βόρειες ακτές του νησιού. Η θερμοκρασία του νερού είναι 46,5° C. Τα λουτρά λειτουργούν από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, γυναικολογικές παθήσεις, ισχιαλγίες, οσφυαλγίες.

Πληροφορίες: 0253 - 71313.

10. ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΣΒΟΡΙΟΥ ΛΕΣΒΟΥ

Η ιαματική πηγή Πολιχνίτου απέχει 1 χλμ. από την ομώνυμη κωμόπολη και 45 χλμ. από τη Μυτιλήνη. Η πηγή του Λισβορίου βρίσκεται 5 χλμ. βόρεια του Πολιχνίτου. Η θερμοκρασία του νερού είναι 80-90° C και 69° C αντίστοιχα.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, γυναικολογικές και δερματικές παθήσεις, ισχιαλγίες.

Πληροφορίες: 0252 - 41201

11. ΠΟΣΙΟΘΕΡΑΠΕΥΤΗΡΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ ΡΟΔΟΥ

Το ποσιοθεραπευτήριο της Καλλιθέας, 10 χλμ. νοτιοανατολικά της πόλης της Ρόδου, δεν λειτουργεί εδώ και πολλά χρόνια. Ωστόσο, γίνονται μελέτες για την εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών.

Πληροφορίες: 0241 - 62205

12. ΑΔΑΜΑΝΤΑΣ ΜΗΛΟΥ

Η ιαματική πηγή βρίσκεται στον Αδάμαντα, το φυσικό λιμάνι της Μήλου και η θερμοκρασία της είναι 35° C. Τα λουτρά λειτουργούν από τον Ιούλιο έως τον Οκτώβριο.

Θεραπευτικές ενδείξεις: Ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, νευραλγίες, γυναικολογικές παθήσεις.

Πληροφορίες: 0287 - 22130.

ΟΙ "ΑΓΝΩΣΤΕΣ" ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. ΘΕΡΜΑ ΝΕΡΑ ΑΡΓΕΝΟΥ ΛΕΣΒΟΥ

Οι ιαματικές πηγές του Αργένου βρίσκονται κοντά στο ομώνυμο χωριό, σε απόσταση 9,5χλμ. ανατολικά του Μόλυβου, στο δρόμο που συνδέει το Μόλυβο με τη Συκαμινιά.

2. ΠΑΛΑΙΟΒΡΑΧΑ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ

Η ιαματική πηγή της Παλαιοβράχας βρίσκεται σε απόσταση περίπου 29 χλμ. από την Υπάτη, στη συνέχεια του επαρχιακού δρόμου που συνδέει την Υπάτη με τη Σπερχειάδα.

3. ΛΟΥΤΡΑ ΣΤΑΧΤΗΣ

Τα λουτρά Στάχτης βρίσκονται στους πρόποδες των ορέων Ναυπακτίας. Για να φτάσετε, μπορείτε να ακολουθήσετε τον επαρχιακό δρόμο που ξεκινά από Ναύπακτο - Νεόκαστρο - Στύλια - Λουτρά Στάχτης.

4. ΛΟΥΤΡΑ ΗΡΑΙΑΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Τα λουτρά Ηραίας βρίσκονται 103 χλμ. βορειοδυτικά μέσω Μεγαλόπολης, από την Τρίπολη. Μετά τη Μεγαλόπολη είναι προτιμότερο να πάρετε το δρόμο προς Ολυμπία - Ολυμπιάδα - Μουριά - Λούβρο - Λιβαδάκι. Τρία χιλιόμετρα μετά το Λιβαδάκι στρίβετε δεξιά και μετά από περίπου 7,5χλμ. φτάνετε στα λουτρά. Το νερό της πηγής είναι κατάλληλο για ρευματοπάθειες και αρθροπάθειες.

5. ΒΡΩΜΟΝΕΡΙ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Είναι παραλιακό χωριό περίπου 18χλμ. μετά τα Φιλιατρά από τον παραλιακό δρόμο. Μπορείτε επίσης να ακολουθήσετε το δρόμο που συνδέει τα Φιλιατρά με τους Γαργαλιάνους. Πριν μπειτε στους Γαργαλιάνους, στρίβετε δεξιά και μετά από 6 χλμ. φτάνετε στο Βρωμονέρι.

6. ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ ΧΙΟΥ

Τα Αγιάσματα είναι επίνειο του χωριού Κέραμος, βρίσκονται 61 χλμ. βορειοδυτικά της Χίου, μέσω Βολισού. Η διαδρομή που θα ακολουθήσετε είναι: Χίος - Βροντάδος - Κατάβαση - Βολισός - Κέρασμος - Αγιάσματα.

7. ΘΕΡΜΑ ΚΑΛΥΜΝΟΥ

Οι πηγές απέχουν 1 χλμ. νότια της Καλύμνου (ή Πόθια). Το νερό τους είναι κατάλληλο για ρευματοπάθειες, αρθροπάθειες, διαταραχές του ουροποιητικού και του πεπτικού συστήματος.

8. ΑΓΙΟΣ ΦΩΚΑΣ, ΚΩΣ

Οι ιαματικές πηγές είναι στις Θέρμες, σε απόσταση 2 χλμ. μετά τον Άγιο Φωκά. Θα ακολουθήσετε τη διαδρομή: Κως - Ψαλίδι - Άγιος Φωκάς - Θέρμες, συνολικής απόστασης 10 χλμ.

ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΜΕ ΨΥΧΡΟ ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ ΝΕΡΟ

1. ΣΟΥΡΩΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

(Εργοστάσιο εμφιάλωσης μεταλλικού νερού).

Η Σουρωτή βρίσκεται 28 χλμ. νοτιοανατολικά της Θεσσαλονίκης. Ακολουθείτε το δρόμο προς το αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης. Τρία χιλιόμετρα περίπου μετά το αεροδρόμιο στρίβετε αριστερά προς Ν. Ρύσιο - Αγία Παρασκευή - Σουρωτή.

2. ΞΙΝΟ ΝΕΡΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

(Εργοστάσιο εμφιάλωσης μεταλλικού νερού).

Βρίσκεται 36 χλμ. νοτιοανατολικά της Φλώρινας, σε μια παράκαμψη 2 χλμ. του δρόμου που συνδέει τη Φλώρινα με την Πτολεμαΐδα.

3. ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ ΝΕΡΟ ΚΙΛΚΙΣ

Η πηγή του ψυχρού μεταλλικού νερού βρίσκεται σε απόσταση 7 χλμ. βορειοδυτικά του Κιλκίς. Στο Μεταλλικό δεν υπάρχει εργοστάσιο εμφιάλωσης.

4. ΚΑΡΙΤΣΑ ΛΑΡΙΣΑΣ

Η Καρίτσα απέχει 55 χλμ. βορειοανατολικά της Λάρισας. Μπορείτε να ακολουθήσετε τον επαρχιακό δρόμο που συνδέει τη Λάρισα με την Καρίτσα ή να κάνετε ένα μέρος της διαδρομής μέσω της εθνικής οδού και να στρίψετε δεξιά στη διασταύρωση προς Ομόλιο - Στόμιο - Καρίτσα. Στην Καρίτσα δεν υπάρχει εργοστάσιο εμφιάλωσης του μεταλλικού νερού.

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ

<i>A'</i>	<i>B'</i>	<i>Γ'</i>
<i>ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ & ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ</i>	<i>ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</i>	<i>ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΗΡΩΝ</i>
1. Φυσική διατροφή	1. Ιαματικά Λουτρά	1. Διακοπών σε κανονικά ξενοδοχεία
2. Άθληση	2. Λασποθεραπεία	2. Υγείας σε ειδικά κέντρα
3. Δίαιτες Αδυνατίσματος	3. Ποσιμοθεραπεία	3. Υγείας σε κέντρα θεραπευτικού - ιαματικού τουρισμού
4. Κούρες Ομορφιάς	4. Εισπνευσοθεραπεία	
5. Ψυχαγωγία	5. Κινησιοθεραπεία	
6. Αναζωογόνηση		

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΑΘΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΕΙΚΝΥΟΜΕΝΕΣ

ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΠΑΘΗΣΕΙΣ	ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	ΕΙΔΟΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
Αναπνευστικού Συστήματος	Κυλλήνης, Σμοκόβου, Θερμοπυλών	Εισπνευσοθεραπεία
Γυναικολογικές	Αιδηψού, Θέρμης, Λέσβου, Μεθάνων, Ν. Απολλωνίας, Τραιανούπολης, Κ. Βούρλων Ελευθερών Καβάλας, Λουτρακίου, Αραδαίας Αλεξανδρούπολης	Λουτροθεραπεία
Δερματικές	Υπάτης, Καϊάφα, Θέρμης, Αριδαίας, Ελευθερών Καβάλας, Τρύφου Αιτωλοακαρνανίας	Λουτροθεραπεία
Ήπατος και Χοληδόχου Κύστης	Καϊάφα, Λουτρακίου Κορινθίας, Πλατυστάμου, Μανδρακίου, Τραιανουπόλεως, Αλεξανδρούπολης	Ποσιμοθεραπεία
Θρέψεως Στομάχου και Εντέρων	Λουτρακίου, Πλατυστόμου, Νιγρίτας, Τραιανούπολης, Σουρωτής, Ελευθερών, Τρύφου Αιτωλοακαρνανίας.	Ποσιμοθεραπεία
Κυκλοφορικού Συστήματος	Υπάτης, Λαγκαδά, Τραιανούπολης, Σμοκόβου, Θέρμης, Καϊάφα.	Λουτροθεραπεία
Ουροφόρων Οδών και Νεφρών	Καλλιθέας Ρόδου, Αριδαίας, Τραιανούπολης, Λουτρακίου, Πλατυστόμου, Νιγρίτας, Μανδρακίου, Σουρωτής, Σιδηροκάστρου.	Ποσιμοθεραπεία
Περιφερειακών Νεύρων	Αιδηψού, Καμένων Βούρλων, Θερμοπυλών, Ικαρίας, Μεθάνων Ν. Κεσσάνης, Θέρμης, Αγίας Παρασκευής, Τραιανούπολης, Αλεξανδρούπολης	Λουτροθεραπεία
Ρευματοπάθειες Αρθροπάθειες	Καμένων Βούρλων, Αιδηψού, Θέρμης, Σμοκόβου, Τραιανούπολης, Νιγρίτας, Σιδηροκάστρου Λαγκαδά, Αλεξανδρούπολης, Πρέβεζας, Αδάμαντα Μήλου	Κινησιοθεραπεία

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΜΙΑ ΤΕΡΑΣΤΙΑ ΑΓΟΡΑ ΠΟΥ ΑΝΑΜΕΝΕΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ

Βάσει δημογραφικών μελετών ο πληθυσμός της Ευρώπης, αλλά και των ΗΠΑ, του Καναδά και της Ιαπωνίας, χώρες που αποτελούν την κύρια και πιο σημαντική πηγή τουριστικού ρεύματος προς την Ευρώπη, γηράσκει. Στη μελέτη του πρώην γενικού διευθυντή Τουρισμού της Κύπρου κ. Αντωνάκη Ανδρονίκου εξετάζονται το μέγεθος του τουρισμού τρίτης ηλικίας, η συνεισφορά του στην ευρωπαϊκή τουριστική κίνηση και οι προοπτικές που προσφέρονται για αξιοποίηση του σημαντικού αυτού τμήματος της τουριστικής αγοράς για ενίσχυση του ελληνικού τουρισμού ιδίως για απάμβλυνση του σοβαρού προβλήματος της εποχικότητας.

Η σημασία του τουρισμού τρίτης ηλικίας εντοπίστηκε τη 10ετία του 1970 όταν και ανελήφθησαν τρεις μελέτες - πιλότοι - με αντικείμενο τρία νησιά της Μεσογείου - την Κύπρο, Ρόδο και Μάλτα - με στόχο την προώθηση τουρισμού τρίτης ηλικίας κατά τη διάρκεια χαμηλής τουριστικής περιόδου.

Τ' αποτελέσματα των μελετών αυτών αποτέλεσαν την βάση ενός διεθνούς συνεδρίου το 1984 στη Ζυρίχη με θέμα "ο ευρωπαϊκός τουρισμός αλλάζει όψη". Ακολούθησε το 1985 σεμινάριο στις Κάννες με θέμα "ο τουρισμός τρίτης ηλικίας. Η επίλυση του προβλήματος της εποχικότητας της τουριστικής βιομηχανίας".

Το σεμινάριο αυτό κατέληξε σε σειρά εισηγήσεων για ανάπτυξη και αξιοποίηση του τουρισμού τρίτης ηλικίας γιατί, μεταξύ άλλων, αποδείχθη ότι τουλάχιστον ένας στους τρεις πολίτες της Ευρώπης ηλικίας πέραν των 55 ετών δεν ταξίδευε τότε, γεγονός που υπογράμιζε την

επιτακτική ανάγκη για την πιο σωστή και συστηματική αξιοποίηση ενός τεράστιου τμήματος του πληθυσμού της Ευρώπης που μπορούσε να αποτελέσει πηγή τουρισμού. Έκτοτε το ενδιαφέρον για τον τουρισμό τρίτης ηλικίας μεταξύ όλων των εταίρων αυξήθηκε, ιδίως με την επίδειξη ειδικού ενδιαφέροντος από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την ευημερία των υπερηλίκων. Πραγματοποιήθηκαν εις βάθος έρευνες και μελέτες οι οποίες αποτέλεσαν το αντικείμενο διεθνούς σεμιναρίου το Νοέμβριο 1992, που πραγματοποιήθηκε στη Μάλτα.

Η μελέτη αυτή βασίζεται κυρίως στα πορίσματα και εισηγήσεις του σεμιναρίου αυτού και στις σχετικές έρευνες από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ταξιδίων και τις υποεπιτροπές αυτής που προηγήθησαν του σεμιναρίου.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ο πληθυσμός πέραν των 15 ετών των Ευρωπαϊκών χωρών (12 χωρών της Κοινότητας και 6 χωρών του ελεύθερου εμπορίου) ήταν το 1990 250 εκατομμύρια.

Ο Ευρωπαϊκός πληθυσμός τρίτης ηλικίας, πέραν των 55 ετών, πραγματοποίησε το 1990 εντός της Ευρώπης 41,4 εκατομ. ταξίδια εκτός της χώρας διαμονής του ή 20,2% του συνόλου της τουριστικής κίνησης στην Ευρώπη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μεταξύ του 1988 και 1991 ο Ευρωπαϊκός τουρισμός τρίτης ηλικίας αυξήθηκε κατά 10%, περιλαμβανομένου δε και του εσωτερικού τουρισμού, ανήλθε σε 200 εκατομμύρια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.
ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ
ΕΥΡΩΠΗΣ - ΠΗΓΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - 1990

Χώρα	Αριθμός τουριστών Εκατομμύρια %		Πληθυσμός πέραν των 55 ετών. Εκατομμύρια Ταξίδια ανά κεφαλή	
Γερμανία	13,4	32	20,1	0,67
Η.Β.	6,3	15	14,57	0,67
Γαλλία	3,6	9	15,91	0,23
Βέλγιο	3,2	8	2,09	1,53
Ολλανδία	2,8	7	3,04	0,95
Ιταλία	2,3	6	14,00	0,16
Σουηδία	2,0	5	2,19	0,91
Αυστρία	1,5	4	1,90	0,79
Ελβετία	1,3	3	1,19	1,09
Ισπανία	1,1	3	8,72	0,13
Δανία	1,0	2	1,61	0,62
Νορβηγία	1,0	2	1,10	0,91
Φινλανδία	0,8	2	1,13	0,90
Πορτογαλλία	0,3	1	1,69	0,18
Ελλάδα	0,3	1	1,38	0,22
Ιρλανδία	0,3	1	0,67	0,45
Λουξεμβούργο	0,1	αρνητ.	0,10	1,00
Ισλανδία	αρνητ.	Αρνητ.	0,33	-
Σύνολο Ευρώπης	41,4	100	90,61	0,46
<u>Πηγή:</u> Ευρωπαϊκή	Επιτροπή Τουρισμού			

ΠΗΓΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Οι σημαντικότερες Ευρωπαϊκές αγορές πηγές τουριστικού ρεύματος τρίτης ηλικίας το 1990 αναγράφονται στον πίνακα 1. Από τον πίνακα προκύπτει ότι 86% του Ευρωπαϊκού τουρισμού τρίτης ηλικίας

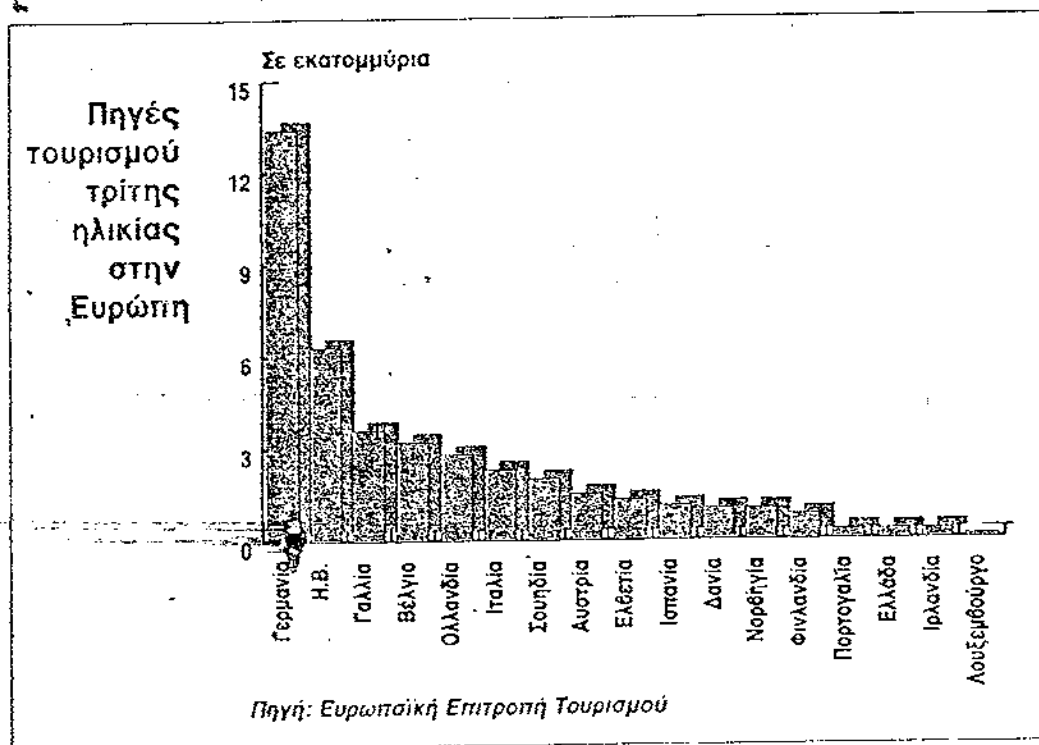
προέρχεται από 8 χώρες, με πρώτη τη Γερμανία από την οποία ταξιδεύουν 13,4 εκατομμύρια ή 32% του συνόλου, δεύτερο το Ηνωμένο Βασίλειο με 6,3 εκατομμύρια, η 15% του συνόλου, και τρίτη τη Γαλλία με 3,6 εκατομμύρια τουρίστες ή 9% του συνόλου.

Στην τελευταία στήλη του πίνακά αυτού αναγράφεται ο πληθυσμός της τρίτης ηλικίας και τα κατά κεφαλή ταξίδια.

Από τον πίνακα αυτό εξάγονται πολύ σημαντικά συμπεράσματα γιατί αναφέρεται η τάση για ταξίδια. Από τη στήλη αυτή καταδεικνύεται ότι στις μικρότερες χώρες, όπως στο Βέλγιο, στην Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία, τη Σουηδία και Νορβηγία, οι πολίτες πέραν των 55 ετών πραγματοποιούν πέραν του ενός ή σχεδόν ένα ταξίδι το χρόνο στο εξωτερικό (εκτός των χωρών διαμονής τους) εντός της Ευρώπης.

Τα στοιχεία αυτά είναι τεράστιας σημασίας για σκοπούς μάρκετινγκ με στόχο την αύξηση του ποσοστού της τουριστικής κίνησης προς την Ελλάδα από αυτό το σημαντικό τμήμα της Ευρωπαϊκής αγοράς.

Πηγές τουρισμού τρίτης ηλικίας στην Ευρώπη

ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Στον πίνακα 2 περιέχονται στοιχεία αναφορικά με τις Ευρωπαϊκές χώρες που επισκέπτονται οι τουρίστες τρίτης ηλικίας. Η 2^η στήλη δεικνύει τον αριθμό των τουριστών σε απόλυτους αριθμούς και η 3^η στήλη το ποσοστό του τουρισμού αυτού σε σχέση με το σύνολο του τουρισμού με Ευρωπαϊκή προέλευση.

Όπως θα αναφερθεί στην επόμενη ενότητα της μελέτης αυτής πέραν του 80% του τουρισμού της τρίτης ηλικίας ταξιδεύει για διακοπές και πέραν του 30% για τον ήλιο και τη θάλασσα, 29% για περιήγηση και 11% για επισκέψεις σε αρχαίες πόλεις. Εδώ θα ήταν σκόπιμο να υπογραμμισθεί ο συνολικός αριθμός των τουριστών τρίτης ηλικίας που επισκέπτονται τις χώρες που προσφέρουν το ίδιο ή σχεδόν το ίδιο προϊόν με την Ελλάδα, δηλαδή την Ισπανία με 5,8 εκατομ., τη Γιουγκοσλαβία με 1,7 εκατομ., την Πορτογαλία με 0,9 εκατομ., την Τουρκία με 0,8 εκατομ., κ.λπ. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες νησιών της Ελλάδας (Κρήτη, Ρόδος κ.λπ.) και τον τεράστιο αρχαιολογικό πλούτο της Ελλάδας, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι με σωστές και συγκεκριμένες ενέργειες εκ μέρους του αρμόδιου φορέα υπεύθυνου για τον τουρισμό και όλων των εταίρων του τουρισμού, τόσο στον τομέα του μάρκετινγκ όσο και στον τομέα της διαμόρφωσης του κατάλληλου προϊόντος, οι προοπτικές που προσφέρονται για προσέλκυση στην Ελλάδα ενός μεγάλου ποσοστού τουρισμού τρίτης ηλικίας είναι τεράστιες, για να μην πούμε απεριόριστες. Σίγουρες πηγές είναι η Γερμανία, το Η.Β., η Γαλλία, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Αυστρία, το Βέλγιο και οι Σκανδιναβικές χώρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΣΚΕΦΘΗΚΑΝ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ

ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ - 1990

Χώρα	Τουρίστες τρίτης ηλικίας (Εκατομμύρια)	Τουρίστες τρίτης ηλικίας σαν ποσοστό όλων των τουριστών με Ευρωπαϊκή προέλευση
Ισπανία	5,8	16,9%
Αυστρία	4,6	27,5%
Γαλλία	4,6	10,1%
Γερμανία	4,0	23,5%
Ιταλία	3,8	14,2%
Ελβετία	2,0	26,3%
Benelux	1,7	14,0%
Γιουγκοσλαβία	1,7	23,3%
Ολλανδία	1,3	11,0%
Η.Β.	1,2	11,0%
Ελλάδα	1,1	13,9%
Πορτογαλλία	0,9	12,2%
Αμερική	0,9	13,6%
Σουηδία	0,9	15,8%
Τσεχοσλαβακία	0,9	11,1%
Δανία	0,8	9,5%
Τουρκία	0,8	18,6%
Ουγγαρία	0,7	3,5%
Πολωνία	0,7	4,0%
Φινλανδία	0,6	30,0%
Πηγές: Μελέτη Ευρωπαϊκής Επιτροπής Τουρισμού		

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Παρόλο ότι το ποσοστό του θήλεως πληθυσμού σε σχέση με τον άρρενα πληθυσμό τρίτης ηλικίας είναι πολύ υψηλότερο (στην περίπτωση του πληθυσμού πέραν των 65 ετών 60: 40) εντούτοις το ποσοστό γυναικών που ταξιδεύουν είναι πολύ χαμηλότερο.

Το στοιχείο αυτό αναφέρεται γιατί είναι πολύ σημαντικό στη διαμόρφωση μιας σωστής στρατηγικής στον τομέα του μάρκετινγκ.

Το 75% του πληθυσμού αποτελείται από ένα ή δύο άτομα δηλαδή, δεν υπάρχουν παιδιά στις οικογένειες. Το 60% του τουρισμού τρίτης ηλικίας είναι συνταξιούχοι και δεν εργάζονται. Λόγω των δύο σημαντικών αυτών χαρακτηριστικών, δηλαδή, της έλλειψης παιδιών και της αποχής από εργασία, οι τουρίστες τρίτης ηλικίας δεν είναι υπόχρεοι να ταξιδεύουν στην περίοδο αιχμής.

Έτσι η τεράστια αυτή αγορά προσφέρεται για αξιοποίηση εκτός των μηνών υψηλής τουριστικής κίνησης. Το 80% του συνόλου των τουριστών τρίτης ηλικίας ταξιδεύει για διακοπές, 8% για επαγγελματικούς λόγους και 6% για να επισκεφθεί συγγενείς και φίλους.

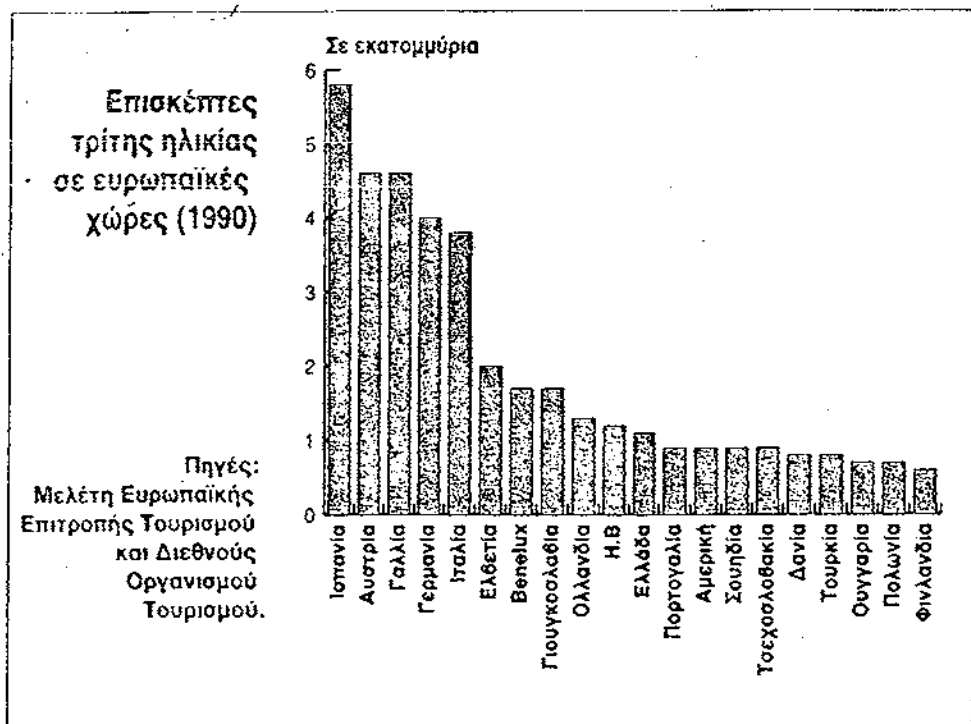
Πέραν του 30% των τουριστών τρίτης ηλικίας ταξιδεύει για τον ήλιο και τη θάλασσα, 29% για περιήγηση (touring holidays), 11% για επισκέψεις σε πόλεις και ένα μικρότερο ποσοστό 3% για σκοπούς αναψυχής στην ύπαιθρο ή στα βουνά.

ΠΑΡΑΜΟΝΗ - ΔΑΠΑΝΗ ΤΡΟΠΟΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

Με βάση πάντοτε την έρευνα το 1990 η μέση διάρκεια παραμονής τουριστών τρίτης ηλικίας ήταν 9,9 νύχτες. Εν τούτοις 14% των τουριστών αυτών παρέμειναν για πέραν των 14 ημερών.

Η μέση δαπάνη κατά περιηγητή ήταν το 1990 750 ECU ή 820%\$ περίπου, γεγονός που αποδεικνύει ότι οι τουρίστες τρίτης ηλικίας ανήκουν στη μεσαία εισοδηματική τάξη.

Η συντριπτική πλειοψηφία (64%) των τουριστών τρίτης ηλικίας διέμεινε κατά το πλείστον σε ξενοδοχεία πολυτελείας (55%) και ένα μικρότερο ποσοστό (13%) σε δικό τους εξοχικό. Το μεγαλύτερο ποσοστό (42% περίπου) ταξίδευσε με το σύστημα κλειστού περιηγητικού κύκλου (I.T.), 20% μέσω ταξιδιωτικών πρακτόρων και 11% με διευθετήσεις απευθείας με το ξενοδοχειακό κατάλυμα.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Η μελλοντική ανάπτυξη της αγοράς του τουρισμού τρίτης ηλικίας θα εξαρτηθεί από δύο βασικούς παράγοντες: α) από την αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων (πέραν των 55 ετών) και β) από την αύξηση στην τάση για ταξίδια μεταξύ του πληθυσμού αυτού.

Οι δημογραφικές προβλέψεις σαφώς καταδεικνύουν ότι την επόμενη 10ετία ο πληθυσμός της Ευρώπης πέραν των 55 ετών θα αυξάνει με ρυθμούς πολύ υψηλότερους από το σύνολο του πληθυσμού. Τούτο οφείλεται σε δύο παράγοντες: α) στην υπογεννητικότητα που παρατηρείται στην Ευρώπη και β) την αύξηση του μέσου όρου ζωής.

Έτσι ο πληθυσμός τρίτης ηλικίας (πέραν των 55 ετών) θα αυξηθεί σημαντικά και σε απόλυτους αριθμούς και ποσοστιαία. Βάσει μελετών προβλέπεται ότι ο πληθυσμός της Ευρώπης πέραν των 55 ετών θα αυξηθεί μεταξύ του 1990-2000 κατά 10%, ο πληθυσμός πέραν των 65 ετών κατά 22% και ο πληθυσμός πέραν των 75 ετών κατά 54%.

Με βάση τα αποτελέσματα μελετών και ερευνών που έγιναν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ταξιδίων (E.T.C.) προβλέπεται ότι οικονομικοί, ψυχολογικοί και φυσικοί παράγοντες συνηγορούν και θα συμβάλλουν υπέρ της αύξησης της τάσης για ταξίδια εκ μέρους του πληθυσμού τρίτης ηλικίας.

Αναλυτικότερα αναφέρεται ότι: α) οι πολίτες πέραν των 55 ετών θα αποκτήσουν μεγαλύτερη οικονομική ευρωστία και θα αναζητούν στα ταξίδια τους δραστηριότητες λόγω επαυξημένης φυσικής ικανότητας που θα τους δώσει μια ψυχολογική διάσταση και επιθυμία να σκέπτονται και να ενεργούν σαν νεότεροι και β) η αύξηση της ηλικίας και της φυσικής ικανότητας θα συμβάλει στη δυνατότητα μερικής απασχόλησης με συνέπεια την αύξηση των εισοδημάτων και την αύξηση του ποσοστού για επαγγελματικά ταξίδια (business travel).

Δραστηριότητες στις οποίες θα επιδίδονται οι τουρίστες τρίτης ηλικίας είναι τα θαλάσσια σπορ, οι ορειβασίες και γενικά δραστηριότητες που εμπεριέχουν το στοιχείο του κινδύνου. Υπολογίζεται ότι ο τουρισμός γ' ηλικίας θα αυξηθεί μεταξύ του 2000 - 2005. Έτσι η συνολική τουριστική κίνηση του ευρωπαϊκού τουρισμού τρίτης ηλικίας

εντός της Ευρώπης (εκτός των χωρών μονίμου διαμονής τους) θα ξεπεράσει τα 74 εκατομμύρια.

Οι δημοσιογραφικές μελέτες προβλέπουν τις ίδιες σχεδόν εξελίξεις και για τις αγορές των ΗΠΑ, του Καναδά και της Ιαπωνίας. Υπολογίζεται ότι ο ολικός αριθμός τουριστών τρίτης ηλικίας από τις χώρες αυτές προς την Ευρώπη θα αυξηθεί μέχρι το 2000 ως ακολούθως. Από Η.Π.Α. από 2 εκατομμύρια σε 3,6 εκατομμύρια, από Καναδά από 0,4 σε 0,8 και από Ιαπωνία από 2 σε 0,4.

Οι προβλέψεις για τις εξελίξεις του συνολικού τουριστικού ρεύματος τρίτης ηλικίας εντός της Ευρώπης μέχρι το 2000 αναλύονται στον πίνακα 3. Τα πιο πάνω στοιχεία αποδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας ότι πράγματι πρόκειται για μια τεράστια αγορά των 80 εκατομμυρίων τουριστών που θα ταξιδεύσουν εντός της Ευρώπης.

Αυτό σημαίνει ότι τα επόμενα επτά χρόνια το τμήμα αυτό της τουριστικής αγοράς θα υπερδιπλασιασθεί και το γεγονός αυτό και μόνο υπογραμμίζει την τεράστια σημασία η οποία πρέπει να αποδοθεί στον τουρισμό τρίτης ηλικίας ο οποίος πρέπει να τύχει σωστής αξιοποίησης από όλους τους ενδιαφερομένους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Αγορά	1990	2000	ΑΥΞΗΣΗ
Εσωτερικός Τουρισμός	142 εκ.	255 εκ.	+80
Διεθνής Τουρισμός εντός της Ευρώπης	41 εκ.	74 εκ.	+78
Υπερπόντιες αγορές			
Περιηγητές από Η.Π.Α.	2,0 εκ.	3,6 εκ.	+ 78 %
Καναδάς	0,4 εκ.	0,8 εκ.	+100%
Ιαπωνία	0,2 εκ.	0,4 εκ.	+100%

ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Από την πιο πάνω ανάλυση διαφαίνεται σαφέστατα ότι ο τουρισμός τρίτης ηλικίας είναι μια πολύ σημαντική αγορά της οποίας η σπουδαιότητα θα αυξάνεται συνεχώς.

Εξυπακούεται ότι χρειάζεται ειδική μελέτη και συντονισμένες προσπάθειες για να μπορέσει η Ελλάδα να προσελκύσει το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό περιηγητών τρίτης ηλικίας από τις Ευρωπαϊκές και άλλες χώρες.

Συνεπώς ο τουρισμός τρίτης ηλικίας δεν πρέπει να θεωρείται σαν μια οριακή αγορά. Οι τουρίστες τρίτης ηλικίας δεν πρέπει να θεωρούνται σαν μια "ξεχωριστή" ομάδα αλλά σαν μια "ετερογενής ή πολυειδής" ομάδα η οποία εμπεριέχει πολλά τμήματα.

Ένα ζωτικής σημασίας κριτήριο το οποίο επηρεάζει την αγορά τρίτης ηλικίας είναι η αποχή από πλήρη απασχόληση που συνεπάγεται απελευθέρωση από την πίεση της πλήρους εργασίας γεγονός που επηρεάζει τον τρόπο ζωής και τις αγοραστικές συνήθειες.

Η ύπαρξη ελεύθερου χρόνου εκ μέρους των ηλικιωμένων τους προσφέρει την ευχέρεια να προγραμματίζουν πιο συστηματικά την επιλογή του ταξιδιού τους. Οι τουρίστες τρίτης ηλικίας είναι πιστοί σε εκείνους που τους εξυπηρετούν σωστά.

Η αγορά αυτή είναι ασφαλώς ευαίσθητη στις τιμές όπως είναι όλοι οι τουρίστες. Επιβάλλεται ο καθορισμός μιας σαφούς πολιτικής για αξιοποίηση του τουρισμού τρίτης ηλικίας που θα αφορά τόσο τον τομέα της εμπορίας του προϊόντος όσο και τη διαμόρφωση του κατάλληλου τουριστικού προϊόντος. Οι ενέργειες και οι κατευθυντήριες γραμμές πρέπει να επικεντρωθούν στα πιο κάτω:

α) Η στρατηγική του μάρκετινγκ πρέπει να περιέχει αντικειμενικούς στόχους για τον τουρισμό τρίτης ηλικίας.

β) Οι έρευνες από τις στατιστικές υπηρεσίες πρέπει να επεκταθούν ώστε να αναφέρονται συγκεκριμένα στους τουρίστες τρίτης ηλικίας. (Αριθμός επισκεπτών, προτιμήσεις, χρόνος επίσκεψης, διάρκεια παραμονής, μέση δαπάνη κ.λπ.).

γ) Πρέπει να αναληφθούν ειδικά προγράμματα δημοσίων σχέσεων που να τα χαρακτηρίζει συγκεκριμένη και επαυξημένη έμφαση στον τουρισμό τρίτης ηλικίας.

Υπάρχουν ειδικά περιοδικά τα οποία απευθύνονται στους τουρίστες τρίτης ηλικίας στη Γαλλία, Η.Β., Σουηδία, Νορβηγία, Αυστρία και σε αυτά πρέπει να γίνει εντατική διαφήμιση και προβολή της Ελλάδας.

δ) Στις διεθνείς τουριστικές εκθέσεις πρέπει να προβληθούν με έμφαση τα τουριστικά θέλγητρα που διαθέτει η Ελλάδα για τους τουρίστες της τρίτης ηλικίας.

ε) Θα ήταν σκόπιμο να μελετηθεί η έκδοση ειδικού βιβλίου για τουρίστες τρίτης ηλικίας καθώς και άλλες ειδικές εκδόσεις.

στ) Οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να επιδείξουν ειδική φροντίδα για ικανοποίηση των τουριστών τρίτης ηλικίας με τη δημιουργία κατάλληλων διευκολύνσεων (χώρους για περιπάτους, χώρους για ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες κ.λπ.).

ζ) Οι ξενοδόχοι με τη δική τους σειρά πρέπει να οργανώσουν εντός των ξενοδοχείων τους ειδικές δραστηριότητες που να ικανοποιούν τους τουρίστες τρίτης ηλικίας (οργάνωση μαθημάτων μαγειρικής, γλώσσας, ζωγραφικής, κεραμικής, καλαθοποιίας και άλλων ειδών οικοτεχνίας).

η) Οι ταξιδιώτικοί πράκτορες να συνεργαστούν με ειδικές λέσχες ηλικιωμένων για προσέλκυσή τους στην Ελλάδα. Τέτοιες λέσχες υπάρχουν στις πλείστες Ευρωπαϊκές πόλεις.

θ) Οι αερομεταφορείς πρέπει να μελετήσουν σοβαρά τη δυνατότητα μείωσης των ναύλων για τουρίστες τρίτης ηλικίας που ταξιδεύουν κατά την περίοδο χαμηλής τουριστικής κίνησης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση την ανάλυση η οποία έχει γίνει στη μελέτη εξάγεται το ασφαλές συμπέρασμα ότι ο τουρισμός τρίτης ηλικίας είναι μια τεράστια αγορά η οποία μπορεί εύκολα να αξιοποιηθεί η Ελλάδα γιατί διαθέτει όλες τις βασικές προϋποθέσεις που θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν τις προτιμήσεις και ανάγκες των τουριστών τρίτης ηλικίας. Και μάλιστα κατά τρόπο που να επιλύσει ή τουλάχιστο να απαμβλύνει σε μεγάλο βαθμό το σοβαρό πρόβλημα της εποχικότητας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως είδαμε και παραπάνω, αρκετές από τις μορφές τουρισμού δεν αποτελούν καινούργιο φαινόμενο ορισμένες μάλιστα από αυτές, όπως ο επαγγελματικός, ο αθλητικός ή ο ιαματικός άρχισαν να αναπτύσσονται σχεδόν παράλληλα με τον γενικό τουρισμό.

Απλά τα τελευταία χρόνια, λόγω της διεθνοποίησης της οικονομίας, της ανάπτυξης των μεταφορών και της τεχνολογίας, της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου αλλά και της διαφοροποίησης των αναγκών του πληθυσμού, κερδίζουν όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στη διεθνή μετακίνηση και παρουσιάζουν ρυθμούς αύξησης υπερπολλαπλάσιους του κλασσικού τουρισμού της αναψυχής και των διακοπών.

Στην σημερινή εποχή, που οι άνθρωποι ταξιδεύουν περισσότερο, που η διάρκεια των κύριων διακοπών βαίνει φθίνουσα προς όφελος των περισσότερων διακοπών μέσα στον ίδιο χρόνο που οι ανάγκες τους έχουν μεταβληθεί μαζικά εξ' αιτίας, αφ' ενός της τουριστικής ωρίμανσης και αφ' ετέρου της αλλαγής στον τρόπο ζωής και που ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις χώρες δέκτες τουρισμού γίνεται ολοένα και οξύτερος, οι μορφές αυτές δίνουν την απάντηση σε πολλά από τα προβλήματα της τουριστικής βιομηχανίας.

Διότι - και ίσως αυτό να είναι το σπουδαιότερο: οι περισσότερες μορφές πέραν από την αυτόνομη λειτουργία τους, μπορούν να συνδυασθούν άνετα με το κλασσικό τουρισμό πακέτο, συμπληρώνοντας, διευρύνοντας και ανανεώνοντας την εικόνα του κατά τέτοιο τρόπο που οι προορισμοί να γίνονται πολύ πιο ελκυστικοί.

Το βασικό κίνητρο για τον τουρίστα, τουλάχιστον το καλοκαίρι, θα είναι πάντα ο ήλιος και η θάλασσα. Συνδιασμένα όμως με κάτι περισσότερο: με προγράμματα που να καλύπτουν τις νέες ανάγκες και τις

νέες κοινωνικές ευαισθησίες του τουρίστα. Οικοτουρισμός, αγροτικός τουρισμός κ.ά.

Μόνες τους πολλές από τις μορφές αυτές, μπορεί να μην έχουν παρά οριακή απόδοση. Σε συνδυασμό όμως με το βασικό πακέτο των διακοπών δημιουργούν το απαραίτητο επιπλέον το οποίο τελικά θα κρίνει τόσο την προσέλευση του τουρίστα όσο και την συναλλαγματική του απόδοση και το βαθμό ικανοποίησής του. Εξάλλου αναπτύσσοντας τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής (π.χ. ιαματικές πηγές, ιστορικά σημεία αναφοράς κ.λ.π.) και προβάλλοντάς τα κατάλληλα, κάθε προορισμός μπορεί να αποκτήσει τη δική του ιστορική πελατεία.

Τα έργα υποδομής και τουριστικής αναδομής είναι όμως η βάση, για την ανάπτυξη κάθε μορφής τουρισμού και χωρίς αυτό είναι αδύνατο να αναπτυχθούν αποτελεσματικά.

Οι περισσότερες από αυτές τις μορφές είναι συναλλαγματικά αποδοτικές, συμβάλλουν στην επιμήκυνση της σεζόν και αναδεικνύουν νέους προορισμούς.

Επανειλημμένα ο ΣΕΤΕ (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων) στις προτάσεις του προς την πολιτεία έχει διακηρύξει την ανάγκη θέσπισης κινήτρων για την δημιουργία έργων τουριστικής υποδομής. Η Ελλάδα είναι χώρα με πολλές ιδιαιτερότητες και δυνατότητες που τουριστικά μένουν αναξιοποίητες.

Διαθέτει, για παράδειγμα, πληθώρα ιαματικών πηγών, που με τα κατάλληλα έργα υποδομής θα μπορούσε να διεκδικήσει μερίδιο στον ιαματικό τουρισμό. Ακόμα και στον θαλάσσιο τουρισμό, παρά τα προφανή πλεονεκτήματα που έχουμε, υστερούμε σε έργα υποδομής μαρίνες κ.λπ. οι οποίες θα μπορούσαν να αυξήσουν κατακόρυφα την κίνηση όσο και τις εισπράξεις από τον τουρισμό.

Σημαντικές είναι και οι ελλείψεις σε έργα αθλητικής υποδομής, γήπεδα, γκολφ, πίστα αγώνων, αυτοκινήτων - μοτοσικλετών, αθλητικά

κέντρα κ.λπ. που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τόσο για αθλητικές εκδηλώσεις όσο και απλή χρήση των φίλων του σπορ.

Όμως για να επιτευχθεί η επιτυχής διείσδυσή μας στις αγορές του τουρισμού χρειάζεται, πέραν της υποδομής, σωστή οργάνωση και προβολή. Η ποικιλία των νέων μορφών τουρισμού είναι ανεξάντλητη. Ανάγεται στον ταξιδιωτικό πράκτορα και επιχειρηματία του τουρισμού να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία, και την πείρα τους για να δημιουργήσουν ειδικά πακέτα, για κάθε κατηγορία τουριστών. Διότι, πλάι σε κάθε ορισμένη μορφή, αναπτύσσονται οι παραλλαγές και οι κατηγορίες της, που μπορούν να διανθίσουν το ταξιδιωτικό πακέτο και να δώσουν κίνητρο για κάτι περισσότερο.

Ο ώριμος Δυτικός τουρίστας της δεκαετίας που διανύουμε, που ήδη διαθέτει ταξιδιωτικές εμπειρίες, χρειάζεται νέα κίνητρα για να επισκεφθεί έναν τόπο, ενώ οι απαιτήσεις του για ποικιλία υπηρεσιών είναι αυξημένες.

Ένα πακέτο που αντιμετώπιζε απρόσωπα και μαζικά την ανάγκη για αναψυχή ανήκει πια στο παρελθόν και ζητεί εξατομικευμένες ουσίες, που να ανταποκρίνονται σ' εάν νέο στιλ διακοπών πιο επιμορφωτικό και πιο δραστήριο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ. Αθηνών, Τμήμα Ερεύνης και Ανάπτυξης).
2. Περιοδικά Τουρισμός και Οικονομία, Τουριστική Αγορά.
3. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.
4. Σημειώσεις Τουριστικής Γεωγραφίας (Ζαφειροπούλου).
5. Ελληνικός Περιοδικός Τύπος.
 - Τουρισμός και οικονομία
 - Καθημερινή
 - Vita (για καλή υγεία και φόρμα)
6. Τ.Ε.Ι Αθήνας.